

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Deivido Beržinsko
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei
The impact of European Union law on Lithuanian criminal law

Vadovas: lekt. dr. Justas Namavičius
Recenzentas:

Vilnius
2016

TURINYS

ĮVADAS	2
1. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS PAGRINDINIAI BRUOŽAI, JOS SANTYKIS SU LIETUVOS NACIONALINE TEISE IR EUROPOS SAJUNGOS KOMPETENCIJA BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE	6
1.1. Europos Sąjungos teisė kaip savarankiška teisinė sistema ir jos vieta Lietuvos teisinėje sistemoje.....	6
1.2. Europos Sąjungos kompetencija baudžiamajoje teisėje.....	11
2. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS ĮTAKA IR JOS BŪDAI LIETUVOS BAUDŽIAMAJAI TEISEI	16
2.1. Teisėkūros būdas.....	18
2.2. Teisminis būdas.....	24
3. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS ĮTAKA KAI KURIOMS LIETUVOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO SPECIALIOSIOS DALIES VEIKŲ GRUPĖMS	28
3.1. Europos Sąjungos teisinis reguliavimas reglamentuojant kai kurias nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje	29
3.1.1. Nusikalstamų veikų reglamentavimas iki Lisabonos sutarties	29
3.1.2. Nusikalstamų veikų reglamentavimas po Lisabonos sutarties	35
3.2. Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje	45
3.2.1. Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje iki Lisabonos sutarties	45
3.2.2. Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje po Lisabonos sutarties	54
3.2.3. Europos Sąjungos teisės aktų įtaka Lietuvos teismams sprendžiant bylas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytų nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje	60
IŠVADOS	63
ŠALTINIAI	65
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapo Europos Sąjungos nare. Ruošiantis narystei, Lietuva, kaip ir kitos valstybės siekiančios tapti narėmis, privalėjo visų pirma derinti savo nacionalinės teisės nuostatas su Europos Sąjungos teise. Tuo tikslu buvo papildyta Lietuvos Respublikos Konstitucija, bei perkeliama ES teisės aktų reikalavimai į nacionalinę teisę. Derinimas paveikė praktiškai visas teisės sritis – civilinę, administracinę, baudžiamąją, mokesčių ir kt. Laikotarpis ruošiantis narystei ES sutapo su nauju Lietuvos baudžiamosios justicijos raidos etapu. Dar iki narystės pradžios buvo priimti ir įsigaliojo Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksai. Lietuvos baudžiamoji teisė neabejotinai buvo (ir yra) įtakojama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje. Į supranacionalinį teisinį reguliavimą buvo atsižvelgta tiek rengiant pirmąjį Lietuvos Baudžiamąjį kodeksą, tiek darant jame pakeitimus ir papildymus.

Europos Sąjungoje teisė Lietuvos teisės doktrinoje yra nagrinėjama pakankamai plačiai ir išsamiai – skiriamas dėmesys tiek ES teisės poveikiui nacionalinei teisei apskritai, tiek ES ir Lietuvos Konstitucinės teisės sąveikai, tiek įtaka baudžiamosios, baudžiamojo proceso teisės normoms. Pareiga derinti Lietuvos baudžiamosios teisės nuostatas su Europos Sąjungos teise lėmė tiek kai kurių nusikalstamų veikų numatytų Lietuvos baudžiamajame įstatyme požymių kaitą, tiek naujų veikų kriminalizavimą. Dėl minėtų priežasčių, taip pat dėl Lietuvos įsipareigojimų ne tik perkelti ES teisės nuostatas į nacionalinę teisę, tačiau tai padaryti tinkamai ir tiksliai, kyla poreikis įvertinti kokią konkrečią įtaką ES teisės normos daro Lietuvos baudžiamajai teisei. Nemažiau svarbu yra nustatyti ir tai ar minėti reikalavimai yra perkelti tinkamai.

Darbo objektas. Šio magistro darbo objektas pirmiausiai susijęs su į Lietuvos nacionalinę baudžiamąją teisę perkeltų Europos Sąjungos teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais analize. Siekiant tinkamai atskleisti nagrinėjamą temą, darbe taip pat koncentruotai aptartas nacionalinės ir Europos Sąjungos santykis apskritai, siekiant identifikuoti svarbiausius šios sąveikos aspektus, kurie taip pat aktualūs ir nagrinėjant baudžiamosios teisės klausimus. Atsižvelgus į tai, kad Europos Sąjungos teisė ir iš jos kylantis teisinis reguliavimas baudžiamosios teisės klausimais nėra statiškas dalykas ir kinta, koncentruotai aptartas ir Europos Sąjungos kompetencijos baudžiamojoje teisėje raida ir dabartinė padėtis. Galiausiai analizuoti ES teisės įtakos nacionalinei baudžiamajai teisės būdai. Pateikus koncentruotą minėtų klausimų analizę, vertinti kelių Europos Sąjungos teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais turinys, bei reglamentavimas Lietuvoje. Įvertinus ES teisinio reguliavimo turinį ir jo

perkėlimą į nacionalinį baudžiamąjį įstatymą, daromos išvados apie Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas yra atskleisti Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei. Nagrinėjama tema yra labai plati. Galima analizuoti Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios ar specialiosios dalies normoms, konkrečių ES teisės aktų perkėlimo į nacionalinę teisę būdus, mastą ir kokybę ar pvz. vertinti nagrinėjamą temą atitikimo ir suderinamumo su Lietuvos konstitucine teise. Siekiant sukonkretinti tyrimą, bei atsižvelgiant į darbo apimtį, autorius pasirinko nagrinėti tik įtaką kai Baudžiamojo kodekso XXX skyriuje reglamentuotų nusikalstamų veikų informacinėms sistemoms ir duomenims atžvilgiu.

Siekiant tinkamai išnagrinėti analizuojamus klausimus ir apibrėžti darbo ribas, autorius išsikėlė šiuos uždavinius :

- 1) Išanalizuoti Europos Sąjungos teisės, kaip savarankiškos teisinės sistemos, pagrindinius bruožus ir principus bei jų sąveiką su nacionaline valstybės narės teisine sistema;
- 2) Aptarti ir įvertinti Europos Sąjungos kompetenciją baudžiamojoje teisėje ir jos raidą;
- 3) Išanalizuoti Europos Sąjungos teisės įtakos nacionalinei baudžiamajai teisei būdus, bei teisės aktų rūšis, kurie daro poveikį baudžiamajai teisei;
- 4) Išanalizuoti nusikalstamų veikų, susijusių su nusikalstamomis veikomis elektroniniams duomenims ir informacinėms sistemoms, reglamentavimą Europos Sąjungos teisėje ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje;
- 5) Išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką ir joje pateikiamą argumentaciją dėl Europos Sąjungos teisės taikymo nagrinėjant bylas susijusias su veikomis elektroniniams duomenims ir informacinėms sistemoms.
- 6) Formuluojuot išvadas atskleisti Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei.

Darbo metodai. Siekiant tinkamai atskleisti analizuojamą temą ir įgyvendinti užsibrėžtus uždavinius, autorius šiame darbe naudojo šiuos metodus – istorinį, lyginamąjį, sisteminių, teleologinį.

- *Istorinis* metodas naudotas siekiant išanalizuoti tam tikrus Europos Sąjungos teisės vystymosi etapus, jos kompetencijos baudžiamoje teisėje keitimosi. Šis metodas taip pat naudotas analizuojant Lietuvos baudžiamojo įstatymo kaitą prieš Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare ir po to, taip pat vertinant nusikalstamas veikas nukreiptas prieš elektroninius duomenims ir informacines sistemas, jų reglamentavimo pokyčius.
- 7) *Lyginamasis* metodas pasitelkiant siekiant aptarti dviejų savarankiškų teisinių sistemų – Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos, teisinio reguliavimo reglamentuojant

nusikalstamas veikas susijusias veikomis nukreiptomis prieš elektroninius duomenims ir informacines sistemas - turinį;

- *Sisteminis* metodas naudojant vertinant Europos Sąjungos teisinį reguliavimą bei nusikalstamų veikų elektroniniams duomenims ir informacinėms sistemoms reglamentavimą Lietuvos teisėje;
- *Teleologinis* metodas naudotas siekiant išsiaiškinti kai kurių Lietuvos baudžiamojo kodekso pakeitimų tikslą ir siekį, tokiu būdu atskleidžiant Europos Sąjungos teisės įtaką. Pasitelkus šį metodą, daugiausiai buvo analizuojama įstatymų ir kitų teisės aktų parengiamoji medžiaga.

Darbo originalumas. Nagrinėjama tema nėra visiškai nauja. Europos Sąjungos teisės įtakos Lietuvos baudžiamajai teisei klausimus yra nagrinėję tokie Lietuvos mokslininkai kaip G. Švedas, A. Abramavičius, J. Prapiestis, Skirmantas Bikelis, J. Namavčius. Vilniaus universiteto Teisės fakultete yra parašyti keletą magistro darbų šia tema – pvz., Astos Stanišauskaitės, Justinos Kiškūnaitės, Godos Karalytės. Minėtų autorių darbuose analizuojama ir Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei apskritai ir jos įtaka atskiriems baudžiamosios teisės bendrosios ar specialiosios dalies institutams. Pastebėtina, kad ši tema yra gan plati, todėl ir doktrinos nagrinėjamos temos priklauso nuo pasirinkto temos nagrinėjimo būdo ar konkretaus klausimo sudėtingumo. Šiame magistro darbe autorius siekė išanalizuoti įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei, daugiausiai vertinant perkeltą ES teisės aktų turinį ir nustatytų reikalavimų įgyvendinimą nusikalstamų veikų nukreiptų prieš elektroninius duomenis ir informacines sistemas atžvilgiu.

Darbo struktūra ir svarbiausi šaltiniai. Magistro darbą sudaro – įvadas ir trys skyriai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, naudotų šaltinių sąrašas bei darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Rašant darbą, be minėtų Lietuvos mokslininkų darbų, buvo naudoti tokių užsienio mokslininkų A. Klip, S. Miettinen, J. Spencer, H. Gutteridge, H. Satzger ir kitų darbai. Rašant darbą taip pat buvo remtasi ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Analizuota Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, jų paruošiamoji medžiaga.

1. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS PAGRINDINIAI BRUOŽAI, JOS SANTYKIS SU LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISE IR EUROPOS SĄJUNGOS KOMPETENCIJA BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

1.1. Europos Sąjungos teisė kaip savarankiška teisinė sistema ir jos vieta Lietuvos teisinėje sistemoje

Teisė yra nacionalinis, autonomiškas reiškinys, tačiau tai nereiškia jos visiško atsiribojimo nuo socialinio, politinio, ekonominio, kitų kontekstų. Nacionalinės teisės autonomija nesuponuoja ir jos atsiribojimo nuo tarptautinės teisinės aplinkos, priešingai – nacionalinė teisė, koegzistuoja su kitomis teisinėmis tvarkomis, patiria jų poveikį.¹ Todėl 1990 m. Kovo 11 d. Lietuvos Respublikai atkūrus nepriklausomybę, valstybė ne tik turėjo iš naujo kurti savo teisinę, institucinę bazę, tačiau ir įtvirtinti savo nepriklausomumą tarptautiniu lygmeniu. Sovietinės teisinės sistemos eliminavimas ir nacionalinių teisinių institutų kūrimas Vakarų Europos teisės tradicijos pavyzdžiu, buvo svarbiausia demokratiškos Lietuvos valstybės atkūrimo ir jos įsiliejimo į tarptautinę bendruomenę prielaida.² Taigi Europinė integracija buvo vienas esminių Lietuvos Respublikos siekių nuo pat 1990 metų. Įgyvendindama šį siekį, 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublika tapo specifinės valstybių ir piliečių bendrijos, turinčios autonominę institucinę ir teisinę sistemą - Europos Sąjungos, nare.³ Lietuvos Respublikos teisei sistemai iš visų tarptautinių organizacijų, tarpvalstybinių, supranacionalinių darinių neabejotinai pačią didžiausią įtaką (vien perimto teisinio reguliavimo apimtimi) padarė būtent jos narystė Europos Sąjungoje. Nors šio darbo pagrindinis tikslas nėra išsamiai apžvelgti Europos Sąjungos raidą, jos institucijas, bei jose priimamą teisinį reguliavimą, vis dėl to, siekiant tiksliai išanalizuoti jos teisės poveikį Lietuvos baudžiamajai teisei, aptartini svarbiausi šios teisinės sistemos bruožai.

Profesorius Egidijus Kūris išskiria kelis teisinių tvarkų įtakos (poveikio) nacionalinei teisei būdus, be kita ko, paklusimą supranacionalinės teisinės tvarkos diktuojamiems imperatyvams, bei pripažinimą atitinkamos supranacionalinės jurisdikcijos. Kaip pastebi profesorius, šis būdas ypatingas ir tuo, kad valstybių nacionalinę teisinę tvarką paveikia ir tose srityse, kurių teisinis reglamentavimas tradiciškai laikomas pačios valstybės reikalu (tam tikra suvereniteto išraiška) ir jis

¹ KŪRIS, Egidijus. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje : sambūvio algoritmo paieškos. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris:mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 669.

² DAVULIS, T. Įžanginis žodis. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014, p. 17.

³ VADAPALAS, V. Iš JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 9.

vis labiau plečiasi – aktyvus ir savo kompetenciją linkęs plėsti darinys ilgainiui imasi reglamentuoti vis naujas sritis.⁴

Europos Sąjungos teisinė sistema yra sukurta tarpvalstybinių susitarimų – tarptautinių sutarčių pagrindu, iš kurių aktualiausia šiam darbui – Lisabonos sutartis. Ja buvo pakeistos dvi pagrindinės ES sutartys – Europos Sąjungos sutartis ir Europos Bendrijos steigimo sutartis. Pastaroji pervadinama Europos Sąjungos veikimo sutartimi. Paminėtina ir tai, kad prie Lisabonos sutarties pridėti keli protokolai ir deklaracijos.

Europos Sąjungos egzistavimas ir funkcionavimas iš esmės yra pagrįstas dviem principiniais aspektais – pirma, suteiktų galių principu. Ji turi tiek materialiosios kompetencijos, kiek jos jai yra perleidusios ES valstybės narės : pagal ES sutarties 5 straipsnio 1 dalį, ES kompetencijos ribų nustatymas grindžiamas suteikimo principu, o ES sutarties 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pagal 5 straipsnį visa Sutartimis Sąjungai nepriskirta kompetencija priklauso valstybių narių kompetencijai. Antra, Europos sąjungos teisės viršenybės principu.⁵ Europos Teisingumo Teismas 1963 m. vasario 5 d. sprendime byloje C-26/62 *Van Gend en Loos*⁶ nurodė, kad „Bendrija sudaro naują tarptautinės teisės teisinę sistemą, kurios labai valstybės, nors ir tik tam tikrose nustatytose srityse, apribojo savo suverenias teises ir kurios subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų nacionaliniai subjektai. Bendrijos teisė yra nepriklausoma nuo valstybių narių teisės, ir ji ne tik nustato pareigas asmenims, bet ir suteikia teises, kurios yra sudedamoji tų asmenų teisių ir pareigų visumos dalis. Šios teisės atsiranda ne tik tada, kai Sutartis aiškiai jas apibrėžia, bet taip pat ir dėl pareigų, kurias Sutartis labai konkrečiai nustato tiek asmenims, tiek valstybėms narėms, tiek Bendrijos institucijoms”.⁷ ES teisės viršenybės principas suformuluotas Europos Teisingumo Teismo 1964 m. liepos 15 d. sprendime byloje Nr. C-6/64.⁸ Teismas šioje byloje iš esmės suformulavo Bendrijos viršenybės prieš nacionalinę teisę doktriną, pagal kurią visi Bendrijos pirminiai ir antriniai teises šaltiniai yra privalomi į Bendriją įstojusiai valstybei. Tai reiškia, kad nacionalinė teisė turi būti suderinta su Bendrijos teise ir jai neprieštarauti. Jeigu iškyla neatitikimų tarp tuos pačius santykius reglamentuojančių nacionalinių ir Bendrijos teisės aktų, prioritetą turi būti taikomas Bendrijos teisės nuostatomis. Tačiau tie klausimai, kurių nereglamentuoja Bendrijos teisė, turi būti sprendžiami pagal kiekvienos valstybės narės teisės norminius aktus.⁹

⁴ KŪRIS, Egidijus. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje : sambūvio algoritmo paieškos. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris: mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 670, 672.

⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 6 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. R-525-8/2014.

⁶ BRITTAN, S. *The relationship between European Community law and national law: The cases*, Cambridge university press, 1994, p. 44

⁷ Europos Teisingumo Teismo 1963 m. vasario mėn. 5 d. sprendimas byloje 26-62, N. V. *Algemene Transport- en Expeditie Onderneming Van Gend & Loos v Nederlandse administratie der belastingen* (Netherlands Inland Revenue Administration), (Rec., 1963, p. 3)

⁸ Europos Teisingumo Teismo 1964 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Nr. C-6/64, *Costa prieš E.N.E.L* (1964), Rink. 1964, p. 593.

⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 9 d. nutartis byloje Nr. 2T-125/2009.

Nuosekliai plėtodamas savo jurisprudenciją, Teisingumo Teismas *Simmenthal II* byloje¹⁰ yra nurodęs, kad „valstybės turi pareigą ne tik pakeisti nacionalinį teisės aktą, jei jis nesuderinamas su Bendrijos norma, bet ir netaikyti tokio akto, kol jis nebus panaikintas arba pakeistas“¹¹. Mokslininkai šią Teismo poziciją (kurią jis plėtojo ir vėlesniuose savo sprendimuose, pvz. 1998 m. spalio 22 d. sprendimas byloje Ministero delle Finanze prieš IN.CO. GE.'90 Srl, sujungtos bylos C-10, Rink., 1998, p. I-06307) yra pavadinę *netaikymo doktrina*.¹² Be to *Simmenthal II* byloje suformuota esminė nuostata, kad „nacionaliniai teismai turi aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgdami į ES teisės nuostatas“, bei, kad negalima taikyti bendrojo teisės principo *lex posterior derogat lex priori* (lot. naujesnės normos yra viršesnės už seniau patvirtintas normas), kai kalbama apie vėliau už ES teisės normą priimtą nacionalinės teisės normą.¹³

Pasak prof. Gintaro Švedo, ES specifika lemia tai, kad:¹⁴ 1) valstybės narės suteikė ES institucijoms teisę priimti joms privalomus teisės aktus ir kartu apribojo savo suverenias teises tam tikrose srityse; 2) valstybės narės sutiko, kad ES teisės aktai taikomi tiesiogiai ir turi viršenybę nacionalinei teisei, todėl valstybės narės privalo suderinti (harmonizuoti) nacionalinę teisę su ES teisės nuostatomis; 3) Teisingumo Teismo, kaip privalomos kompetencijos teismo institucijos, egzistavimas ir draudimas valstybėms narėms ES teisės reguliuojamose srityse spręsti ginčus kitais, nei nurodyta ES teisėje, būdais; 4) ES teisės subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų fiziniai ir juridiniai asmenys¹⁵.

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. liepos 13 d. priėmė Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymą, kurio 1 straipsniu Konstituciją papildė Lietuvos Respublikos konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ – Konstitucijos sudedamąja dalimi (Konstitucijos 150 straipsnis). Minėtas Konstitucinis aktas įsigaliojo 2004 m. rugpjūčio 14 d. Juo buvo konstituciškai *patvirtinta* Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje.¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad Europos Sąjungos teisės atžvilgiu Lietuvos Respublikos konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ (kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis) 2 dalies nuostatose „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“ ir „Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos

¹⁰ 1978 m. kovo 9 d. sprendimas byloje Amministrazione delle Finanze dello Stato prieš Simmenthal Spa, bylos Nr. C-106/77, Rink. 1978, p. 629.

¹¹ BRITTAN, S. The relationship between European Community law and national law: The cases, Cambridge university press, 1994, p. 84.

¹² JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 320.

¹³ Idibem, p. 321.

¹⁴ ŠVEDAS, G., Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: baudžiamojo persekiojimo perdavimas ir kitos savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos, VĮ Registrų centras, Vilnius 2008, p. 20.

¹⁵ ŠVEDAS, Gintaras. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*. 2010, Nr. 74, p. 7

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas

Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus“ yra *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją. Konstitucijoje taip pat yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai nacionalinis teisės aktas (aišku, išskyrus pačią Konstituciją) nustato tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruoja su nustatytu tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis.¹⁷ Šios oficialiosios konstitucinės jurisprudencijos nuostatos išreiškia Europos Sąjungos teisės aktų taikymo prioritetą nacionalinės teisės normų atžvilgiu, bei nuostatą, kad Europos Sąjungos teisės viršenybė negalioja pačios Konstitucijos atžvilgiu. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė.¹⁸

Profesorius A. Abramavičius išskiria du požiūrius į ES ir Lietuvos teisinių sistemų sąveiką. Pirmasis, teigia, kad reikia vadovautis Europos Teisingumo teismo suformuluotu ES teisės viršenybės prieš nacionalinę teisę principu, kuris reiškia, kad Lietuva, derindama nacionalinę teisę su ES teise ir ją įgyvendinant, privalo užtikrinti jos taikymo vienodumą, vientisumą ir veiksmingumą.¹⁹ Antrasis, kiek nuosaikesnis požiūris – ES teisės viršenybės principą įgyvendinimą sieja su kompetencijos pasidalijimu tarp ES ir valstybių narių. Laikantis šio požiūrio, ES teisės viršenybės principas taikomas sprendžiant tik tuos klausimus, kurie kyla iš valstybės narės Sąjungai patikėtos kompetencijos.²⁰ Šiame darbe jau minėtoje Europos Teisingumo Teismo byloje *Costa prieš E.N.E.L.*, kurioje Teismas *inter alia* nurodęs, kad „ES teisė yra viršesnė už bet kokią būdu įtvirtintą vidaus teisę“²¹. Byloje *Internationale Handelsgesellschaft*²² Teismas pabrėžė du svarbius aspektus. Pirma, antrinės teisės aktas (reglamentas) turi viršenybę prieš nacionalinę konstituciją. Antra, „Bendrijos normos galiojimui ar jos veikimui valstybėje narėje negali būti daroma įtaka teiginiais, kad jog ji nesuderinama su tos valstybės konstitucijoje įtvirtintomis pagrindinėmis teisėmis ar nacionalinės konstitucinės struktūros principais“.²³ I. Jarukaitis tokią teismo poziciją aiškina, kaip reiškiančią, kad „jeigu valstybės perleido tam tikrą dalį savo kompetencijos ES, jos tai padarė pagal savo konstitucijų nuostatas ir todėl ginčyti ES teisės aktą tos pačios konstitucijos

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

¹⁹ ABRAMAVIČIUS, A. Europos Sąjungos teisės standartai Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Iš KATUOKA, S. (ats.red.). *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris: mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p.534.

²⁰ Ibidem, p. 535.

²¹ JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 324.

²² 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70, Rink., 1970, p. 1125.

²³ JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 324.

normomis ginčijant ES teisės akto teisėtumą būtų nelogiška“.²⁴

E. Kūris bandydamas paaiškinti ES ir Lietuvos konstitucinės teisės tarpusavio santykį, teigia, kad jau minėtas 2006 m. kovo 14 d. nutarimas yra savotiškas sambūvio *algoritmas*. Pagal jį, viena vertus, yra pripažįstamos politinės realijos susijusios su gilesnės europinės integracijos siekiu ir neužkerta kelio atitinkamiems teisiniams procesams, kita vertus, neaukoja Konstitucijos viršenybės ir iš jos kylančios visos teisės aktų hierarchijos²⁵. E. Jarašiūnas taip pat laikosi pozicijos, kad Konstitucijos viršenybės principas ir buvo, ir lieka nepaneigtas, Lietuva dalyvauja Europos integracijos procesuose tik remdamasi Konstitucija, o ji buvo ir liko pirminė aukščiausioji šalies teisė.²⁶ Apibendrinama teisės doktrinoje vyraujančius požiūrius, S. Žaltauskaitė – Žalimienė teigia, kad tiek Konstitucinio Teismo praktikoje, pagrįstoje Konstitucijos normomis, tiek mokslininkų darbuose atspindima pozicija dėl ES teisės ir Konstitucijos santykio aiškinimo iš esmės neatitinka Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje formuojamos Europos Sąjungos teisės viršenybės principo koncepcijos. Tačiau kita vertus, pasak jos, pastebėtina, kad nei ESTT savo praktikoje, nei kitos ES institucijos savo veiksmis nesiekia aštrinti ES teisės ir nacionalinių konstitucijų santykio problematikos.²⁷ S. Žalimienė tai aiškina tuo, kad pasirinktas abipusio draugiško interpretavimo kelias tenkina tiek ESTT, tiek ES institucijas, tiek nacionalinius teismus. Pastarieji, pasirinkę abipusiai draugiško interpretavimo kelią, kiekvienu konkrečiu atveju privalo ieškoti pusiausvyros tarp teisės principų kurie yra bendri visai europinei teisės tradicijai.²⁸

Apibendrinti šias doktrininės nuostatas būtų galima Zenono Namavičiaus teiginiais, kad „šalys, apsisprendusios būti ES narėmis, turi, kaip žinoma, šiai Sąjungai tam tikra apimtimi perduoti savųjų valdžios institucijų kompetenciją. Ši Europos sutartyse nustatyta „apimtis“ turi atitikti ES teisyne (*acquis communautaire*), be to, ji gali keistis pagal integracinių procesų dinamiką.²⁹ Paminėtos nuostatos toliau šiame darbe bus pagrindas nagrinėjant Europos Sąjungos teisės poveikį Lietuvos baudžiamajai teisei.

²⁴ Ibidem, p. 325.

²⁵ KŪRIS, Egidijus. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje : sambūvio algoritmo paieškos. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris:mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 682-683.

²⁶ JARAŠIŪNAS, E. Kelio mintys apie Lietuvos dalyvavimo tarptautiniuose santykiuose konstitucinius pagrindus. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris:mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 613. Taip pat ŽALTAUSKAITĖ – ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos taikymas ir aiškinimas. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014, p. 550.

²⁷ ŽALTAUSKAITĖ – ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos taikymas ir aiškinimas. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014, p. 550.

²⁸ Ibidem, p. 551.

²⁹ NAMAVIČIUS, Zenonas. Suverenitetas ir Europos Sąjungos teisė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-03]. <http://www.lrkt.lt/PKkonferencijose/07.pdf>.

1.2. Europos Sąjungos kompetencija baudžiamojoje teisėje

Kuriantis Sąjungai, jos kūrėjai neigė bet kokias galimybes jai veikti ir baudžiamosios teisės srityje ir nedarė jokios įtakos nacionalinei baudžiamajai teisei. Besikuriant ES buvo keliamas klausimas, kam sąjungai, kurios fundamentalūs tikslai yra susiję tik su ekonomine narių gerove, reikalinga kompetencija ir baudžiamosios teisės srityje³⁰. Profesorius H. Gutteridge apie tuomet vyravusį požiūrį į baudžiamosios teisės vienodinimą (angl. - *unification*) yra pasakęs, kad „Baudžiamosios teisės vienodinimas yra arba neįmanomas arba jei ir įmanomas, tai nepageidaujamas“³¹. Steigiamosiose sutartyse nebuvo numatyta galimybė Sąjungai leisti teisės aktus baudžiamosios teisės srityje ar kitaip veikti nacionalinį teisinį reguliavimą šioje srityje³², be to, ilgą laiką vyravo nuomonė, kad baudžiamoji teisė yra neatsiejama valstybės suvereniteto dalis, todėl į bet koki viršnacionalinį reguliavimą žiūrėta skeptiškai.³³ Kita vertus, įvertinęs *Costa prieš E.N.E.L*³⁴ byloje suformuotą doktriną, dėl Bendrijos teisės viršenybės, Europos Teisingumo teismas netiesiogiai yra užsiminęs, kad tam tikrais atvejais Bendrijos teisė ir jos aiškinimas gali veikti ir nacionalines baudžiamųjų įstatymų nuostatas.³⁵

Europos Sąjungai kompetenciją tam tikrais baudžiamosios teisės klausimais iš esmės suteikė 1992 m. Maastrichto sutartis, kuria Sąjungai buvo suteikta tam tikrų galių, kurios buvo suskirstytos į tris dideles grupes, įprastai vadinamas ramsčiais³⁶. Pirmasis ramstis – Europos Bendrijos, suteikiančios pagrindą Bendrijos institucijoms įgyvendinti įgaliojimus, kuriuos Sutartyje nustatytose srityse joms perdavė valstybės narės. Antrasis ramstis bendra užsienio ir saugumo politika, trečiasis - bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse. Ramsčių sistemos dėka buvo pradėtas bendradarbiavimas ir už ekonominio bendradarbiavimo ribų esančiose srityse. Sutarties preambulėje buvo išreikštas siekis sukurti sąlygas laisvam žmonių judėjimui, užtikrinant jų saugumą, tuo tikslu sutartyje įtvirtinant tam tikras nuostatas reguliuojančias glaudų šalių tarpusavio bendradarbiavimą teisingumo ir vidaus (angl. - *home affairs*) reikalų srityse.³⁷ Šalys sutarė, kad tokie dalykai kaip kova su asmenų priklausomybe nuo narkotikų, tarptautinio sukčiavimo atvejais, tarptautinis teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, muitinės procedūrų derinimas, policijos bendradarbiavimas yra bendras šalių interesas (angl. - *common interest*) ir todėl Sąjungai buvo suteikta tam tikra kompetencija veikti šioje srityse. Tiesa, policijos

³⁰ SPENCER, J. R. EU criminal law – the present and the future ?.

³¹ GUTTERIDGE, H. C., *Comparative Law – an Introduction to the Comparative Method of Legal Study and Research*. Cambridge : 1949, 30.

³² VADAPALAS, V. Iš JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai*. Justitia, Vilnius 2011, p. 9.

³³ MIETTINEN, S. *Criminal law and policy in the European Union*. Routledge : 2013, p. 9.

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1964 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Nr. C-6/64, *Costa prieš E.N.E.L* (1964), Rink. 1964, p. 593.

³⁵ 1970 m. gruodžio 17 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH/Einfuhrund Vorratstelle für Getreide und Futtermittel* (11/70, Rink. 1970, p. 1125)

³⁶ MIETTINEN, S. *Criminal law and policy in the European Union*. Routledge : 2013, p. 12.

³⁷ JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai*. Justitia, Vilnius 2011, p.23.

bendradarbiavimas buvo apribotas tokiomis sritimis kaip kova su terorizmu, narkotikų kontrabanda ir kitais itin sunkiais tarptautinio pobūdžio nusikaltimais. Vis dėl to, kaip pastebi kai kurie autoriai, nors ir bendradarbiavimas policijos srityje buvo gan ribotas, tačiau teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, įgavo pagreitį³⁸.

Nors Maastrichto sutartyje ir buvo siekis įtvirtinti tam tikrą Europos Sąjungos kompetenciją vykdyti baudžiamąją politiką, tačiau didžiausi pokyčiai šioje srityje įvyko 1997 m. pasirašius Amsterdamo sutartį³⁹, kuria iš dalies buvo keičiama Europos Sąjungos sutartis, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikri su jomis susiję aktai. Sutarties preambulėje buvo išsikeltas tikslas - sudaryti sąlygas laisvam asmenų judėjimui ir kartu užtikrinti savo tautų saugą bei saugumą kuriant laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas kartu taikant atitinkamas išorės sienų kontrolės, prieglobsčio suteikimo, imigracijos ir nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones.

Amsterdamo sutarties nuostatos numatė, kur kas platesnį bendradarbiavimo tvarkant teisingumo reikalus priemonių sąrašą. Buvo siekiama plėtojant bendrą valstybių narių veiklą policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse, užkertant kelią rasizmui bei ksenofobijai ir kovojant su jais, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje suteikti piliečiams aukšto lygio saugumą. Šių tikslų Sąjunga siekė užkardant organizuotą ir kitokį nusikalstamumą, terorizmą, prekybą žmonėmis ir nusikaltimus prieš vaikus, neteisėtą prekybą narkotikais bei ginklais, korupciją bei sukčiavimą. Buvo numatyta galimybė Europos Sąjungos lygiu apibrėžti minimalius nusikalstamų veikų sudėčių požymius bei sankcijas organizuoto nusikalstamumo, terorizmo ir neteisėtos prekybos narkotikais srityse. Be to, įtvirtinta nuostata, kad valstybėse narėse taikomų teisės normų suderinamumo užtikrinamas tokiu mastu, koks gali būti reikalingas tokiam bendradarbiavimui gerinti. Pasak Skirmanto Bikelio, įtvirtinus tokias nuostatas „<...> pirmą sykį buvo įtvirtinta galimybė Europos Sąjungos lygiu daryti intervenciją į nacionalinę baudžiamąją teisę <...> nors ir <...> formaliai ši galimybė buvo apribota trimis minėtomis sritimis <...>“⁴⁰. Iš pažiūros, net ir suteikus kompetenciją formuoti tam tikrus baudžiamosios teisės aspektus, ta kompetencija atrodo labai apribota. Kita vertus, kai kurie autoriai nurodo, kad net ir formaliai apribojus baudžiamosios politikos formavimo galimybes, tačiau viena iš sričių – organizuotas nusikalstamumas yra gana neapibrėžta ir gali būti aiškinama labai plačiai⁴¹.

2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutartis⁴², kuri įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d., padarė didžiausią įtaką Europos Sąjungos kompetencijai baudžiamosios teisės srityje. Generalinis

³⁸ Ibidem, p.24

³⁹ Amsterdamo sutartis dėl Europos Sąjungos, Europos Bendrijų steigiančių sutarčių ir susijusių teisės aktų pakeitimo, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-04], <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=29686>.

⁴⁰ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. In *Baudžiamoji politika Lietuvoje : tendencijos ir lyginamieji aspektai*, ats. red. Gintautas Sakalauskas. Vilnius : Teisės institutas, 2012, p. 46.

⁴¹ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. In *Baudžiamoji politika Lietuvoje : tendencijos ir lyginamieji aspektai*, ats. red. Gintautas Sakalauskas. Vilnius : Teisės institutas, 2012, p. 46.

⁴² Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį. Oficialusis leidinys C 306, 2007 12 17, p. 1—271.

advokatas Nils Wahl, 2015 m. sausio 22 d. išvadoje sujungtose bylose C-317/13 ir C-679/13 teigia, kad „Išsigaliojus Lisabonos sutarčiai iš esmės pasikeitė Europos Sąjungos institucinė sąranga, kuri sudaro priemonių, susijusių su ES policijos ir teisminių bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose (buvusi ES sutarties VI antraštinė dalis, vadinamasis trečiasis ramstis), priėmimo teisinį pagrindą. Tradiciškai sprendimai dėl susijusių su trečiuoju ramsčiu klausimų buvo priimami tarpvyriausybiniu lygmeniu, o Europos Parlamento vaidmuo buvo tik antraeilis. Tačiau dėl „lisabonizacijos“ (pritaikymo prie Lisabonos sutarties) trečiasis ramstis perkeltas į ES viršvalstybinį lygmenį, todėl su juo susijusios taikytinos sprendimų priėmimo procedūros suderintos su procedūromis, taikomomis kitose ES politikos srityse. Taigi, pradėjus šioje srityje taikyti įprastą teisėkūros procedūrą (anksčiau – bendro sprendimo procedūra), apskritai sustiprėjo Parlamento, kaip vieno iš teisės aktų leidėjo, padėtis ir dabar jo kompetencija šioje srityje prilygsta Tarybos kompetencijai.“

Teisės doktrinoje galime sutikti nuomonių, kad Lisabonos sutartis padarė tam tikrą revoliuciją ES baudžiamosiose teisėje – iki tol gana nenuosekliai ir fragmentiškai Sąjungos baudžiamajai politikai, buvo suteiktos visiškai naujos galimybės ir požiūris.⁴³ Sutartis ne tik apibrėžė aiškesnes Europos Sąjungos kompetencijos, imtis baudžiamosios teisės priemonių, ribas, tačiau kartu jas ir praplėtė, įgalindama veikti ją praktiškai visose ES politikos srityse. Kita vertus, Lisabonos sutartyje taip pat numatyti ir tam tikri apsaugojimo nuo perdėtų iniciatyvų kriminalizuojant tam tikrus veiksmus mechanizmai, be to nustatyta nacionalinės teisės požiūriu legitimesmė (bent jau Lietuvos Konstitucinės teisės kontekste) teisės akto, patenkančio į baudžiamosios teisės reguliavimo sritį, teisėkūros procedūra.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau ir – SESV)⁴⁴ 83 straipsnio 1 dalis įtvirtina tai, kad Europos Parlamentas ir Taryba, priimdami direktyvas pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali nustatyti minimalias taisykles dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo ypač sunkių nusikaltimų, turinčių tarpvalstybinį pobūdį, pasireiškiantį dėl tokių nusikaltimų pobūdžio arba poveikio, arba ypatingo poreikio kovoti su jais remiantis bendru pagrindu, srityse. Minėtame straipsnyje taip pat pateikiamas iš pažiūros baigtinis tokių nusikalstamų veikų sričių sąrašas : terorizmas, prekyba žmonėmis bei seksualinis moterų ir vaikų išnaudojimas, neteisėta prekyba narkotikais, neteisėta prekyba ginklais, pinigų plovimas, korupcija, mokėjimo priemonių klastojimas, kompiuteriniai nusikaltimai ir organizuotas nusikalstamumas. ES baudžiamosios politikos plėtimosi tendenciją lemia ir tai, kad SESV 83 str. 1 d. išvardintos nusikalstamos veikos nebėra siejamos vien tik su organizuotu nusikalstamumu – neliko reikalavimo, kad pavyzdžiui, korupciniai nusikaltimai gali būti reguliuojami supranacionaliniu lygiu tik tuomet, kai jie susiję su organizuotu nusikalstamumu.⁴⁵ Tuo pačiu SESV 83 straipsnio 2 dalis numato, kad jei valstybių

⁴³ KLIP, Andre: European Criminal Policy. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 20, (2012).

⁴⁴ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. Oficialusis leidinys C 326, 2012 10 26, p. 47-201.

⁴⁵ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje : tendencijos ir lyginamieji aspektai* [interaktyvus], p. 51, Vilnius: Teisės institutas, 2012 [žiūrėta 2015 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>>.

narių baudžiamųjų įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų suderinimas pasirodo būtinas užtikrinant Sąjungos politikos veiksmingą įgyvendinimą srityje, kurioje taikomos derinimo priemonės, direktyvose galima nustatyti būtiniausias taisykles dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo atitinkamoje srityje. Šios direktyvos priimamos pagal tą pačią įprastą arba specialią teisėkūros procedūrą kaip ir patvirtinant atitinkamas derinimo priemones.

Baudžiamosios teisės derinimas supranacionaliniu lygmeniu gali sukelti ir tam tikrą pavojų nacionalinių baudžiamųjų įstatymų sistemai, iškreipti tam tikrą (tik jam būdingą) struktūrą.⁴⁶ Perdėtai aktyvaus Europos Sąjungos veikimo baudžiamosios teisės srityje pavojus yra išvelgęs ir Generalinis advokatas *J. Mazák*, teigęs, kad kiekvienas baudžiamasis kodeksas parodo jam būdingą teisinių interesų, kuriuos juo siekiama apsaugoti, hierarchiją (nuosavybė, asmuo, aplinka ir t. t.) ir atitinkamai taikomų sankcijų dydžius. Taip pat pasak Generalinio advokato, „taikytinų sankcijų dydį ir rūšis Bendrijos teisės aktų leidėjas nustatytų remdamasis įgaliojimais, kurie yra papildantys EB sutartyje konkrečiai numatytą kompetenciją ir leidžia tam tikroje srityje (tik) iš dalies suderinti nacionalinius baudžiamuosius įstatymus, tai galėtų sukelti nacionalinių baudžiamosios teisės sistemų neišbaigtumą ir pažeisti jų darnumą“.⁴⁷

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytą poziciją dėl galimo neigiamo Europos Sąjungos teisės aktų baudžiamosios teisės srityje poveikio nacionaliniams baudžiamiesiems įstatymams, Lisabonos sutartyje buvo numatytas ir visiškai naujas institutas, kuris teisinėje literatūroje apibūdinamas kaip sustabdymo procedūra (angl. - *emergency brake*)⁴⁸. Pagal SESV 83 straipsnio 3 dalį, tais atvejais, kai Tarybos narė mano, kad SESV 83 straipsnio 1 ar 2 dalyse nurodytos direktyvos projektas paveiktų pagrindinius jos baudžiamosios teisės sistemos aspektus, ji gali prašyti, kad direktyvos projektas būtų perduotas Europos Vadovų Tarybai. Tuo atveju įprasta teisėkūros procedūra yra sustabdoma. Po svarstymo, jeigu pavyksta pasiekti bendrą sutarimą, Europos Vadovų Taryba per keturis mėnesius nuo sustabdymo grąžina projektą Tarybai, kuri nutraukia įprastos teisėkūros procedūros sustabdymą.

Kita nemažiau svarbi kartu su Lisabonos sutartimi įsigaliojusi naujovė yra nauja teisės aktų, baudžiamosios teisės srityje, priėmimo procedūra. Pagrindinė teisės aktų priėmimo procedūros problema buvo susijusi su vienu svarbiausiu baudžiamosios teisės principu – nėra nusikaltimo be įstatymo (lot. *nullum crimen sine lege parlamentaria*).⁴⁹ Šio principo esmė – kiekvienas nusikalstamas poelgis turi būti tiksliai apibrėžtas ir uždraustas baudžiamuoju įstatymu ir kad būtų

⁴⁶ KARALYTĖ, G. Europos Sąjungos teisės įtaka nacionalinei baudžiamajai teisei. Iš *Teisės mokslo pavasaris 2013*. Vilniaus universitetas, 2013, p. 253.

⁴⁷ Europos Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Tarybą C-440/05* [interaktyvus]. <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70715&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=353599>>.

⁴⁸ MIGLIETTI, M. The new European Union criminal law competence in action : The proposal for a Directive on Criminal sanctions for Insider dealing and market manipulation. [interaktyvus], p. 13, Institute for European studies, Vrije Universiteit Brussel: 2013. Prieiga per internetą: <http://www.ies.be/files/Working%20Paper%20Miglietti.pdf>.

⁴⁹ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje : tendencijos ir lyginamieji aspektai* [interaktyvus], p. 52, Vilnius: Teisės institutas, 2012 [žiūrėta 2015 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>>.

baudžiama tik taip, kaip numatyta įstatymu.⁵⁰ Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo sprendimai buvo priimami (vienbalsiu) Europos Tarybos balsavimu, kuri būdavo sudaryta ne iš įstatymų leidžiamosios valdžios atstovų, o iš vykdomosios – Europos Sąjungos valstybių narių ministrų, tokiu būdu Europos Parlamentas dalyvaudavo tik konsultavimosi procedūroje ir jo nuomonė neturėjo teisinės reikšmės.⁵¹ Lisabonos sutartis Europos Sąjungos teisėje įtvirtino naują principinę teisės aktų leidybos procedūrų skirtį: „teisėkūros procedūra“ ir „ne teisėkūros“ procedūra.⁵²

Apibendrinant, paminėtina tai, kad Lisabonos sutarties pakeitimai Europos Sąjungos baudžiamosios teisės srityje visų pirma sudarė naujas praplėtė jos iki tol gan ribotą kompetenciją šioje srityje. Nors po Lisabonos sutarties Europos Sąjungos „interesų“ baudžiamajoje teisėje sąrašas iš pažiūros pateikiamas kaip baigtinis, tačiau kartu palikta ir galimybė tą sąrašą esant pagrįstai būtinybei plėsti. Atsižvelgiant į kompetencijos plėtrą ir SESV numatytą galimybę ateityje jai tik didėti, manytina, kad „sustabdymo procedūra“ (angl. *emergency brake*) iš vienos pusės padės išvengti nepagrįsto Europos Sąjungos interesų gynimo ir politikos įgyvendinimo baudžiamosios teisės priemonėmis.

⁵⁰ FEDOSIUKAS, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio). Teorija ir realybė. Jurisprudencija 2012, 19 (2), p. 715-738.

⁵¹ Ragauskas, P. Europos Sąjungos teisėkūra ir kitos teisės aktų leidybos procedūros. Teisės problemos 2010, 3, p. 52.

⁵² Ragauskas, P. Europos Sąjungos teisėkūra ir kitos teisės aktų leidybos procedūros. Teisės problemos 2010, 3, p. 53.

2. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS ĮTAKA IR JOS BŪDAI LIETUVOS BAUDŽIAMAJAI TEISEI

Šiame darbe jau aptarta Europos Sąjungos teisės ir Lietuvos teisės santykis, bei Europos Sąjungos baudžiamosios teisės raida iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo ir po to sekę reikšmingi pokyčiai. Siekiant tinkamai, kiek tai leidžia šio darbo tikslai ir jo ribos, atskleisti Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei, prieš nagrinėjant konkrečius atvejus, būtina išnagrinėti ir įtakos būdus ir jų reikšmę.

Tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrinoje galime rasti išskirtus kelis būdus, Europos Sąjungos teisės poveikio nacionalinei baudžiamajai teisei, poveikio kryptį (būdą). Dažniausiai skiriami poveikio būdai pagal kryptis ir šaltinius.

Pagal tai koks šaltinis daro poveikį Lietuvos baudžiamajai teisei, išskiriama:⁵³

1. Teisėkūros būdas. Tai Europos Sąjungos teisės akto nuostatų perkėlimo į nacionalinę baudžiamąją teisę būdas.

2. Teisminis būdas. Tai Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo vykdymas, kuris gali apimti ir nacionalinės teisės nuostatų, pripažintų neatitinkančiomis Europos Sąjungos teisės reikalavimų, netaikymą, tiek šių nacionalinės teisės nuostatų pakeitimą ar papildymą arba panaikinimą.

Pagal poveikio būdą (kryptis), taip pat išskiriama:⁵⁴

1. Minimalių reikalavimų nacionalinei baudžiamajai teisei nustatymas.
2. Nacionalinės baudžiamosios teisės taikymo ribų apibrėžimas.
3. Pareiga aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisę.
4. Asimiliacijos principas.

Minimalių reikalavimų nacionalinei baudžiamajai teisei nustatymas teisės doktrinoje yra papildomai skirstomas pagal tai, kokiai baudžiamosios teisės normos daliai nustatomi minimalūs reikalavimai:⁵⁵

1. Minimalių nusikalstamos veikos sudėties požymių nustatymas.
2. Taisyklių dėl minimalių sankcijų įtvirtinimas:
 - 2.1. abstraktus reguliavimas, neįvardijant konkrečių bausmės rūšių ir jos dydžių;
 - 2.2. santykinai apibrėžtas reguliavimas:
 - 2.2.1 nurodant vien bausmės rūšį arba nurodant bausmės rūšį ir jos mažiausią galimą maksimumą ar minimumą.

⁵³ ŠVEDAS, Gintaras. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*. 2010, Nr. 74, p. 7.

⁵⁴ KARALYTĖ, G. Europos Sąjungos teisės įtaka nacionalinei baudžiamajai teisei. Iš *Teisės mokslo pavasaris 2013*. Vilniaus universitetas, 2013, p. 250.

⁵⁵ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai* [interaktyvus], p. 53, Vilnius: Teisės institutas, 2012 [žiūrėta 2015 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>>.

3. lyginamojo pobūdžio reguliavimas, nurodant aplinkybes, kai turi būti skirta griežtesnė bausmė, nei tais atvejais kai nurodyta aplinkybė, nėra nustatyta (pvz. teroristiniai motyvai, rasistiniai motyvai).

Toliau darbe bus aptariami teisėkūros ir teisminiai įtakos būdai. Kaip bus galima matyti iš tolimesnės analizės, teisėkūros būdas darant įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei yra iš esmės dominuojantis. Tai galima paaiškinti ir tuo, kad Lietuvos teismai, nors ir nevengia kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinių sprendimų priėmimo problemineis ES teisės klausimais nagrinėjant civilines ar administracines bylas, tačiau nagrinėjant baudžiamąsias bylas tokių kreipimųsi praktiškai nėra.

2.1. Teisėkūros būdas

Europos Sąjungos teisė yra atskira teisės sistema, kuri skiriasi nuo tarptautinės teisės sistemos ir yra įtraukta į valstybių narių teisės sistemas. Sąjungos teisės sistema grindžiama nepriklausomais teisės šaltiniais.⁵⁶ Visi Europos Sąjungos teisės aktai skirstomi į pirminės teisės ir antrinės teisės aktus. Pirminė teisė – tai Europos Sąjungos steigiamosios sutartys – Europos Sąjungos sutartis⁵⁷, Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo⁵⁸ (SESV). Antrinės teisės aktai yra tokie teisės aktai, kuriuos priima Europos Sąjungos institucijos.

Europos Sąjungos veikimą apibrėžia ir jos kompetencijos sritis bei naudojimosi ja apimtį ir būdus nustato Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. ES sutartyje įtvirtinta, kad visa Sutartimis Sąjungai nepriskirta kompetencija priklauso valstybių narių kompetencijai (4 straipsnio 1 dalis), o Sąjunga gerbia valstybių narių lygybę prieš Sutartis bei nacionalinį jų savitumą, neatsiejamą nuo pagrindinių politinių bei konstitucinių jų struktūrų. Sutartis taip pat įtvirtina lojalus bendradarbiavimo principą, pagal kurį Sąjunga ir valstybės narės gerbia viena kitą ir viena kitai padeda vykdydamos iš Sutarčių kylančias užduotis. Valstybės narės padeda Sąjungai įgyvendinti jos užduotis ir nesiima jokių priemonių, kurios gali trukdyti siekti Sąjungos tikslų.⁵⁹

Pagal ES sutartį, Sąjungos kompetencijos ribų nustatymas grindžiamas suteikimo principu, o kompetencijos įgyvendinimas grindžiamas subsidiarumo ir proporcingumo principais. Svarbu yra ir tai, kad pagal suteikimo principą Sąjunga veikia tik neperžengdama ribų kompetencijos, kurią, siekiant Sutartyse nustatytų tikslų, jai šiose Sutartyse suteikė valstybės narės. Visa Sutartimis Sąjungai nepriskirta kompetencija priklauso valstybėms narėms.⁶⁰ Pagal subsidiarumo principą tose srityse, kurios nepriklauso Sąjungos išimtinai kompetencijai, ji ima veikti tik tada ir tik tokiu mastu,

⁵⁶ Europos Sąjungos teisės šaltiniai ir jų taikymo sritis. [interaktyvus]. <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.2.1.pdf>.

⁵⁷ Europos Sąjungos Sutarties suvestinė redakcija (2010 m. kovo 30 d. Oficialusis leidinys C 83).

⁵⁸ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2010 m. kovo 30 d. Oficialusis leidinys C 83).

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ CHALMERS D., DAVIES G., MONTI G. European union law . Cambridge university press, 2011, p. 581.

kai valstybės narės numatomo veiksmo tikslų negali deramai pasiekti centriniu, regioniniu ir vietiniu lygiu, o Sąjungos lygiu dėl numatomo veiksmo masto arba poveikio juos pasiekti būtų geriau. Pagal proporcingumo principą Sąjungos veiksmų turinys ir forma neviršija to, kas būtina siekiant Sutarčių tikslų.⁶¹

Tais atvejais, kuomet Sutartys konkrečioje srityje suteikia Sąjungai kompetenciją, kurią ji dalijasi su valstybėmis narėmis, Sąjunga ir valstybės narės gali toje srityje priimti teisiškai privalomus aktus. Valstybės narės naudojami savo kompetencija tiek, kiek Sąjunga nepasinaudojo savo kompetencija.⁶² Valstybės narės vėl naudojami savo kompetencija tiek, kiek Sąjunga nusprendė nesinaudoti savo kompetencija. Sutartyse nustatytose tam tikrose srityse ir jose nustatytomis sąlygomis Sąjungos kompetencijai priklauso atlikti veiksmus siekiant paremti, koordinuoti ar papildyti valstybių narių veiksmus nepanaikinant jų kompetencijos tose srityse. Sąjungos teisiškai privalomi aktai, priimami remiantis su šiomis sritimis susijusiomis Sutarčių nuostatomis, negali apimti valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų suderinimo. Naudojimosi Sąjungos kompetencija apimtį ir būdus nustato Sutarčių nuostatos, skirtos kiekvienai konkrečiai sričiai.⁶³

Pagal SESV 83 straipsnį Europos Parlamentas ir Taryba, priimdami direktyvas pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali nustatyti minimalias taisykles dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo ypač sunkių nusikaltimų, turinčių tarpvalstybinį pobūdį, pasireiškiantį dėl tokių nusikaltimų pobūdžio arba poveikio, arba ypatingo poreikio kovoti su jais remiantis bendru pagrindu, srityse. Šio sritys - paliekant galimybę jas praplėsti - terorizmas, prekyba žmonėmis bei seksualinis moterų ir vaikų išnaudojimas, neteisėta prekyba narkotikais, neteisėta prekyba ginklais, pinigų plovimas, korupcija, mokėjimo priemonių klastojimas, kompiuteriniai nusikaltimai ir organizuotas nusikalstamumas.

Taigi, kaip galime matyti, Europos Sąjungos pirminė teisė, vertinant ją įtakos Lietuvos baudžiamajai teisei aspektu, yra tas teisinis pagrindas, kuriuo remiantis Europos Sąjungos institucijos gali priimti antrinės teisės aktus baudžiamosios teisės klausimais. Galima daryti išvadą, kad pati Europos Sąjungos pirminė teisė baudžiamąją teisę įtakoja netiesiogiai, t.y., tiek kiek joje numatytos galimybės apskritai leisti teisės aktus šioje srityje, bei įvardintos konkrečios nusikalstamų veikų grupės, kur ši įtaka gali pasireikšti. Pagrindinis vaidmuo šiuo atveju tenka Europos Sąjungos antrinei teisei, kurios konkretūs teisės aktai baudžiamosios teisės srityje ir įtakoja Lietuvos baudžiamąją teisę.

Sąjungos teisės aktai išvardyti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 288 straipsnyje. Tai reglamentai, direktyvos, sprendimai, rekomendacijos ir nuomonės. *Reglamentas* taikomas visuotinai, tiesiogiai⁶⁴ ir privalomas visas. Tie, kuriems jis taikomas (privatūs asmenys, valstybės

⁶¹ Ibidem p. 582.

⁶² Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2010 m. kovo 30 d. Oficialusis leidinys C 83).

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ “ETT yra nurodęs, kad, kad tiesiogiai gali veikti ne tik Europos Bendrijos steigiamųjų sutarčių, bet ir antrinių EB teisės aktų normos: reglamentų (1973 m. vasario 7 d. sprendimas byloje Komisija prie Italiją, C-39-72, rink. 1973, p.202;

narės, Sąjungos institucijos), privalo jo visiškai laikytis. Nuo jame nustatytos datos arba, jeigu ji nenustatyta, dvidešimtąją dieną nuo jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje įsigaliojęs reglamentas visose valstybėse narėse taikomas tiesiogiai, todėl nereikia priimti jokių nacionalinių aktų jo nuostatomis į nacionalinę teisę perkelti. Reglamentais užtikrinamas vienodas Sąjungos teisės taikymas visose valstybėse narėse. Reglamentai yra viršesni už nacionalinius įstatymus, nesuderinamus su esminėmis reglamentų nuostatomis.⁶⁵ *Direktyvose* nustatomi privalomi rezultatai, kuriuos turi pasiekti viena, kelios arba visos valstybės, kurioms jos skirtos, tačiau nacionalinėms institucijoms paliekama galimybė pasirinkti įgyvendinimo formą ir būdus. Nacionalinės teisės aktų leidėjai turi priimti direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę aktą (arba nacionalinę įgyvendinimo priemonę), kuriuo direktyvoje iškelti tikslai perkeliama į nacionalinę teisę. Bendroji taisyklė yra ta, kad direktyvos netaikomos tiesiogiai, tačiau Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad išimtiniais atvejais tam tikros direktyvų nuostatos valstybei narei gali būti taikomos tiesiogiai, net jeigu pastaroji dar nepriėmė perkėlimo akto, kai: a) direktyva į nacionalinę teisę neperkelta arba perkelta neteisingai; b) direktyvos nuostatos yra imperatyvaus pobūdžio, pakankamai aiškios ir tikslios; c) direktyvos nuostatomis asmenims suteikiamos kokios nors teisės.⁶⁶ Jei šios sąlygos tenkinamos, asmenys direktyvos nuostatomis gali remtis ginčiuose su valstybės institucijomis. Netgi kai tam tikra direktyvos nuostata asmeniui nesuteikiama jokių teisių ir kartu tenkinamos tik pirmoji ir antroji sąlygos, valstybės narės valdžios institucijos privalo atsižvelgti į neperkeltą direktyvą.⁶⁷ Tačiau, asmuo negali prieš kitą asmenį tiesiogiai remtis tiesioginiu į nacionalinę teisę neperkeltos direktyvos poveikiu.⁶⁸ Pagal Teisingumo Teismo praktiką asmuo turi teisę reikalauti kompensacijos už patirtą žalą iš Sąjungos teisę pažeidusios valstybės narės. Skundą dėl neperkeltos ar netinkamai perkeltos direktyvos galima paduoti, kai: a) direktyvos tikslas – suteikti asmenims tam tikras teises; b) teisių turinį galima nustatyti remiantis direktyvos nuostatomis; c) yra priežastinis ryšys tarp pareigos perkelti direktyvą į nacionalinę teisę nevykdymo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos.⁶⁹ *Sprendimas* yra privalomas visas. Jeigu nurodyti adresatai (valstybės narės, fiziniai ar juridiniai asmenys), sprendimas privalomas tik tiems, kam jis skirtas; sprendimais reglamentuojami konkretūs klausimai, susiję su tomis valstybėmis narėmis ar asmenimis.

Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į tam tikrą antrinės Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo specifiką Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

sprendimų (1970 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Franz Grad prieš Finanzamt Traunstein, C-9/70, Rink. 1970, p. 825); direktyvų (1974 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje Van Duyn prieš Home Office, C-41/74, Rink. 1974, p. 1337.” Teismo sprendimai cituoti iš JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 317.

⁶⁵ Europos Sąjungos teisės šaltiniai ir jų taikymo sritis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-03] <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.2.1.pdf>.

⁶⁶ 1989 m. birželio 22 d. Costanzo byla . Fratelli Costanzo SpA prieš Comune di Milano, C-103/88, Rink. 1989, p. 1839.

⁶⁷ Europos Teisingumo Teismo 1994 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Nr. C-91/92, *Faccini Dori*, Rink. p. I-3325.

⁶⁸ Europos Sąjungos teisės šaltiniai ir jų taikymo sritis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-03] <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.2.1.pdf>.

⁶⁹ Europos Teisingumo Teismo 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-6/90 ir C-9/90 (*Francovich*).

1995 m. spalio 17 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ yra pažymėjęs, kad <...> „Tiek Konstitucijos 138 straipsnis, tiek ginčijamo įstatymo 12 straipsnis leidžia teigti, jog Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema yra grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją). Toks tarptautinių sutarčių įgyvendinimo būdas yra įtvirtintas ir Konstitucijoje, ir ginčijamame įstatyme. Konstitucijoje nustatyta, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys yra vidaus teisinės sistemos sudedamoji dalis, o ginčijamame įstatyme tarptautinėms sutartims pripažįstama įstatymo galia. Abu šie teiginiai reiškia, kad Lietuvos Respublikoje kuriamas teisinis mechanizmas, su kurio pagalba Lietuvos Respublikos vidaus teisėje įgyvendinami jos tarptautiniai įsipareigojimai“ <...>. Kitas svarbus nagrinėjamai temai Konstitucinio Teismo sprendimas yra 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kurioje buvo konstatuota, kad <...> tarptautinės sutartys, taip pat ir Konvencija, atskirose teisinės veiklos srityse taikomos nevienodai. Konkrečius jų taikymo būdus ir formas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Civilinėje teisenoje yra nustatytas tiesioginis tarptautinių sutarčių taikymas kaip jų ir Lietuvos Respublikos įstatymų normų konkurencijos sprendimo būdas : jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis nustatytos kitokios taisyklės negu tos, kurios numatytos Lietuvos Respublikos įstatymuose, tai taikomos tarptautinių sutarčių taisyklės <...>. Baudžiamojame teisenoje minėtas normų konkurencijos sprendimo būdas netaikomas. Šiais atvejais tiesiogiai taikomi Lietuvos Respublikos baudžiamieji ir baudžiamojo proceso įstatymai, o tarptautinės sutartys taikomos tik specialiais šių įstatymų nustatytais atvejais (Baudžiamojo kodekso 71 straipsnis ir Baudžiamojo proceso kodekso 20, 21, 211, 212, 22, 221 ir 222 straipsniai). Jei taikant baudžiamąjį įstatymą atsirastų abejonių dėl Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimo užtikrinimo, konstitucinės priežiūros tvarka turėtų būti sprendžiamas klausimas, ar taikomas įstatymas neprieštarauja Konstitucijai. Kita vertus, Konvencijoje įtvirtintos žmogaus teisės negali būti realizuotos tiesiogiai netaikant vidaus teisės aktų. Kitaip tariant, pripažinus tik tiesioginį Konvencijos taikymą, minimos teisės negali būti garantuotos, nes pačioje Konvencijoje nėra nustatyta nei šių teisių realizavimo būdų ją ratifikavusiose valstybėse, nei pažeidėjų teisinės atsakomybės, nei reikiamų procedūrų ir valstybių teisinių institucijų specialios jurisdikcijos. Čia akivaizdžiai galioja taisyklė *ubi jus ibi remedium*: kada įstatymas suteikia teisę, jis duoda ir priemonę jai apginti. Tokios priemonės valstybės teisinėje sistemoje nustatomos šios valstybės įstatymais. Konvencija nustato šias priemones tik tiems atvejams, kada ginčas dėl joje įtvirtintų žmogaus teisių gynimo tampa tarptautinės jurisdikcijos objektu <...>.

Manytina, kad ši Konstitucinio Teismo suformuota doktrina *mutatis mutandis* (lot. - su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) taikytina ir Europos Sąjungos teisės akto baudžiamosios teisės klausimais inkorporavimo į Lietuvos baudžiamąją teisę atveju. Tai reiškia, kad antrinės teisės aktų reikalavimai visada turi būti perkeltami į nacionalinę teisę.

Toliau analizuojant teisėkūros būdą, atkreiptinas į SESV protokolą Nr. 1 „Dėl nacionalinių parlamentų vaidmens Europos Sąjungoje“, kuriuo siekiama skatinti nacionalinius parlamentus aktyviau dalyvauti Europos Sąjungos veikloje ir plėsti jų galimybes reikšti savo nuomonę dėl Europos Sąjungos teisėkūros procedūra priimamų aktų projektų ir dėl kitų juos ypač dominančių dalykų. Pagal jo 2 straipsnį, Europos Parlamentui ir Tarybai pateikiami teisėkūros procedūra priimamų aktų projektai *inter alia* baudžiamosios teisės klausimais, perduodami ir Lietuvos Respublikos Seimui. Pagal Seimo statuto 180¹ straipsnio nuostatas, Seimas gavęs Komisijos teisėkūros iniciatyvą, perduoda ją svarstyti specializuotam komitetui (180¹ straipsnio 2 dalis, 1805 straipsnio 1 dalis), kuris apsversto iniciatyvą *inter alia* jį vertinant atitikimo subsidiarumo principui aspektu (180⁶ straipsnis). Taigi, Seimas dalyvauja ir teisėkūros iniciatyvos stadijoje, kai teisės aktas baudžiamosios teisės klausimu dar tik yra svarstomas ES institucijose.

Įsigaliojusio ES teisės akto, kurį Lietuva turi perkelti į nacionalinį reguliavimą, praktinis įgyvendinimo mechanizmas išsamiausiai yra numatytas 2004 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 21 „Dėl Europos Sąjungos reikalų koordinavimo“. Pagal šio nutarimo 1 straipsnį, Lietuvos Respublikos pozicijos ES institucijose nagrinėjama klausimais rengiamos, derinamos, pristatomos ir ES teisė (*acquis communautaire*) perkeliama į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę ir įgyvendinama vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkiais, kitais teisės aktais ir šiomis Taisyklėmis. Pagal nutarimo V skyriaus nuostatas, valstybės institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją atsakingos už ES teisės (*acquis communautaire*) perkėlimą į nacionalinę teisę ir įgyvendinimą. Europos teisės departamentas koordinuoja ES teisės (*acquis communautaire*) perkėlimą į nacionalinę teisę ir įgyvendinimą. Europos teisės departamentas privalomuosius ES teisės aktus paskirsto atitinkamoms valstybės institucijoms ir įstaigoms pagal kompetenciją. Direktyvai perkelti ir (ar) įgyvendinti arba kitam ES teisės aktui įgyvendinti būtino nacionalinio teisės akto rūšis pagal teisinę galią, priėmimo terminai ir kiti su tuo susiję klausimai prireikus apsparstomi darbo grupėje arba Europos teisės departamentas šiam tikslui rengiamuose pasitarimuose (2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 21, 43 straipsnis). Taigi, kaip galime matyti, prie praktinio ES teisės aktų įgyvendinimo prisideda daugelis valstybės institucijų, pagal savo kompetenciją. Baudžiamosios teisės klausimais šia kompetenciją dažniausiai įgyvendina Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijos. Pagal Vyriausybės darbo reglamentą, patvirtintą 1994 m.

rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr.728⁷⁰, teisės akto projektą rengianti institucija, Vyriausybės komisija ar Ministro Pirmininko sudaryta darbo grupė yra atsakinga už teikiamo Vyriausybei teisės akto projekto tinkamą parengimą, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą, Europos Sąjungos teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planuose ar kituose planavimo dokumentuose nustatytų terminų laikymąsi.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos baudžiamajai teisei aktualu yra tai, kad didžioji dalis jos ir ES teisės derinimo yra atlikta Tarybos pagrindų sprendimų (po Lisabonos sutarties įsigaliojimo tokios teisės akto rūšies nebeliko) pagrindu. Prof. G. Švedas yra atkreipęs dėmesį, kad „Europos Komisija <...> sprendžia klausimą <...> ar pagrindų sprendimai turi būti įgyvendinami tiksliai ir preciziškai, ar vis dėl to laikytina, kad nacionalinių nuostatų formuluotės gali skirtis nuo pagrindų sprendimo, bet nacionalinės teisės nuostatose turi atsispindėti jo tikslas ir esmė“.⁷¹ Kita vertus, autoriaus nuomone, ES teisės įgyvendinimo privalomumo prasme, nėra tiek svarbu kokia teisės akto pagrindu derinimas yra atliktas, kadangi baudžiamojoje teisėje ES teisės nuostatos visada yra perkeliamos į nacionalinį teisinį reguliavimą.

2.2. Teisminis įtakos būdas

Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos nare tinkamas ir veiksmingas Europos Sąjungos teisės taikymas ir aiškinimas tapo visų valstybės institucijų, nacionalinių teismų ir ikiteisminių institucijų siekiamybe.⁷² Analogiškai Europos Sąjunga turi interesą, kad visos valstybės narės vienodai taikytų ir aiškintų jos teisę, taip pat, kad iš jos teisinės sistemos kylančios asmenų teisės ir laisvės būtų efektyviai įgyvendinamos, o jei prireiktų ir teisiniu keliu ginamos. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas plėtodamas savo jurisprudenciją, sukūrė veiksmingo ir vienodo Europos Sąjungos teisės taikymo pagrindus, priskirdamas nacionaliniams teismams Europos Sąjungos kompetenciją, o Europos Sąjungos teisinėje sistemoje buvo numatyta ir speciali procedūra, suteikianti galimybę Teisingumo Teismui bendradarbiauti su nacionaliniais teismais ir taip užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visose valstybėse narėse bei Europos Sąjungos teisėje numatytų teisų tinkamą apsaugą.⁷³ Pasak I. Jarukaičio „valstybių nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo dialogas, leido pastarajam išplėtoti tokią ES sistemą, kuri veikia dabar“⁷⁴.

⁷⁰ Žin., 1994, Nr. 63-1238.

⁷¹ ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos baudžiamosios teisės tendencijos ir perspektyvos. In *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 818.

⁷² PAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos teisingumo teismo procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. In *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: 2012, p. 61

⁷³ PAPIESTYTĖ D., Lietuvos teismų bendradarbiavimo su Europos Sąjungos Teisingumo Teismu patirtis. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014, p. 625.

⁷⁴ JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narytės pagrindai. *Justitia*, Vilnius 2011, p. 311.

Pagal D. Prapiestytės duomenis, per 10 metų nuo tada kai Lietuvos teismai įgijo teisę kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, į jį buvo kreiptasi 25 kartus, visais atvejais prašymai buvo priimti.⁷⁵ Tačiau iš visų šių prašymų priimti prejudicinius sprendimus, buvo tik vienas tiesiogiai susijęs su Lietuvos materialine baudžiamąja teise. Tai Teisingumo Teismo nutartis Babanov byloje (Nr.C-207/08, Rink. p.I-108). Šioje byloje buvo nagrinėjamas Panevėžio apygardos teismo 2008 m. balandžio 28 d. prašymas priimti prejudicinį sprendimą baudžiamojoje byloje, kurioje Edgar Babanov, buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 265 straipsnyje („Neteisėtas kanapių ir aguonų auginimas“). Nagrinėjant bylą, buvo nustatyta, kad 2006 m. pradžioje E. Babanov Prancūzijos Kanapių sėklų gamintojų centriniame kooperatyve (*Coopérative centrale des producteurs de semences de chanvre*) legaliai įsigijo ir iš Prancūzijos į Lietuvą parsivežė 300 kg „Felina-32“ veislės kanapių sėklų, kurias pasėjo išsinuotame plote. 2006 m. lapkričio 29 d. buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, E. Babanov pradėjus pjauti kanapes ir nupjovus didesnę derliaus dalį. Panevėžio apygardos teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, pažymėjo, kad Reglamento Nr. 1782/2003 52 straipsniu leidžiama auginti kanapes, klasifikuojamas pagal KN kodą 53021000, jei naudojamose veislėse tetrahidrokanabinolio kiekis neviršija 0,2 %, todėl nutarė pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus: <...> „Ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 265 straipsnis, kuris numato baudžiamąją atsakomybę besąlygiškai už visų be išimties kanapių auginimą, nepriklausomai nuo veikliosios narkotinės medžiagos jose kiekio, toje dalyje prieštarauja Europos Sąjungos norminiams aktams ir būtent kokiems?“ <...> ir „Jeigu prieštarauja, ar Lietuvos Respublikos teismai gali priimti procesinį sprendimą taikydami nacionalinį įstatymą – Baudžiamojo kodekso 265 straipsnį, jeigu veiklioji narkotinė medžiaga augintose kanapėse neviršija 0,2 procento?“ <...>.

Teisingumo teismas nusprendė, kad <...> „2003 m. rugsėjo 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1782/2003 <...> turi būti aiškinamas taip, kad jis draudžia nacionalinės teisės aktą, kuriuo draudžiama auginti ir laikyti šiame reglamente nurodytas pluoštines kanapes; ir, kad <...> Bendrijos teisė draudžia valstybės narės teismui taikyti nacionalinės teisės aktą, kuriuo, pažeidžiant Reglamentą Nr. 1782/2003, draudžiama auginti ir laikyti šiame reglamente nurodytas pluoštines kanapes <...>. Taigi, šiuo Teisingumo Teismo sprendimu, pirmą (ir po kol kas vienintelį kartą) teisminiu būdu buvo įtakota Lietuvos baudžiamoji teisė. Vis dėl to, kaip galima matyti iš kai kurių Lietuvos teismų sprendimų, jie minėtame prejudiciniame sprendime suformuota ES teisės aiškinimo taisykle dėl pluoštinių kanapių, vadovaujasi primant įvairius procesinius sprendimus (nutartis dėl ekspertizių, išteisinamuosius nuosprendžius ir pan.). Štai pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 4 d. nutartyje Nr. 2K-308/2013, pažymėjo, kad <...> „BK 1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šio kodekso nuostatos yra suderintos su Europos Sąjungos

⁷⁵ PRAPIESTYTĖ D., Lietuvos teismų bendradarbiavimo su Europos Sąjungos Teisingumo Teismu patirtis. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014, p. 651.

teisės aktų, nurodytų šio kodekso priede, nuostatomis. Ši blanketinė nuostata, nukreipianti į Europos Sąjungos teisės aktus, be kita ko, reiškia, kad tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės baudžiamosios teisės taikymo sritis bent iš dalies sutampa, nacionalinis teismas turi pareigą pateikti tiek įmanoma Europos Sąjungos teisę atitinkantį vidaus teisės aiškinimą, prireikus ir tiesiogiai atsižvelgdamas į atitinkamų jos teisės aktų reikalavimus. Aiškindamas 2003 m. rugsėjo 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1782/2003 nuostatų veikimą valstybės narės nacionalinės teisės srityje 2008 m. liepos 11 d. nutartyje (C-207/08), išnagrinėjęs Panevėžio apygardos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą E. Babanovo baudžiamojoje byloje, Teisingumo Teismas nusprendė, kad ES teisė draudžia nacionalinės teisės aktą, kuriuo draudžiama auginti ir laikyti šiame reglamente nurodytas pluoštines kanapes bei draudžia valstybės narės teismui taikyti nacionalinės teisės aktą, kuriuo, pažeidžiant reglamentą Nr. 1782/2003, draudžiama auginti ir laikyti šiame reglamente nurodytas pluoštines kanapes. Taigi darytina išvada, kad Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1782/2003 – pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 249 straipsnio 2 dalį taikomas tiesiogiai ir turintis viršenybę prieš nacionalinius teisės aktus – nedraudžia valstybėse narėse pluoštines kanapes, kuriose tetrahydrokanabinolio kiekis neviršija 0,2 proc., ir šios nuostatos privalo laikytis visos valstybės narės ir jų valdžios (taip pat teisminės) institucijos. Iš to seka, kad Lietuvos baudžiamosios teisės srityje sprendžiant dėl BK 260 straipsnyje numatytos atsakomybės už disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, kai šios nusikalstamos veikos dalykas yra kanapės (ir jų dalys), būtina atlikti rastų medžiagų objektyvų specialių žinių reikalaujantį tyrimą, siekiant nustatyti rastose kanapėse (ir jų dalyse) esančios veikliosios medžiagos – tetrahydrokanabinolio – kiekį (jo procentinę išraišką bendroje jų masėje), tam, kad būtų galima nustatyti, ar tai narkotinio tipo kanapės, draudžiamos vartoti medicinos tikslams, ar pluoštinės kanapės, kuriose tetrahydrokanabinolio kiekis neviršija 0,2 proc. ir kurios pagal Europos Sąjungos teisę valstybėse narėse visuotinai nedraudžiamos <...>. Panašią teismų sprendimų (nutarčių) argumentaciją galime rasti ir Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 4 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 1A-248-2010, kurioje minėtomis nuostatomis buvo vadovautasi skiriant ekspertizę galimai narkotinių medžiagų ištyrimui ar pvz., Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 25 d. nuosprendyje byloje Nr. 1-69-175/2014 išteisinant asmenis. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 15 d. nuosprendyje, taip pat pažymėta, kad <...> „pagal formuojamą teismų praktiką (Kauno apygardos teismo nutartis Nr. 1A-29-508/2014, Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis Nr. 1A-120-174/2013, Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis [Nr. 2K-308/2013](#), Kauno apygardos teismo nuosprendis [Nr.1-215-175/2013](#), Lietuvos apeliacinio teismo nutartis [Nr. 1A-238/2014](#) ir kt.), nustatant, ar asmuo disponavo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, būtina tiksliai nustatyti ne tik patį disponavimo faktą, šių medžiagų pavadinimą, bet ir jų cheminę sudėtį.“ <...>.

Europos Teisingumo teismas ne vienoje byloje⁷⁶ yra nurodęs, kad „nacionaliniai teismai iš esmės privalo įvertinti visą galiojančią nacionalinę teisę ir mėginti pritaikyti principus kurie leistu nacionalinės teisės aktus aiškinti atsižvelgiant į ES teisę”.⁷⁷ Kitame savo sprendime Pupino byloje⁷⁸ Teismas yra nurodęs, kad „spręsdamas ginčą nacionalinis teismas privalo atsižvelgti į visą nacionalinę teisę ir aiškinti ją kiek įmanoma atsižvelgdamas į pamatinio sprendimo turinį ir tikslus“.⁷⁹ ES ir nacionalinės teisės santykio klausimas sprendžiant konkrečias bylas, pagal *Simmenthal II* byloje Teismo suformuotą doktriną, nėra konstitucinės priežiūros objektas. Lietuvos teisės doktrinoje šie teismo sprendimai vertinami kaip lemiantys tai, kad tiek bendrosios kompetencijos teismai, tiek administraciniai Lietuvos teismai, turi konstitucinę pareigą taikyti Lietuvoje Europos Sąjungos teisę, įskaitant pirminę, ir savarankiškai, nesikreipdami į Konstitucinį Teismą, spręsti kilusių kolizijų klausimus.⁸⁰ Šie doktrinos teiginiai atsispindi ir kitoje analizuotoje teismų jurisprudencijoje. Paminėtina, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. vasario 26 d. nutartyje byloje Nr. A8-207/2007 yra nurodęs, kad iš Konstitucinio akto antrosios dalies kyla pareiga taikyti Europos Sąjungos teisę, bei konstatavo, kad kai kurios finansų ministro įsakymo normos yra nesuderinamos su Europos Bendrijos sutarties 56 straipsnyje įtvirtintu laisvo kapitalo judėjimo principu ir jį plėtojančia ETT praktika. Kitoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas⁸¹ yra pažymėjęs, kad nacionalinėje teisėje yra įtvirtinta pareiga atsižvelgti į Europos Sąjungos teisę, įskaitant ETT sprendimus.⁸² Tokios pačios pozicijos yra ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Kasacinis teismas keliuose savo sprendimuose taip pat yra išaiškinęs būtinybę vadovautis Europos Sąjungos teisės viršenybės principu⁸³. Kitoje nutartyje kasacinis teismas pabrėžė, kad “vadovaujantis Europos Sąjungos teisės viršenybės principu, teismai turi konstitucinę pareigą nacionalinę teisę aiškinti suderinamu su Europos Sąjungos teise būdu kad būtų užtikrintas Europos Sąjungos teisės veiksmingumas, jos normų visapusiškas poveikis”.⁸⁴

Apibendrinant šiame poskyryje aptartą teisinį įtakos būdą, darytina išvada, kad jis praktiškai neįtakoja Lietuvos nacionalinės baudžiamosios teisės. Vis dėl to, teismai pripažįsta Europos Sąjungos teisės viršenybės principą ir stengiasi nacionalinės teisės nuostatas aiškinti ir taikyti taip, kad būtų atsižvelgiama ir į ES teisės

⁷⁶ 2004 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Pleiffer, C-397/01-403/01, Rink., 2004, p. I-8835.

2006 m. liepos 7 d. sprendimas byloje Adeneler, C-212/04, Rink., 2006, p. I-06057.

⁷⁷ JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 330.

⁷⁸ 2005 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Pupino, C-105/03, Rink., 2005, p. I-5285.

⁷⁹ JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 330.

⁸⁰ Idibem, p. 514. Taip pat JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos teisės inkorporavimo ir taikymo konstituciniai pagrindai. Justitia. 2006, Nr. 4, p. 46-47.

⁸¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gegužės 27 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. A6-238/2007.

⁸² JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011, p. 514.

⁸³ Pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis Nr. 3K-3-690/2006.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 7 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-91/2008.

3. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS ĮTAKA KAI KURIOMS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO SPECIALIOSIOS DALIES VEIKŲ GRUPĖMS

3.1. Europos Sąjungos teisinis reguliavimas reglamentuojant kai kurias nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje

Šiuolaikinės technologijos lėmė tai, kad vis daugiau kasdieninės visuomenės bei valstybės ir jos institucijų veiklos vyksta elektroninėje erdvėje. Įvairių informacinių sistemų, interneto ir kitų paslaugų elektroninėje erdvėje svarba šiandien niekam nekelia didelių klausimų. Ši erdvė yra svarbi ne tik privatiems asmenims tenkinat įvairius jų poreikius (susižinojimas, apsipirkimas, bankų paslaugos, pramogos ir kt.), tačiau ir turi didelę reikšmę visai valstybei, kuri tokių priemonių pagalba tenkina ir savo bei piliečių interesus. Be viešųjų ir administracinių paslaugų teikimo elektroninėmis priemonėmis, valstybė elektroninėje erdvėje įvairiausių registrų pagalba kaupia, saugo, sistemina, analizuoja, teikia daug ypatingai svarbios informacijos bei duomenų, kurie valstybės institucijų naudojami tiek teikiant įvairias paslaugas, tiek kasdieniniame valstybės institucijų darbe, tiek užtikrinant asmenų saugumą ir pan. Be to, didžioji dalis finansinių įstaigų (tame tarpe ir valstybės bei jos institucijų) veiklos taip pat vyksta elektroninėje erdvėje naudojant įvairias informacines sistemas. Tai lemia, kad bet koks neteisėtas įsikišimas į tokias sistemas, jų naikinimas, pasinaudojimas prie jose kaupiamų duomenų ar kitokių išteklių gali sukelti itin didelės žalos. Valstybės (taip tarptautinės ir supranacionalinės organizacijos) skiria didelį dėmesį elektroninės erdvės saugumui ir patikimumui, jos nepertraukiamu, sklandžiu darbu, kartu nustatydama atsakomybę subjektams kurie to nepaiso.

Kaip pastebi Vaidas Kalpokas ir Renata Marcinauskaitė, neteisėtos veikos skaitmeninėje erdvėje, iš pradžių labiau panašėjo į nekaltus papokštavimus, chuliganiškus veiksmus ar vandalizmą, tačiau laikui bėgant šios veikos tapo vis labiau finansiškai motyvuotos, orientuotos į tiesioginės piniginės naudos siekimą ir pan.⁸⁵ Informacinės technologijos, pasak minėtų autorių, pradėtos naudoti tiek darant tradicines nusikalstamas veikas, tiek jas naudojant naujo pobūdžio nusikalstamiems veiksmais, tokiems kaip neteisėtas prisijungimas, kompiuteriniai virusai, kompiuterinių sistemų atakos ir pan., o vienas skiriamųjų bruožų yra tas, kad tokias veikas vykdo ir koordinuoja jau nebe pavieniai asmenys, o gerai organizuotos grupės, kurios, bendradarbiaudamos tarpusavyje, specializuojasi konkrečiose srityse: kurdamos ir platindamos kenkimo programinę

⁸⁵ V. Kalpokas, R. Marcinauskaitė. Tapatybės vagystė elektorninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. Teisės problemos, 2012, Nr. 3(77), p. 30.

įrangą, išgaudamos konfidencialią vartotojų informaciją, realizuodamos šią informaciją, išgrynindamos gautas pajamas ir pan.⁸⁶

Prieš pradėdant platesnę nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje reglamentavimą Europos Sąjungos lygmeniu analizę, autoriaus nuomone, būtina trumpai aptarti naudojamas sąvokas. Vystantis informacinėms technologijoms, ypač atsiradus internetui, šio pobūdžio nusikalstamos veikos įgavo naujų pavadinimų: „internetiniai nusikaltimai“, „aukštųjų/modernųjų technologijų nusikaltimai“, „skaitmeniniai nusikaltimai“.⁸⁷ Pasak Justinos Dešriūtės, manytina, kad tiksliausiai vartoti „nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje“ terminą, kadangi taip atskleidžiamas esminis jo požymis – elektroninės erdvės naudojimas darant nusikalstamas veikas.⁸⁸ Vartojama sąvoka, autoriaus nuomone, pakankamai dera ir su šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse vartojama „nusikaltimų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ sąvoka, nors ji ir neapima visų galimų tokio pobūdžio veikų. Kartu paminėtina, kad 2007 m. gegužės 22 d. Europos Komisijos Komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai, be kita ko, pasakyta, kad „praktikoje terminas „elektroniniai nusikaltimai“ apima tris nusikalstamų veikų rūšis. Pirmoji apima įprastas nusikaltimų rūšis, pavyzdžiui, sukčiavimas arba klastojimas, tačiau elektroninių nusikaltimų atveju konkrečiai susijusias su nusikaltimais, padarytais per elektroninių ryšių tinklus ir informacines sistemas (toliau – elektroniniai tinklai). Antroji susijusi su neteisėto turinio skelbimu elektroninėje žiniasklaidoje (pavyzdžiui, seksualinio vaikų išnaudojimo medžiaga arba rasinės neapykantos kurstymas). Trečioji apima specifinius elektroninių tinklų nusikaltimus, t. y. atakos prieš informacines sistemas, sistemos išėjimas iš rikiuotės (angl. denial of service) ir kompiuterinis įsilaužimas.“⁸⁹ Pastarųjų nusikalstamų veikų tipai, toliau darbe ir bus skiriamas pagrindinis dėmesys.

3.1.1. Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje reglamentavimas iki Lisabonos sutarties

Vienas iš šio darbo tikslų yra ir Europos Sąjungos teisės aktų skirtų baudžiamosios teisės priemonėmis kovoti su veikomis elektroninėje erdvėje raidos apžvalga ir analizė. Atsižvelgiant į tai, bei siekiant visapusiškai ir išsamiai atskleisti šio darbo tema, autorius trumpai, tiek kiek leidžia pasirinktos temos ribos, aptars teisinio reguliavimo, kuriuo Europos Sąjunga siekė reaguoti į nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje raidą iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo. Istorinis ir

⁸⁶ V. Kalpokas, R. Marcikauskaitė. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. Teisės problemos, 2012, Nr. 3(77), p. 31.

⁸⁷ J. Dešriūtė. Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje prigimtis ir ypatumai. Teisės mokslos pavasaris, mokslinių straipsnių rinkinys, 2014, p. 246.

⁸⁸ J. Dešriūtė. Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje prigimtis ir ypatumai. Teisės mokslos pavasaris, mokslinių straipsnių rinkinys, 2014, p. 246.

⁸⁹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos Regionų komitetui - Bendrosios politikos, skirtos kovai su elektroniniais nusikaltimais, linkme {SEK(2007) 641} {SEK(2007) 642}

lyginamasis metodas, autoriaus nuomone, leis pagrįsti, kad Europos Sąjungos teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais darė ir daro ryškiają įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei.

Tarptautiniu lygmeniu pirmą kartą apie nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje pradėta kalbėti dar 1989 m. rugsėjo 13 d., kada Europos Tarybos Ministrų komitetas pateikė rekomendaciją Nr. 89(9) dėl su kompiuteriais susijusių nusikalstamų veikų.⁹⁰ Rekomendacijoje pabrėžiama nusikalstamų veikų susijusių su kompiuteriais vis didėjantis aktualumas bei rekomenduota nacionalines baudžiamosios teisės nuostatas tobulinti atsižvelgiant į tokių, naujo pobūdžio, nusikalstamų veikų raidą. Vis dėl to, jokių aktyvesnių veiksmų nei tarptautiniu, nei supranacionaliniu lygmeniu nebuvo imtasi.

Pirmasis išsamus bei tarptautiniu lygmeniu pripažintas dokumentas, reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje buvo Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų, priimta 2001 m. lapkričio 23 d. Budapešte.⁹¹ Šios Konvencijos preambulėje nurodoma, kad vienas iš jos pagrindinių tikslų yra vienodų sąvokų apibrėžiant nusikalstamas veikas įtvirtinimas, joje apibūdintų veikų baudžiamumo nustatymas, be kita ko suteikiant pakankamai įgaliojimų veiksmingai kovoti su tokiais nusikaltimais, palengvinant jų susekimą, tyrimą bei baudžiamąjį persekiojimą nacionaliniu bei tarptautiniu lygiu, pateikiant greito bei patikimo tarptautinio bendradarbiavimo gaires, siekiant, kad būtų sustabdyti veiksmai, nukreipti prieš kompiuterinių sistemų, tinklų ir kompiuterinių duomenų konfidencialumą, vientisumą ir prieinamumą, taip pat kad nebūtų leista netinkamai naudoti tokių sistemų, tinklų ir duomenų.

Materialinės baudžiamosios teisės aspektu, Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų išskirtini šie svarbiausi aspektai. Pirmiausia, Konvencijoje nustatyta atsakomybė už tokius nusikaltimus, kaip nusikalstamos veikos kompiuterinių duomenų ir sistemų konfidencialumui, vientisumui ir prieinamumui – t.y. neteisėta prieiga (2 straipsnis), neteisėta perimtis (3 straipsnis), poveikis duomenims (4 straipsnis), poveikis sistemai (5 straipsnis), netinkamas įtaisų naudojimas (6 straipsnis). Antra, Konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų numatytas ir tokių nusikalstamų veikų kaip kompiuterinių klastočių (7 straipsnis) ir kompiuterinio sukčiavimo (8 straipsnis) baudžiamumas. Trečia, Konvencija apibrėžė ir nusikalstamas veikas susijusias su kompiuteriniu turiniu: nusikaltimai susiję su vaikų pornografija (9 straipsnis), bei nusikaltimai, susiję su autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimais (10 straipsnis). Ketvirta, Konvencijoje numatyta ir galimybė nustatyti baudžiamąją atsakomybę už sąmoningą bendrininkavimą arba kurstymą daryti nusikaltimus numatytus Konvencijoje, bei tam tikrais atvejais pasikėsinimą (11 straipsnis), atsakomybę numatant ir juridiniams asmenims (12 straipsnis). Pastebėtina, kad Europos Sąjunga

⁹⁰ Interaktyvus,

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f1094>

⁹¹ Europos Tarybos Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (Žin., 2004, Nr. 36-1188).

2001 m. lapkričio 23 d. Budapešto Konvenciją dėl elektroninių nusikalstamų veikų kurį laiką svarbiu savo baudžiamosios politikos pagrindu ir ją aktyviai rėmė.⁹²

Vis dėl to, kaip parodė laikas - dažnėjančios tarptautinio masto atakos, pakankamai vangus valstybių narių Konvencijos ratifikavimas (pvz., Austrija ir Belgija ją ratifikavo tik 2012 m., o Liuksemburgas, Švedija, Čekija, Airija iki šiol to nėra padariusios), pernelyg skirtingas Konvencijos nuostatų aiškinimas ir taikymas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje, buvo aiškus signalas Europos Sąjungai imtis teisėkūros iniciatyvos šioje srityje.

Dar 2001 m. Komunikate dėl saugesnės informacinės visuomenės sukūrimo pagerinant informacijos infrastruktūrų saugumą ir kovojant su kompiuteriniais nusikaltimais⁹³ buvo pateikti atitinkamų materialinės ir procesinės teisės nuostatų pasiūlymai, skirti kovoti su nacionalinėmis ir tarptautinėmis nusikalstamomis veikomis. Šio pasiūlymo pagrindu buvo priimtas pirmasis išsamus Europos Sąjungos teisės aktas reglamentuojantis elektronines nusikalstamas veikas.

2005 m. vasario 24 d. buvo priimtas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas.⁹⁴ Kaip nurodoma sprendimo preambulėje juo yra siekiama pagerinti valstybių narių teisminių ir kitų kompetentingų institucijų, įskaitant policijos ir kitas specializuotas teisėsaugos tarnybas, bendradarbiavimą derinant valstybėse narėse baudžiamosios teisės taisykles atakų prieš informacines sistemas srityje.

Viena iš esminių Tarybos pagrindų sprendimo priežastis buvo ta, kad atakose prieš informacines sistemas reikėsi ne tik pavieniai asmenys, tačiau ir organizuoto nusikalstamumo atstovai, be to didėjo ir susirūpinimas dėl galimų teroristinių atakų prieš tokias sistemas. Pasak Tarybos, tai buvo reali grėsmė, kad „nebus sukurta saugesnė informacinė visuomenė ir laisvės, saugumo bei teisingumo erdvė, todėl reikia reaguoti Europos Sąjungos lygiu“.⁹⁵ Kitas svarbus aspektas, lėmęs reguliavimo visos Europos Sąjungos lygiu poreikį, buvo tas, kad valstybių narių baudžiamieji įstatymai, numatantys atsakomybę už atakas prieš informacines sistemas arba buvo labai skirtingi, arba apskritai egzistavo tokio teisinio reguliavimo spragos. Tokia padėtis neabejotinai trukdė plėtoti kovą su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu šioje srityje grėsmėmis, bei apsunkino efektyvų bendradarbiavimą tarp policijos ir teismo institucijų. Tai paskatino Europos Sąjungą imtis veiksmų nustatant bendrus sąvokų apibrėžimus, nusikaltimų prieš informacines sistemas inkriminavimo sąlygų bei sankcijų už jų padarymą nustatymu.⁹⁶ Taryba sau išsikėlė tikslą, kad baudžiamoji teisė atakų prieš informacines sistemas srityje turi būti suderinta, tokiu būdu siekdama užtikrinti „kiek įmanoma glaudesnį policijos ir teisminių bendradarbiavimą nusikaltimų susijusių su

⁹² Žr. The Council of Europe's Cyber Crime Treaty: An exercise in Symbolic Legislation, interaktyvus, taip pat Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Bendrosios politikos, skirtos kovai su elektroniniais nusikaltimais, linkme {SEK(2007) 641} {SEK(2007) 642}.

2012 03 28 COM(2012) 140 final.,

⁹³ KOM(2000) 890, 2001 1 26.

⁹⁴ Oficialusis leidinys 69, 2005 3 16, p. 68.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ MIETTINEN S., Criminal law and Policy in the European Union, Routledge, 2012, p. 152.

atakomis prieš informacines sistemas, srityje ir kad būtų prisidėta prie kovo su organizuotu nusikalstamumu bei terorizmu“.⁹⁷

Tarybos pamatinis sprendimu 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas pirmiausiai siekta suvienodinti valstybių narių požiūrį į šias nusikalstamas veikas, tiksliau į šių nusikaltimų sudėčių požymius. To siekta pagrindų sprendime nustatant, kad neteisėta prieiga prie informacinės sistemos, neteisėtas įsikišimas į sistemą ir neteisėtas įsikišimas į duomenis yra bendrai laikomi nusikaltimais. Svarbu yra tai, kad siekiant šio tikslo buvo nustatyti bendri, ypač informacinių sistemų ir kompiuterinių duomenų sąvokų apibrėžimai, tokiu būdu užtikrinant nuoseklų valstybių narių požiūrį įgyvendinant ir taikant šį pamatinį sprendimą. Taryba akcentavo, kad valstybės narės turėtų vengti perdėto kriminalizavimo, ypač nereikšmingais atvejais, be to pabrėžė, kad pagal šį sprendimą derėtų vengti bausti padariusius nusikaltimą teisių turėtojus bei įgaliotus asmenis. Kita vertus, numatytos griežtesnės bausmės tais atvejais, kai ataką prieš informacinę sistemą padaro nusikalstama organizacija, bei kai ataka padaro didelių nuostolių arba poveikį esminiams interesams.

Tarybos pamatiniame sprendime 2005/222/TVR buvo įtvirtinti sąvokų „informacinė sistema“, „kompiuteriniai duomenys“, „juridinis asmuo“ bei „neturint tam teisės“ apibrėžimai. Minėta, kad tokių apibrėžimų įtvirtinimo prasmė yra ta, kad visose valstybėse narėse, nusikaltimų sudėčių požymiai nebūtų pernelyg skirtingi. Sąvokų apibrėžimo poreikį suponavo ir tai, kad nusikalstamos veikos dažnai turi tarptautinį elementą, yra vykdomos kelių skirtingų valstybių teritorijose, kuriose gali skirtis ir techninės pažangos lygis (ar samprata), ir nacionaliniai baudžiamieji įstatymai.

Tarybos pagrindų sprendime nustatant neteisėtos prieigos prie informacinių sistemų, neteisėto įsikišimo į sistemą ir neteisėto įsikišimo į duomenis baudžiamumą, pirmiausiai buvo akcentuojamas tokių veiksmų neteisėtumas ir pažeidėjo tyčia. Pagal sprendimo apibrėžtį, valstybės narės privalėjo imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad nusikaltimais būtų laikomi šie veiksmai : tyčinė prieiga prie visos informacinės sistemos arba jos dalies neturint tam teisės; tyčinis rimtas informacinės sistemos veikimo sutrikdymas ar nutraukimas įvedant, sugadinant, ištrinant, pažeidžiant, pakeičiant, nuslepiant kompiuterinius duomenis arba užkertant prieigą prie jų, jei tai padaryta neturint tam teisės; tyčinis informacinėje sistemoje esančių kompiuterinių duomenų ištrynimasis, sugadinimas, pažeidimas, pakeitimas, sulėpimas arba prieigos prie jų užkirtimas neturint tam teisės.

Pagrindų sprendimas taip pat numatė keletą išlygų. Pirma, valstybės narės buvo įpareigos imtis būtinų priemonių taikant baudžiamąją atsakomybę tokiais atvejais, kai tokie veiksmai nėra nereikšmingi. Taigi tokiu būdu siekta išvengti perdėto kriminalizavimo ne tokių pavojingų veikų atžvilgiu. Antra, nustatant atsakomybę už neteisėtą prieigą prie informacinių sistemų, valstybės galėjo nustatyti, kad atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikaltimas padaromas pažeidžiant kokią nors saugumo priemonę.

⁹⁷ Oficialusis leidinys 69, 2005 3 16, p. 68.

Siekiant suvienodinti valstybėse narėse taikomas priemonės, pagrindų sprendimu taip pat buvo nustatyta, kad kurstymas, bendrininkavimas ir pasikėsinimas įvykdyti minėtas veikas, taip pat turi būti baudžiamas. Tiesa, palikta išimtis, kad valstybė gali nuspręsti nekriminalizuoti pasikėsinimo atlikti neteisėtą prieigą prie informacinių sistemų ar jų dalių.

Tarybos pagrindų sprendimo preambulėje deklaruota, kad už atakas prieš informacines sistemas turėtų būti taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios sankcijos. Šiuo atveju už fizinių asmenų padarytas veikas, pagal sprendimą, turėtų būti taikoma ne didesnė, kaip bent 1-3 metų laisvės atėmimo bausmė, kai neegzistuoja sunkinančių aplinkybių. Pastarųjų atveju, sprendime reikalaujama, kad už tokiomis aplinkybėmis padarytas veikas, būtų baudžiama ne didesnėmis, kaip bent 2-5 metų laisvės atėmimo bausmėmis.

Už tyčinius nusikaltimus prieš informacines sistemas, pagal sprendimą, privalo atsakyti ir juridiniai asmenys. Šiuo aspektu svarbu yra tai, kad tokią veiką turi būti padaryta fizinio asmens, tačiau juridinio asmens naudai ir kuris veikė atskirai arba kaip juridinio asmens struktūros narys, užimantis tame juridiniame asmenyje vadovaujančias pareigas, t.y. arba turi teisę atstovauti tam juridiniam asmeniui, arba jo vardu priimti sprendimus, arba vykdyti to asmens kontrolę. Be šių alternatyvių aplinkybių, atsakomybė turi būti taikoma ir tada, kai tokios veikos padaromos dėl atliekamos asmens priežiūros arba kontrolės nepakankamumo. Šiuo atveju, juridiniams asmenims yra numatyta keletą alternatyvių sankcijų. Pirmiausiai sprendimas iškelia sąlygą, kad taikomos sankcijos savo pobūdžiu būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios ir gali būti baudžiamojo arba ne baudžiamojo pobūdžio baudos, arba teisės į valstybės teikiamas lengvatas arba pagalbos atėmimas, teisės užsiimti komercine veikla laikinai arba visam laikui atėmimas, teisminės priežiūros skyrimas arba likvidavimas.

Tarybos pagrindų sprendimu taip pat buvo nustatytos išsamios jurisdikcijos ir jų kolizijos sprendimo taisyklės, kurias valstybės narės, siekdamos efektyviai įgyvendinti sprendimą, privalėjo įgyvendinti. Taip pat buvo nustatyta, kad valstybės narės keisis informacija apie pagrindų sprendime nurodytas nusikalstamas veikas. Šis Tarybos pagrindų sprendimas nacionalinėje teisėje turėjo būti įgyvendintas iki 2007 m. kovo 16 d.

Pažymėtina, kad minėtasis Tarybos pagrindų sprendimas beveik dešimtmetį buvo Europos Sąjungos pagrindas baudžiamosios teisės priemonėmis kovojant su specifinėmis elektroninėmis nusikalstamomis veikomis – atakomis prieš informacines sistemas. Kaip bus matyti iš tolimesnės šio darbo analizės, Tarybos pagrindų sprendimas 2005/222/TVR buvo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimų pagrindas, lėmęs elektroninių nusikalstamų veikų⁹⁸ instituto esminius pakeitimus.

Sparčiai besikeičiančios informacinės technologijos, jų masinis paplitimas ir tapimas neatsiejama kasdienybės dalimi, iš dalies paskatino ir besikeičiančias nusikalstamų veikų

⁹⁸ Specifine, šiame darbe jau aptarta prasme (aut. pastaba).

elektroninėje erdvėje formas, jų mastą, bei visiškai naujų grėsmių atsiradimą. Tai lėmė teisinio reguliavimo atnaujinimo poreikį, tam, kad prieš šias naujas grėsmes būtų galima atsakyti efektyviai ir visos Europos Sąjungos lygmeniu.

3.1.2. Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje reglamentavimas po Lisabonos sutarties

Europos Komisija atsižvelgdama į 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį, pateikė Tarybai ataskaitą dėl šio sprendimo įgyvendinimo⁹⁹. Ataskaitoje nurodoma, kad „pagrindinis Sprendimo tikslas yra pagerinti valstybių narių teisminių ir kitų kompetentingų institucijų, įskaitant policiją ir kitas specializuotas teisėsaugos tarnybas, bendradarbiavimą derinant valstybių narių baudžiamosios teisės taisykles atakų prieš informacines sistemas srityje. Atsižvelgiant į šį tikslą, Sprendimu siekiama papildyti kitus ES ir tarptautinius dokumentus (ypač Europos Tarybos konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų) ir jais pasiremti. Po to, kai priimtas Sprendimas, ne kartą prieš informacines sistemas įvykdytos nusikalstamos atakos parodė, kad, siekiant užkirsti joms kelią, šioje srityje reikia labiau derinti veiklą Europos lygmeniu, todėl nuo tada, kai priimtas Sprendimas, padidėjo būtinybė, kad kiekviena valstybė narė jį įgyvendintų išsamiai ir tiksliai“.

Europos Komisija minėtoje ataskaitoje dėl Tarybos pagrindų sprendimo 2005/222/TVR įgyvendinimo, atkreipė dėmesį, kad „visoje Europoje įvykdytos atakos parodė, kad kyla naujų pavojų: vienu metu įvykdytos itin didelio masto atakos prieš informacines sistemas ir padidėjo vadinamųjų „zombių“ tinklų (terminas „zombių“ tinklas“ (angl. „botnet“) žymi užkrėstų kompiuterių, vykdančių programas pagal bendrą komandą, grupę) naudojimas nusikalstamiems tikslams. Tuo metu, kai Sprendimas priimtas, šioms atakoms nebuvo skiriama daugiausia dėmesio. Atsižvelgdama į minėtuosius įvykius, Komisija apsvarstys veiksmus, kuriais būtų galima geriau reaguoti į „zombių“ tinklų keliamą grėsmę. Gali būti, kad bus numatyta konkrečiai laikyti nusikaltimu tam tikrus veiksmus, kurie palengvina nusikalstamą „zombių“ tinklų naudojimą, taip pat bus numatytos griežtesnės minimalios sankcijos už nusikalstamas stambaus masto ir itin pavojingas atakas prieš informacines sistemas“.¹⁰⁰

Įgyvendindama ataskaitoje užsibrėžtą tikslą tobulinti kovą su atakomis prieš informacines sistemas, Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo¹⁰¹. Pasiūlyme dėl direktyvos Komisija akcentavo, kad priimant Tarybos pagrindų

⁹⁹ Žr. Komisijos ataskaita Tarybai parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį. KOM (2008) 0448 galutinis*/. <interaktyvus> <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0448&from=LT>

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo. KOM (2010) 517 galutinis. <interaktyvus>

sprendimą 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas nebuvo įvertinta, kad nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje įgauna vis naujų formų, todėl kyla įvairių naujų pavojų – vienu metu vykdomos didžiulės atakos iš kelių skirtingų valstybių, kurios nukreiptos prieš vieną konkrečią informacinę sistemą, taip pat konstatuota, kad nebuvo įvertinta padidėjusi „vadinamųjų „zombių“ tinklų naudojimas nusikalstamiems tikslams“, o dėl informacinių technologijų raidos tokių problemų dar padaugėjo, nes vis lengviau kuriama ir platinama kenksminga programinė įranga (priemonės), kaltininkai gali išlikti anonimiški, o atsakomybė spręsti klausimus priklauso skirtingoms jurisdikcijoms“.¹⁰² Konstatuota, kad pagrindinė elektroninių nusikaltimų priežastis yra pažeidžiamumas, kurį lemia įvairūs veiksniai *inter alia* nauji elektroninių nusikaltimų metodai. Kaip ryškiausią to pavyzdį Komisija akcentavo *botnetų* – kompiuterių kuriuose įdiegta kenkimo programinė įranga (kompiuterio virusai) tinklų panaudojimą, bei didelio masto atakas.¹⁰³

Taigi, Komisija įvertinusi, kad Tarybos pagrindų sprendimas 2005/222/TVR suderina tik ribotą skaičių nusikalstamų veikų ir nėra sprendžiamos problemos dėl didelio masto atakų, remdamasi SESV 83 straipsnio 1 dalimi, pateikė pasiūlymą¹⁰⁴ dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatų sprendimas 2005/222/TVR. Šis pasiūlymas, kuriam Europos Sąjungos lygmeniu taip pat pritarta ir Komisijos komunikate Tarybai ir Europos Parlamentui dėl kovo su nusikalstamumu skaitmeniniame amžiuje ir Europos kovo su elektroniniu nusikalstamumu centro kūrimo¹⁰⁵, taip pat Bendrajame komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui.¹⁰⁶

2013 m. rugpjūčio 12 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR (toliau tekste ir - 2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyva 2013/40/ES, direktyva dėl atakų prieš informacines sistemas).¹⁰⁷

2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyvos 2013/40/ES preambulėje deklaruojama, kad šios direktyvos vienas iš tikslų yra suderinti valstybių narių baudžiamąją teisę atakų prieš informacines sistemas srityje, nustatant būtiniausias taisykles, susijusias su nusikalstamų veikų apibrėžtimi, ir atitinkamas sankcijas šioje srityje, ir pagerinti valstybių narių kompetentingų institucijų, įskaitant policiją ir kitas specializuotas teisėsaugos tarnybas, taip pat Sąjungos kompetentingų specializuotų agentūrų ir įstaigų, pavyzdžiui, Eurojusto, Europolo ir Europos kovos su elektroniniais

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0517_/com_com\(2010\)0517_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0517_/com_com(2010)0517_lt.pdf)

¹⁰² Ibidem, p. 2, 3.

¹⁰³ Ibidem, p. 4, 6.

¹⁰⁴ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo. KOM (2010) 517 galutinis. <interaktyvus> [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0517_/com_com\(2010\)0517_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0517_/com_com(2010)0517_lt.pdf)

¹⁰⁵ 2012 03 28 COM(2012) 140 final.

¹⁰⁶ 2013 02 17 JOIN(2013) 1 final.

¹⁰⁷ Oficialusis leidinys L 218/8.

nusikaltimais centro bei Europos tinklų ir informacijos apsaugos agentūros (ENISA), bendradarbiavimą.

2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyva 2013/40/ES taip pat siekta pagerinti valstybių narių kompetetingų institucijų kovojant su atakomis prieš informacines sistemas bendradarbiavimą. Direktyvos konstatuojamosios dalies 5 punkte pabrėžta, kad „<...> daugėja pavojingų ir pakartotinių didelės apimties atakų prieš informacines sistemas, kurios yra ypatingai svarbios valstybėms arba konkrečioms viešojo ar privačiojo sektoriaus funkcijoms. Šią tendenciją papildo vis sudėtingesnių metodų kūrimas, pavyzdžiui, vadinamųjų „botnetų“ kūrimas ir naudojimas – veikla, kurią sudaro keli vienas po kito sekantys etapai, kai kiekvienas atskiras etapas galėtų sukelti didelį pavojų visuomenės interesams. Šiuo atžvilgiu direktyva siekiama, *inter alia*, nustatyti baudžiamąsias sankcijas už etapą, kuomet sukuriamas botnetas, būtent kai įgyjama nuotolinė daugelio kompiuterių kontrolė, pasitelkus prieš tuos kompiuterius nukreiptas kibernetines atakas ir juos užkrėtus žalinga programine įranga. Vėlesniu etapu užkrėstas kompiuterių tinklas, sudarantis botnetą, be kompiuterių naudotojų žinios gali būti naudojamas didelės apimties kibernetinėms atakoms, kurios paprastai gali sukelti didelę žalą, kaip nurodyta šioje direktyvoje“. Šiame kontekste svarbi aplinkybė yra ir ta, kad direktyvoje pabrėžta, kad 2001 m. Europos Tarybos konvencija dėl elektroninių nusikaltimų yra pamatinis kovos su elektroniniais nusikaltimais, įskaitant atakas prieš informacines sistemas, teisinis pagrindas ir direktyva yra grindžiama šia konvencija.

Komisijos ataskaitoje Tarybai, kuri parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį, buvo akcentuota, kad bendros apibrėžtys yra esminė prielaida bent minimaliai suderinti valstybių narių baudžiamuosius įstatymus kovojant su atakomis prieš informacines sistemas, tačiau konstatuota, kad šios apibrėžtys kai kuriuose valstybės vis dėl to skiriasi, dėl to gali kilti rimtų iššūkių kovojant su organizuotu nusikalstamumu, kuomet tokios veikos peržengia kelių valstybių sienas. Atsižvelgiant į tai, direktyvoje dar kartą akcentuotas bendrų apibrėžčių aktualumas ir svarba, nes tai leidžia užtikrinti bendrą ir nuoseklų požiūrį į patį direktyvos taikymą. Akcentuota, kad reikia susitarti dėl bendro požiūrio į nusikalstamos veikos sudėties požymius, numatant, kad neteisėta prieiga prie informacinės sistemos, neteisėto įsikišimo į sistemą, neteisėtą įsikišimą į duomenis ir neteisėtą duomenų perėmimą. Duomenų perėmimas apibrėžtas, kaip apimantis pranešimų turinio klausymąsi, stebėjimą ar sekimą, duomenų turinio teikimą arba tiesiogiai, naudojantis prieiga prie informacinių sistemų ir naudojant šias sistemas, arba netiesiogiai, naudojant elektroninę slapto klausymosi įrangą pasitelkus technines priemones. Vis dėl to, toks apibrėžimas pagal direktyvą nėra galutinis ir valstybės narės gali jį interpretuoti ir plačiau.

Pirmiausiai pastebėtina, kad direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas 2 straipsnyje yra pateikiamos išsamios sąvokų „informacinė sistema“, „kompiuteriniai duomenys“, „juridinis asmuo“ bei „neturint tam teisės“ sąvokų apibrėžtys. Palyginti su Tarybos pagrindų sprendimu

2005/222/TVR, sąvokos buvo praplėstos ir patikslintos, kadangi ankstesnis jų apibrėžimas dalį nusikaltimų sudėčių požymių pvz., duomenų perėmimą, palikdavo nuošalyje ir už tokią veiką nebuvo reikalaujama nustatyti baudžiamosios atsakomybės. Patikslintos sąvokos suteikė tam tikro aiškumo dėl pačios direktyvos taikymo apibrėžties, leido išvengti skirtingo sąvokų aiškinimo tarp valstybių narių. Kita vertus, doktrinoje galima rasti nuomonių, kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas į direktyvą įtraukė (paaiškino) ne visas praktikoje keblumų keliančias sąvokas. Pirmiausiai pastebima, kad direktyvos tekste nėra įtvirtinta „atakos prieš informacinę sistemą“ sąvokos.¹⁰⁸ Antra, kai kurie autoriai pasigenda sąvokos „apsaugos priemonė“.¹⁰⁹ Šių sąvokų įtraukimo į direktyvos tekstą šalininkai teigia, kad aiškus sąvokų įtvirtinimas neabejotinai padėtų efektyviau pasiekti direktyva iškeltus tikslus. Autorius pritartų pastarajai nuomonei. Aiškus, nedviprasmiškas sąvokų išdėstymas gali būti prielaida tinkamai įgyvendinti direktyvą visoje Europos Sąjungoje, taip pat palengvinti jo taikymą praktikoje. Kita vertus, autoriaus nuomone, vartojamos sąvokos negali būti pernelyg tikslios ir kategoriškos, kadangi direktyvoje naudojami terminai nėra grynai teisiniai terminai. Tai visų pirma technikos mokslų naudojamos sąvokos. Todėl pernelyg kategoriškas sąvokos įtvirtinimas, gali lemti situaciją, kai tam tikros grėsmės prie informacinių sistemų saugumą formaliai nepateks į direktyvos apibrėžtį.

2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyvoje 2013/40/ES galima išskirti penkias atskiras nusikalstamų veikų sudėtis. Pirmoji nusikalstama veika kuri yra numatyta direktyvoje, tai neteisėta prieiga prie informacinių sistemų (3 straipsnis). Numatyta, kad prieiga prie visos informacinės sistemos arba bet kurios jos dalies neturint tam teisės, jei tai padaryta tyčia, turi būti baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, kai tai padaroma pažeidžiant apsaugos priemonę, išskyrus tuos atvejus, kai jie yra mažareikšmiai. 3 straipsnyje aprašyta nusikalstamos veikos sudėtis visų pirma gali pasireikšti kaip grupė kompiuterinių atakų, paprastai įvardinamų, kaip hakerių (angl. – hacking) atakos.¹¹⁰ Tokių atakų metu paprastai yra pažeidžiamos informacinės sistemos saugumo priemonės (apsauga), tam kad būtų prieita prie sistemos ar jos dalies – pvz., pasisavinami slaptažodžiai, prieigos arba šifravimo kodai. Palyginus su Tarybos pagrindų sprendimu 2005/222/TVR, kurio 2 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta, kad kiekviena valstybė narė gali nuspręsti, kad dėl neteisėtos prieigos prie informacinės sistemos gali būti apkaltinama tik tada, kai nusikaltimas padarytas pažeidžiant kurią nors saugumo priemonę, direktyvoje nebeliko galimybės valstybėms narėms pasinaudoti šia išlyga. Taigi, pagal direktyvą, visais atvejais inkriminuojant neteisėtą prieigą prie informacinės sistemos, būtina, kad ši prieiga būtų atlikta pažeidus apsaugos priemonę.

¹⁰⁸ MOISE A. C., Analysis of Directive 2013/40/EU on attacks of information systems in the context of approximation of law at European level, Journal of Law and Administrative sciences, 2015/special issue, p. 382.

¹⁰⁹ FREITAS P.M. F., GONCALVES N., Illegal access to information systems and the Directive 2013/40/EU, International review of Law, computers and technology, Routledge, 2015 Vol. 29, No 1, 50-62, p. 60.

¹¹⁰ MOISE A. C., Analysis of Directive 2013/40/EU on attacks of information systems in the context of approximation of law at European level, Journal of Law and Administrative sciences, 2015/special issue, p. 374.

Teisės doktrinoje, tokie reguliavimo pokyčiai nėra vertinami vienodai. Pasitaiko nuomonių, kad šios nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės pakeitimas, akivaizdžiai susiaurinantis galimybę taikyti baudžiamąją atsakomybę, nėra pagrįstas ir neatitinka direktyva iškelto tikslo stiprinti teisinę kovo priemones prieš nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje.¹¹¹ Svarstoma, ar neteisėta prieiga prie informacinių sistemų, nors ir nepažeidžiant tam tikrų apsaugos priemonių tapo tokia nebepavojinga veika, kad derėtų atsisakyti jos baudžiamumo. Manytina, kad tokioms abejonėms būtų galima pritarti, kadangi neteisėta prieiga prie informacinių sistemų, kaip veika yra pakankamai pavojinga, tad bent jau tais atvejais, kai ji, direktyvos žodžiais tariant „nėra mažareikšmė“, reikalavimas pažeisti apsaugos priemones nėra pakankamai pagrįstas.

Antroji nusikalstama veika numatyta 2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyvoje 2013/40/ES yra neteisėtas įsikišimas į sistemą (4 straipsnis). Pagal direktyvą, valstybės yra įpareigojamos imtis veiksmų, jog užtikrintų, kad už rimtą informacinės sistemos veikimo sutrikdymą ar nutraukimą: 1) įvedant; 2) perduodant; 3) sugadinant; 4) ištrinant; 5) pažeidžiant; 6) pakeičiant; 7) pašalinant; kompiuterinius duomenis arba užkertant prieigą prie tokių duomenų, jeigu tai padaryta tyčia ir neturint tam teisės, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai.

Labiausiai žinomas neteisėto įsikišimo į sistemą pavyzdys yra DoS ir DOS atakos. DoS ataka (tinklo ataka, angl. Denial of Service – atsisakymas aptarnauti vartotojus) vykdoma siekiant sužlugdyti arba trikdyti normalią tinklalapio, serverio ar kitų tinklo išteklių veiklą. Programišiai tokias atakas atlieka skirtingais būdais. Vienas iš jų – daugkartinių užklausų, kurios gali apsunkinti ar visai sužlugdyti serverio darbą, jei jo išteklių neužteks šioms užklausoms apdoroti, siuntimas į serverį. DDoS- ataka (angl. Distributed Denial of Service – paskirstytoji tinklo ataka) skiriasi nuo DoS-atakos tuo, kad užklausos į atakuojamą tinklo išteklių įrenginį siunčiamos iš daugelio kompiuterių. Programišiai vieną infekuotą kompiuterį naudoja kaip pagrindinį ir per jį vadovauja atakai, vykdomai iš kitų kompiuterių, vadinamų zombiais¹¹²¹¹³.

Kitas gerai žinomas neteisėto įsikišimo į sistemą pavyzdys yra kompiuteriniai virusai. Virusais vadinamos besidauginančios programos - svarbiausia jų ypatybė yra ta, kad virusai plinta „užkrėsdami“ kitas vykdomąsias bylas ar įvairių kitų tipų dokumentus tai – vyksta įrašant dalį viruso kodo į apkrečiamas bylas.¹¹⁴

¹¹¹ FREITAS P.M. F., GONCALVES N., *Illegal access to information systems and the Directive 2013/40/EU*, International review of Law, computers and technology, Routledge, 2015 Vol. 29, No 1, 50-62, p. 53.

¹¹² <http://www.kaspersky24.lt/gresmes>.

¹¹³ Apie tai plačiau žr. Komisijos ataskaita Tarybai parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį. KOM (2008) 0448 galutinis*/. <interaktyvus> <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0448&from=LT>

¹¹⁴ <http://www.esaugumas.lt/lt/kompiuteriu-virusai/kenkejiskos-programines-irangos-tipai.html>. „Kompiuterio virusas – tai savarankiškai save atkartojanti programa, kuri plinta š failo į failą ir iš kompiuterio į kompiuterį. Be to, kompiuterio virusai gali būti programuojamas taip, kad sunaikintų arba pažeistų duomenis. Kuo ilgiau kompiuterių virusai neaptinkamai, tuo daugiau failų jis užkrečia“. Cituota iš <http://www.kaspersky24.lt/gresmes>.

Trečiasis nusikalstamos veikos tipas įtvirtintas 2013 m. rugpjūčio 12 d. direktyvoje 2013/40/ES yra neteisėtas įsikišimas į duomenis (5 straipsnis). Pagal ją, direktyvą įgyvendinančios valstybės turi užtikrinti, kad už informacinėje sistemoje esančių kompiuterinių duomenų ištrynimą, sugadinimą, pažeidimą, pakeitimą ar pašalinimą arba prieigos prie tokių duomenų užkirtimą, jei tai padaryta tyčia ir neturint tam teisės, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai. Neteisėtas įsikišimas į duomenis savo esme yra labai panašus į neteisėtą įsikišimą į sistemą. Doktrinoje teigiama, kad atriboti šias dvi nusikalstamas veikas galima atriboti pagal tai ar kėsiniama į visą informacinę sistemą ir jos veikimą ar tik į tam tikrus informacinėje sistemoje esančius duomenis.¹¹⁵ Vis dėl to, atsižvelgiant į tai, kad praktiškai visais atvejais neteisėtas įsikišimas į duomenis reikalauja ir neteisėto įsikišimo į informacinę sistemą, šios dvi nusikalstamos veikos yra labai panašios ir praktikoje gali kilti nemažai problemų jas atribojant. Tokią savo poziciją autorius grindžia tuo, kad pagal direktyvos 2 straipsnio b) punktą, kompiuteriniai duomenys suprantami, kaip tokie duomenys, kurie yra pateikti tokia forma, kuri būtų tinkama tvarkyti informacinėje sistemoje, įskaitant programą, tinkamą tam, kad informacinė sistema atliktų funkciją.

Ketvirtoji nusikalstama veika numatyta direktyvoje 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas yra neteisėtas duomenų perėmimas (6 straipsnis). Pagal direktyvą, valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad už kompiuterinių duomenų, kurie ne viešai perduodami į informacinę sistemą, iš jos ar joje, įskaitant elektromagnetinę spinduliuotę iš tokius kompiuterinius duomenis turinčios informacinės sistemos, perėmimą techninėmis priemonėmis, jei tai padaryta tyčia ir neturint tam teisės, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai. Pagal direktyvos preambulės 9 punktą, duomenų perėmimas apima pranešimų turinio klausymąsi, stebėjimą ar sekimą, duomenų turinio teikimą arba tiesiogiai, naudojantis prieiga prie informacinių sistemų ir naudojant šias sistemas, arba netiesiogiai, naudojant elektroninę slapto klausymosi įrangą pasitelkus technines priemones, tačiau nebūtinai apsiribojama vien šiais būdais.

Penktoji nusikalstama veika numatyta direktyvoje 2013/40/ES yra disponavimas priemonėmis naudojamomis nusikalstamoms veikoms vykdyti. Pagal direktyvą, už kompiuterinių programų, skirtų arba pritaikytų pirmiausia siekiant vykdyti joje nurodytas nusikalstamas veikas arba kompiuterio slaptažodžio, prieigos kodo arba panašių duomenų, kuriuos naudojant galima prisijungti prie visos informacinės sistemos arba jos dalies, gamybą, pardavimą, įsigijimą siekiant naudotis, importą, platinimą arba kitu būdu galimybių naudotis viena iš šių priemonių sudarymą, turėtų būti baudžiama, bent jau tais atvejais kai jie nėra mažareikšmiai.

Pastabėtina, kad pagal direktyvą 2013/40/ES, reikalaujama užtikrinti, kad už kurstymą ar pagalbą ir bendrininkavimą atliekant neteisėtą prieigą prie informacinės sistemos, įsikišimą į

¹¹⁵ MOISE A. C., Analysis of Directive 2013/40/EU on attacks of information systems in the context of approximation of law at European level, Journal of Law and Administrative sciences, 2015/special issue, p. 378.

sistemą ar duomenis, duomenų perėmimą ar šioms nusikalstamosioms veikoms daryti skirtų priemonių disponavimą, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką. Be to, direktyva reikalauja kriminalizuoti ir pasikėsinimą atlikti neteisėtą įsikišimą į sistemą ar duomenis.

Direktyvos preambulėje deklaruojama, kad valstybės narės turėtų numatyti veiksmingas proporcingas ir atgrasančias sankcijas, kuriuos turėtų apimti įkalinimą ir (arba) finansines nuobaudas. Pasak Europos Sąjungos teisės aktų leidėjo, baudžiamosios sankcijos turi būti taikomos bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai. Valstybės narės gali nustatyti, kas yra mažareikšmis atvejis, remdamasis savo nacionaline teise ir praktika.¹¹⁶

Analizuojant direktyvoje numatytas sankcijas atkreiptinas dėmesys į keletą svarbių aspektų. Pirmiausia, už direktyvos 3–7 straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų padarymą, reikalaujama nustatyti maksimalią ne trumpesnę kaip dviejų metų laisvės atėmimo bausmę. Antra, Europos Sąjungos teisės aktų leidėjais nustatė reikalavimą, kad už neteisėtą įsikišimą į sistemą ar duomenis, tais atvejais, kai tam atlikti panaudojama būtent šiam tikslui skirtos ar pritaikytos priemonės naudojimo nukenčia daug informacinių sistemų, būtų baudžiama maksimalia, ne trumpesne kaip trejų metų laisvės atėmimo bausme. Kita vertus, už neteisėtą įsikišimą į sistemą ar duomenis, tais atvejais, kai tai padaro nusikalstama organizacija, kaip tai apibrėžta Tarybos pagrindų sprendime 2008/841/TVR¹¹⁷, arba sistemai ar duomenims padaroma didelė žala, arba šios nusikalstamos veikos yra nukreiptos prieš ypatingos svarbos infrastruktūros informacinę sistemą, reikalaujama skirti maksimalią ne trumpesnę kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausmę.

Pastebėtina, kad pagal direktyvą valstybės narės įpareigojamos imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad jei neteisėtas įsikišimas į sistemą ar duomenis įvykdomas piktnaudžiaujant kito asmens duomenimis siekiant įgyti trečiosios šalies pasitikėjimą, tokiu būdu padarant žalą teisėtam tapatybės turėtojui, tai pagal nacionalinę teisę būtų laikoma sunkinančiomis aplinkybėmis, išskyrus tuo atvejais, jei tos aplinkybės jau yra taikomos kitai nusikalstamai veikai, už kurią baudžiama pagal nacionalinę teisę.

Pagal direktyvą 2013/40/ES taip pat nustatytos ir juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygos, kurios savo esme atkartoja Tarybos pagrindų sprendime 2005/222/TVR įtvirtintas taisykles. Reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių, kad užtikrinti, kad juridiniai

¹¹⁶ Kartu direktyvoje yra išreiškiama ir pozicija dėl tokių atvejų – „Atvejis gali būti laikomas mažareikšmiu, pavyzdžiui, kai nusikalstama veika padaryta žala ir (arba) dėl jos kylanti grėsmė viešiesiems arba privatiesiems interesams, pvz., kompiuterių sistemos arba kompiuterinių duomenų vientisumui arba asmens neliečiamumui, teisėms ir kitiems interesams, yra menka arba tokio pobūdžio, kad nėra būtina skirti baudžiamąją sankciją laikantis teisės aktuose nustatytų ribų arba nustatyti baudžiamąją atsakomybę“ (aut. pastaba).

¹¹⁷ 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/841/TVR, dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu (Oficialusis leidinys, L 300/42) 1 straipsnyje numatyta, kad - *nusikalstama organizacija* – struktūrą turintis susivienijimas, įkurtas per tam tikrą laikotarpį, susidedantis iš daugiau nei dviejų asmenų, sutartinai veikiančių siekiant vykdyti nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama laisvės apribojimo arba laisvės atėmimo bausme, kurios ilgiausia trukmė yra bent ketveri metai, arba griežtesne bausme, ir kuriomis siekiama tiesiogiai arba netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos; taip pat, kad - *struktūrą turintis susivienijimas* – susivienijimas, kuris sudarytas neatsitiktinai, siekiant nedelsiant įvykdyti nusikalstamą veiką, kurio narių pareigos nebūtinai turi būti formaliai nustatytos, ir kuriame nebūtinai narystės tęstinumas ar išvystyta struktūra.

asmenys galėtų būti patraukti atsakomybėn už direktyvoje nurodytas nusikalstamas veikas, kurias jų naudai padarė asmuo, veikęs individualiai arba kaip tokio juridinio asmens struktūros narys ir užimantis to juridinio asmens struktūroje vadovaujamas pareigas. Šiuo atveju atsakomybės taikymas galimas jei fizinis asmuo atlikęs nusikalstamą veiką galėjo remiantis įgaliojimu atstovauti juridinį asmenį ar jo vardu priimti sprendimus, taip pat tais atvejais, kai galėjo vykdyti kontrolę juridinio asmens struktūroje. Baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims pagal direktyvos nuostatas turėtų būti taikoma ir tais atvejais, kai dėl juridinio asmens priežiūros ar kontrolės stokos buvo sudarytos galimybės prižiūrimam asmeniui vykdyti bet kurią iš direktyvoje nurodytų nusikalstamų veikų to juridinio asmens naudai. Šiame kontekste svarbu yra tai, kad baudžiamosios atsakomybės realizavimas juridinių asmenų atžvilgiu, nepanaikina fizinių asmenų, kurie buvo kurios nors iš direktyvoje nurodytų nusikalstamų veikų kaltininkai ar kurstytojai, ar bendrininkai, baudžiamosios atsakomybės.

Juridiniams asmenims taikytinų sankcijų atžvilgiu pastebėtina, kad šiuo atveju taip pat keliamas reikalavimas taikyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomas sankcijas, kurios apima bausmes arba ne baudžiamąjį pobūdžio baudas. Tokios sankcijos gali būti teisės į valstybės teikiamas lengvatas arba pagalbą atėmimą, laikiną ar nuolatinę teisės verstis komercine veikla atėmimą, teisminės priežiūros skyrimą, teismo paskirtą likvidavimą, taip pat ir laikiną ar galutinę įmonių, kurios buvo naudojamos nusikalstamai veikai įvykdyti, uždarymą.

Direktyvos 2013/40/ES preambulėje pabrėžiama, kad didelės valstybių narių įstatymų ir baudžiamąjo proceso spragos ir skirtumai atakų prieš informacines sistemas srityje gali trukdyti kovoti su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu bei gali apsunkinti veiksmingą policijos ir teisminių bendradarbiavimą šioje srityje. Atsižvelgiant į elektroninių nusikalstamų veikų pobūdį ir tai, kad šiuolaikinės informacinės sistemos nėra saistomos valstybinių sienų, atakoms prieš tokias sistemas būdingas tarpvalstybinis aspektas, todėl pabrėžiamas poreikis skubiai veikti toliau derinant baudžiamąją teisę šioje srityje. Pasak ES teisės aktų leidėjo, tinkamai įgyvendinant ir taikant 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2009/948/TVR dėl jurisdikcijos įgyvendinimo kolizijų baudžiamuosiuose procesuose prevencijos ir sprendimo, turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos koordinuoti baudžiamąjį persekiojimą dėl atakų prieš informacines sistemas. Valstybės narės, bendradarbiaudamos su Sąjunga, taip pat turėtų siekti gerinti tarptautinį bendradarbiavimą, susijusį su informacinių sistemų, kompiuterinių tinklų ir kompiuterinių duomenų saugumu.

Taigi, atsižvelgiant į direktyvos preambulėje iškeltą tikslą dėl jurisdikcijos problemų persekiojant nusikalstamas veikas prieš informacines sistemas, 11 straipsnyje buvo įtvirtintos išsamios jurisdikcijos taisyklės. Pagal jas, valstybės narės nustato savo jurisdikciją direktyvoje 2013/40/ES nurodytoms nusikalstamoms veikoms tais atvejais, kai nusikalstama veika arba jos dalis padaryta jų teritorijoje arba nusikalstamą veiką padarė vienas iš jų piliečių, bent tais atvejais, kai veiksmas yra nusikalstama veika toje vietoje, kurioje jis buvo įvykdytas. Be to, nustatydamas

jurisdikciją pagal taisyklę, kai nusikalstama veika arba jos dalis padaryta jos teritorijoje, valstybė taip pat privalo imtis priemonių, kad užtikrinti, jog jos jurisdikcijai priklausytų ir tie atvejai, kai pažeidėjas nusikalstamą veiką įvykdo fiziškai būdamas jos teritorijoje, nepriklausomai nuo to, ar nusikalstama veika yra nukreipta ar nenukreipta prieš jos teritorijoje esančią informacinę sistemą. Valstybė narė taip pat turi jurisdikciją, kai nusikalstama veika yra nukreipta prieš jos teritorijoje esančią informacinę sistemą nepriklausomai nuo to, ar pažeidėjas nusikalstamą veiką daro fiziškai būdamas jos teritorijoje. Pagal direktyvą, valstybės narė gali nusistatyti papildomą jurisdikciją ir tais atvejais, kai nepaisant to, kad nusikalstama veika padaroma už jos teritorijos ribų, tačiau pažeidėjo įprastinė gyvenamoji vieta yra jos teritorijoje arba nusikalstama veika padaryta juridinio asmens, įsisteigusio jos teritorijoje, naudai.

Pastebėtina, kad siekiant tinkamo direktyvos nuostatų įgyvendinimo ir jose iškelto tikslo įgyvendinimo, Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas taip pat numatė ir keletą nuostatų, kurios nėra tiesiogiai sietinos su materialine baudžiamąja teise, tačiau, direktyvos analizės išsamumo dėlei, trumpai aptartinos.

Direktyvos preambulėje pabrėžta, kad norint veiksmingai kovoti su elektroniniais nusikaltimais, labai svarbu gerinti visos Europos Sąjungos kompetentingų teisėsaugos įstaigų ir teisminių institucijų bendradarbiavimą. Atsižvelgiant į tai turėtų būti skatinama dėti daugiau pastangų, kad atitinkamoms valdžioms institucijoms būtų teikiamas tinkamas mokymas siekiant gerinti supratimą apie elektroninius nusikaltimus ir jų poveikį, ir skatinamas bendradarbiavimas ir keitimasis geriausios praktikos pavyzdžiais, pavyzdžiui, pasitelkiant specializuotas Sąjungos agentūras ir įstaigas. Tokiu mokymu turėtų būti siekiama, *inter alia*, didinti informuotumą apie įvairias nacionalines teisinis sistemas, galimus teisinius ir techninius uždavinius, su kuriais susiduriama vykdant nusikalstamų veikų tyrimą, arba atitinkamų nacionalinių valdžios institucijų kompetencijos pasidalijimą. Pagal direktyvą, siekiamos keistis informacija apie joje nurodytas nusikalstamas veikas, valstybės narės užtikrina, kad jos turėtų veikiančią nacionalinę informacinę punktą ir, kad jos naudotųsi esamu informacinių punktų, veikiančių ištisą parą be poilsio dienų, tinklu. Valstybės narės taip pat užtikrina, kad jos turėtų procedūras, kad skubių prašymų dėl pagalbos atvejais kompetentingos valdžios institucijos galėtų per ne ilgesnį nei aštuonių valandų laikotarpį nuo prašymo gavimo bent nurodyti, ar į prašymą bus atsakyta, bei kokia forma ir kada bus pateiktas toks atsakymas.

Direktyvos 2013/40/ES 14 straipsnyje, taip pat numatyta, kad valstybės narės parengs sistemą statistiniams duomenims apie joje nurodytas nusikalstamas veikas registruoti, rengti ir teikti. Tokių duomenų rinkimas ir apdorojimas, Sąjungos lygmeniu, turėtų prisidėti prie veiksmingos kovo su šiomis nusikalstamomis veikomis.

Apibendrinant direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas analizę, pirmiausiai paminėtina, kad direktyva, kuria siekiama nustatyti būtiniausias taisykles su nusikaltimų sudėčių

apibrėžtimi ir sankcijų atakų prieš informacines sistemas srityje, yra Europos Sąjungos kovos su elektroninėmis nusikalstamomis veikomis pagrindas. Atnaujintas, palyginus su Tarybos pagrindų sprendimu 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas, teisinis reguliavimas sudaro prielaidas su šiomis nusikalstamomis veikomis kovoti efektyviai bei visos Europos Sąjungos lygmeniu. Kita vertus, kaip jau ir buvo aptarta analizuojant direktyvą, dėl kai kurių sąvokų (pvz., „apsaugos priemonė“, „ataka prieš informacinę sistemą“) neapibrėžtumo, praktikoje gali kilti tam tikrų sunkumų inkriminuojant nusikalstamas veikas nurodytas direktyvoje. Minėta ir tai, kad doktrinoje galima rasti reiškiama abejonę ar tikslingą ir pagrįstą, bei ne inkriminuojant neteisėtą priegą prie informacinės sistemos reikalauti, kad ši priega būtų atlikta pažeidus apsaugos priemonę. Aptariamam atveju, autoriaus nuomone, tam tikros pavojingos veikos gali ir nepatekti į direktyvoje nurodytas veikas, todėl išimčių nenumatymas nėra visiškai pagrįstas. Be to, pastebėtina, kad į direktyvos apibrėžtį nepatenka (nors jos preambulėje teisės aktų leidėjas ir užsimena) tokios visiškai naujo tipo nusikalstamos veikos kaip tapatybės elektroninėje erdvėje vagystė ar interneto naudojimas teroristiniais tikslais. Kitas vertus, Lisabonos sutartimi aiškiai įtvirtinus Europos Sąjungos galimybę pasitelkti baudžiamosios teisės priemones kovoje su elektroninėmis nusikalstamomis veikomis, manytina, kad teisės aktų leidėjas reaguodamas į pasikeitimus, gali koreguoti direktyvos 2013/40/ES nuostatas.

3.2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje

Šiame darbe jau analizuota nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje (elektroninio nusikaltimo) sąvoka bei reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje, apžvelgtas teisės doktrinos požiūris bei kylančios problemos. Toliau darbe autorius analizuos Lietuvos baudžiamojo įstatymo nuostatas reglamentuojant nusikalstamas veikas informacinėms sistemoms ir duomenims, siekdamas atskleisti kokią įtaką tam turėjo Europos Sąjungos teisė. Ši įtaka bus analizuojama, be kita ko, istoriniu tyrimo būdu, kadangi autoriaus nuomone, tik nuosekliai išanalizavus baudžiamojo įstatymo raidą bus galima tiksliai atsakyti į pagrindinį šio darbo klausimą.

3.2.1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje iki Lisabonos sutarties

Autoriaus nuomone, siekiant tinkamai atsakyti į pagrindinį šio darbo klausimą, būtina išanalizuoti Baudžiamojo kodekso XXX skyriaus normų kaitą, tam kad būtų galima pagrįstai atsakyti, kokią tam įtaką turėjo Europos Sąjungos teisė.

Pirmasis bandymas išsamiau reglamentuoti veikas susijusias su nusikaltimais elektroninėje erdvėje sietinas su naujuoju Lietuvos Respublikos baudžiamuoju įstatymu. 2003 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXX skyrius „*Nusikaltimai informatikai*“ numatė baudžiamąją atsakomybę už kompiuterinės informacijos sunaikinimą ar pakeitimą, kompiuterinės programos sunaikinimą ar pakeitimą ir kompiuterinės informacijos pasisavinimą ir skleidimą.¹¹⁸

Tuometinėje Baudžiamojo kodekso redakcijoje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už kompiuterinės informacijos sunaikinimą, sugadinimą ar pakeitimą (BK 196 straipsnis), už kompiuteryje esančios programos sunaikinimą, sugadinimą ar pakeitimą arba programos kuri sutrikdė ar pakeitė kompiuterinio tinklo, duomenų banko ar informacinės sistemos darbą padarant didelės žalos įdiegimą į kompiuterį ar jų tinklą (BK 197 straipsnis). Be šių veikų įstatymų leidėjas kriminalizavo ir įstatymų saugomos kompiuterinės informacijos pasisavinimą ir skleidimą apie juridinį ar fizinį asmenį (BK 198 straipsnis). Už visas šias veikas baudžiamoji atsakomybė numatyta ir juridinių asmenų atžvilgiu.

Vertinant tokią reglamentavimą šių dienų kontekste, gan akivaizdu, kad tuometinis reguliavimas buvo tikrai nepakankamas ir neišsamus, neapimantis daugelio atvejų, kuomet pasinaudojus elektronine erdve, galima daryti nusikalstamas veikas. Šiuolaikinės kompiuterinės technologijos vystosi itin sparčiai, o interneto ir su juo susijusių technologijų paplitimas nuo 2003 m. išaugo daugybę kartų. Tai lėmė situaciją, kuomet ne visos tokio pobūdžio veikos buvo kriminalizuotos (pvz. neteisėtas prisijungimas prie kompiuterinių sistemų). Be to, tam tikros problematikos kėlė ir sąvokų neapibrėžtumas, o tai galėjo lemti nevienodą veikų vertinimą.

2004 m. sausio 29 d. įstatymu Nr. IX-1992¹¹⁹ įstatymų leidėjas ėmėsi tobulinti nusikaltimų informatikai institutą. Pastebėtina, kad BK 196 straipsnis „Kompiuterinės informacijos sunaikinimas ar pakeitimas“ buvo papildytas nuostata, kad informacijos sunaikinimas, sugadinimas ar pakeitimas turi būti neteisėtas, t.y. patikslintas objektyvusis veikos požymis, kad ne bet koks poveikis informacijai ją sunaikinant, sugadinant ar pakeičiant yra baudžiamas, tačiau tik būtent neteisėtas poveikis užtraukia atsakomybę. Taip pat buvo kriminalizuotas ir informacijos pašalinimas bei neteisėtas apribojimas naudotis informacija, kai tai padaroma įrenginių ar kompiuterinių programų pagalba. Įstatymų leidėjas taip pat patikslinto BK 197 straipsnyje numatytos veikos sudėtį numatant atsakomybę už neteisėtą kompiuteryje esančios programos sunaikinimą, sugadinimą, pašalinimą ar kompiuterinio tinklo, duomenų banko ar informacinės sistemos darbo pakeitimą arba sutrikdymą.

Įstatymu Nr. IX-1992 baudžiamojo kodekso XXX skyrius buvo taip pat buvo papildytas ir dviem naujais straipsniais. BK 198¹ straipsnyje įstatymų leidėjas numatė atsakomybę už neteisėtą prisijungimą prie kompiuterio ar kompiuterinio tinklo pažeidžiant kompiuterio ar kompiuterinio

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741)

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymas (Žin., 2004, Nr. 25-760).

tinklo apsaugos priemonės. BK 198² straipsnyje buvo įtvirtinta neteisėto disponavimo įrenginiais, kompiuterinėmis programomis, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis, skirtais nusikaltimams daryti, sudėtis. Pagal naująjį straipsnį baudžiamoji atsakomybė kildavo už kelias alternatyvias veikas. Pirma, kriminalizuotas neteisėtas gaminimas, gabenimas, pardavimas ar kitoks platinimas tiesiogiai tam skirtų ar pritaikytų įrenginių ar kompiuterinių programų, taip pat slaptažodžių, prisijungimo kodų ar kitokių panašių duomenų arba jų įgijimas ir laikymas turint tikslą daryti veikas, numatytas Baudžiamojo kodekso 166 straipsnyje¹²⁰, 198 ir 198¹ straipsniuose. Antra, buvo įtvirtinta atsakomybė už neteisėtą gaminimą, gabenimą, pardavimą ar kitokį platinimą tiesiogiai tam skirtų ar pritaikytų įrenginių ar kompiuterinių programų, taip pat slaptažodžių, prisijungimo kodų ar kitokių panašių duomenų arba jų įgijimas ir laikymas turint tikslą daryti veikas, numatytas Baudžiamojo kodekso 196 ir 197 straipsniuose. Už abi naujai įtvirtintas nusikalstamas veikas baudžiamoji atsakomybė kildavo ir juridiniams asmenims.

Pastebėtina, kad šiuos baudžiamojo įstatymo pakeitimus *inter alia* lėmė keletą svarbių aplinkybių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teikdamas savo pastabas savo pastabas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymo, atkreipė dėmesį, kad „kompiuteriniai tinklai ir elektroninė informacija vis dažniau ir dažniau naudojami įvairiausių nusikaltimų darymui, pradedant nesankcionuota prieiga ir baigiant pornografinio turinio informacijos, ypač susijusios su nepilnamečių asmenų vaizdavimu, platinimu. Tačiau ne tik nusikalstamų veikų įvairovė valstybes verčia vienyti kovoje su jų darymu. Šių nusikalstamų veikų specifiškumas tame, kad jos daromos visiškai naujoje ir vienai valstybei nepavaldžioje elektroninėje erdvėje“.¹²¹ Tai savo ruožtu lėmė ir baudžiamojo įstatymo pokyčių būtinybę. Platus nusikalstamų veikų ratas, valstybės institucijų minimalus gebėjimas daryti įtaką ar kitaip kontroliuoti elektroninę erdvę, siauras nusikalstamų veikų reglamentavimas, neatsižvelgiant į tai, kad šios nusikalstamos veikos dažnai gali būti susijusios ir su kitomis nusikalstamomis veikomis, pvz., sukčiavimu, neteisėtu duomenų apie privatų asmens gyvenimą rinkimu, pornografija ir pan., buvo viena iš prielaidų koreguoti baudžiamąjį įstatymą. Kita svarbi pokyčius lėmusi prielaida buvo Lietuvos Respublikos siekis tapti Europos Sąjungos nare.

2004 m. sausio 22 d. įstatymu Nr. IX-1974¹²² Seimas ratifikavo su išlygomis ir pareiškimais Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų, priimtą 2001 m. lapkričio 23 d. Budapešte. Šios Konvencijos preambulėje nurodoma, kad vienas iš jos pagrindinių tikslų yra vienodų sąvokų apibrėžiant nusikalstamas veikas įtvirtinimas, joje apibūdintų veikų baudžiamumo nustatymas, be

¹²⁰ Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas.

¹²¹ Žr. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004 m. sausio 12 d. išvadą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymo. Interaktyvus. Prieiga per <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.224985?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=afd021d2-292d-43c8-b9e3-7935bdb11e4d>

¹²² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo (Žin., 2004, Nr. 36-1178)

kita ko suteikiant pakankamai įgaliojimų veiksmingai kovoti su tokiais nusikaltimais, palengvinant jų susekimą, tyrimą bei baudžiamąjį persekiojimą nacionaliniu bei tarptautiniu lygiu, pateikiant greito bei patikimo tarptautinio bendradarbiavimo gaires, siekiant, kad būtų sustabdyti veiksmai, nukreipti prieš kompiuterinių sistemų, tinklų ir kompiuterinių duomenų konfidencialumą, vientisumą ir prieinamumą, taip pat kad nebūtų leista netinkamai naudoti tokių sistemų, tinklų ir duomenų.¹²³ 1995 m. Lietuvos Respublikai pasirašius Europos (Asociacijos) sutartį, viena pagrindinių užsienio politikos kryptių tapo tikrosios narystės Europos Sąjungoje siekimas.¹²⁴ 2001 m. lapkričio 23 d. priimtos Konvencijos ratifikavimas buvo numatytas Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos Teisės derinimo priemonių 2003 m. plane¹²⁵, t.y. pateko į Europos Sąjungos *acquis* sąrašą.¹²⁶ Europos konvencija dėl elektroninių nusikaltimų kiekvieną ją pasirašiusią ir ratifikavusią valstybę įpareigoja savo nacionalinę teisę suderinti su konvencinėmis nuostatomis, kriminalizuojant visą eilę nusikalstamų veikų bei sutvarkant procesinių priemonių, skirtų konkrečių nusikalstamų veikų tyrimui, taikymą.¹²⁷ Pastebėtina, kad Konvencijoje numatytos nuostatos yra aktualios ir materialinei baudžiamajai teisei (Konvencijos I-asis skirsnis) ir baudžiamojo proceso teisei (Konvencijos II-asis skirsnis), o taip pagal Konvenciją ją ratifikavusios šalys turi teisę pateikti pareiškimus (40 straipsnis) ir išlygas (42 straipsnis). Lietuvos Respublika šia galimybe pasinaudojo ir Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo 2 straipsnyje nustatė išlygas, kad Konvencijos 4 straipsnyje¹²⁸ nurodytų veikų padarymą baudžiamoji atsakomybė atsiranda padarius didelę žalą, taip pat, kad, kad Lietuvos Respublika pasilieka teisę atsisakyti vykdyti prašymą išsaugoti duomenis, jeigu yra pagrindas manyti, kad atskleidimo metu pažeidimas, kurio pagrindu prašoma išsaugoti duomenis, nebus laikomas nusikaltimu pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

Apibendrinant tai, kad išdėstyta, galima teigti, kad laikotarpyje nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. liepos 21 d. (kuomet BK XXX skyriaus normos ir pats skyriaus pavadinimas buvo keičiami) Europos Sąjungos teisė Lietuvos baudžiamajai teisei darė netiesioginę ir pakankamai nežymią įtaką. Baudžiamojo kodekso skyriuje „Nusikaltimai informatikai“ įtvirtintų nusikalstamų

¹²³ Europos Tarybos Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (Žin., 2004, Nr. 36-1188).

¹²⁴ Žr. Aiškinamąjį raštą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo“, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Žin., 2000, 89-2741) 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 str. pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 198¹ ir 198² str. įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (Žin., 2002, 37-1341) 154 str. papildymo įstatymo projektu. Interaktyvus. Prieiga per <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.223058?positionInSearchResults=19&searchModelUUID=508da50e-c945-48a6-b2a5-196d6bf2a87d>.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 292 „Dėl Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos (Nacionalinė *acquis* priėmimo programa) teisės derinimo priemonių ir *acquis* įgyvendinimo priemonių 2003 metų planų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 25-1019).

¹²⁶ Žr. Aiškinamąjį raštą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo“,

¹²⁷ Žr. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004 m. sausio 12 d. išvadą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymo.

¹²⁸ „Poveikis duomenims“.

veikų reglamentavimą, jo pokyčius bei papildymus didžiaja dalimi lėmė Europos Tarybos konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimas, bei sparti technologijų raida, kuomet pastebėta, kad vis labiau plintant įvairioms kompiuterinėms sistemoms ir programoms, joms įgaunant vis didesnę svarbą asmenų ir valstybės institucijų kasdienybėje, baudžiamuoju įstatymu nustatyta apsauga nėra pakankama atsižvelgiant į šios srities progresą, bei galimų nusikalstamų veikų pobūdžius. Vis dėl to, tai, kad Europos Tarybos konvencija dėl elektroninių nusikaltimų pateko į Europos Sąjungos *acquis* sąrašą, leidžia teigti, kad privaloma perkelti į nacionalinį reguliavimą ES *acquis* Lietuvos baudžiamajoje teisėje reglamentuojant nusikaltimus informatikai padarė netiesioginę įtaką. Vis dėl to, kaip bus galima matyti iš tolimesnės analizės nusikaltimų informatikai institutui, vėlesniais laikotarpiais, Europos Sąjungos teisė darė nemažą poveikį ir tiesiogiai įtakojo baudžiamajo įstatymo pokyčius.

2007 m. birželio 28 d. įstatymu Nr. X-1233¹²⁹ Seimas *inter alia* nusprendė pakeisti Baudžiamajo kodekso 169, 197, 198, 198¹, 198² straipsnius, XXX BK skyriaus „Nusikaltimai informatikai“ pavadinimą. Šie baudžiamajo įstatymo pakeitimai tiesiogiai sietini su 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimu 2005/222/TVR, dėl atakų prieš informacines sistemas įgyvendinimu Lietuvos baudžiamajoje teisėje. Šiame darbe jau analizavome pagrindų sprendimo 2005/222/TVR turinį ir apibrėžtį, todėl toliau plačiau nagrinėtini tie 2007 m. birželio 28 d. įstatymu Nr. X-1233 atlikti Baudžiamajo kodekso pakeitimai, kurie sietini su nusikaltimais elektroninėje erdvėje, siekiant nustatyti kokią konkrečiai šiems pakeitimams turėjo įtakos Europos Sąjungos teisė.

Pirmiausiai pastebėtina, kad įstatymų leidėjas pakeitė Baudžiamajo kodekso XXX skyriaus pavadinimą iš „Nusikaltimai informatikai“ į „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“. Manytina, kad toks skyriaus pavadinimas yra kur kas tikslesnis ir aiškesnis, bei labiau atitinka skyriuje apibūdintas nusikalstamas veikas ir pakeitimais siekiamą įgyvendinti 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2005/222/TVR ir Europos konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų reikalavimus. Be to, kaip pastebima teisės doktrinoje – „Baudžiamajo kodekso straipsnio pavadinimas gali turėti ne vien bendro pobūdžio informacinę, bet ir tam tikrą norminę reikšmę, todėl turėtų būti išlaikomas ir ateityje, o įstatymų leidėjas, formuluodamas tokius pavadinimus, turi siekti, kad jie būtų adekvatūs, tikslūs, aiškūs, neprieštaringi ir vienareikšmiai“.¹³⁰ Tikslus ir straipsnio turinį atitinkantis Baudžiamajo kodekso Specialios dalies pavadinimas turi ir tam tikrą praktinę reikšmę - Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas BK straipsnių turinį ir juose formuluojamas baudžiamosios teisės normas, <...> tam tikrais atvejais kaip vienu iš argumentų remiasi ir aiškinamo BK straipsnio pavadinimu¹³¹.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256-1, 257-1 straipsniais įstatymas (Žin., 2007, Nr. 81-3309).

¹³⁰ Bieliūnas E., Švedas G. Baudžiamajo kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. Teisė, Vilnius 2013, p.52.

¹³¹ Ibidem, p. 52.

2007 m. birželio 28 d. įstatymu Nr. X-1233 pirmiausiai pakeistas Baudžiamojo kodekso 196 straipsnis jį pakeičiant bei papildant. Vienas esminių šio straipsnių pokyčių yra tas, kad įstatymų leidėjas iš esmės pakeitė jame naudojamas sąvokas, o tai leidžia daryti prielaidą, kad pakeitimais siekta kuo labiau suderinti reguliavimą su Europos Sąjungos teise. Pirmiausiai pastebėtina, kad 196 straipsnio 1 dalyje sąvoką „kompiuterinė informacija“ įstatymų leidėjas pakeitė kita, manytina, daug tiksliau apibūdinančią nusikalstamos veikos dalyką – „elektroniniai duomenys“ (tuo pačiu pakeičiant ir viso 196 straipsnio pavadinimą iš „Kompiuterinės informacijos sunaikinimas ar pakeitimas“ į „Neteisėtas poveikis elektroniniams duomenims“). Be to, sąvoka „įrenginiais“ buvo pakeista taip pat daug tikslesne, aiškesne ir mažiau praktinių problemų keliančia sąvoka – „techninė, programine įranga“, o sąvoka „kompiuterinėmis programomis“ į – „kitais būdais“. Kitas svarbus pakeitimas yra tas, kad už 196 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, vienos ir numatytų sankcijų – laisvės atėmimo riba buvo padidinta nuo trijų iki ketverių metų.

Įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso 196 straipsnį taip pat papildė 2-ąja dalimi. Joje numatė kvalifikuotą baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą poveikį elektroniniams duomenims, numatant, kad jei tokia veika buvo padaryta strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui ar didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai turinčios informacinės sistemos elektroniniams duomenims, asmuo gali būti baudžiamas laisvės atėmimu iki šešerių metų. Kartu pastebėtina, kad Baudžiamojo kodekso 196 straipsnio 3 dalyje, įvertinus tai, kad neteisėtas poveikis elektroniniams duomenims gali apimti įvairaus pavojingumo nusikalstamas veikas, buvo numatyta, kad tais atvejais, kai veika padaro tik nedidelės žalos, tai laikoma baudžiamuoju nusižengimu.

Baudžiamojo kodekso 197 straipsnis „Kompiuterinės programos sunaikinimas ar pakeitimas ir kompiuterinio tinklo, duomenų banko ar informacinės sistemos darbo sutrikdymas“ taip pat iš esmės buvo reformuotas *inter alia* pakeičiant minėto straipsnio pavadinimą į „Neteisėtas poveikis informacinei sistemai“. 197 straipsnio 1 dalyje buvo iš esmės atsisakyta nors ir pakankamai plataus, tačiau šiuolaikinių technologijų raidos neatitinkančio nusikalstamos veikos aprašymo, panaikinant nuostatą, kad tik kompiuteryje esančios programos sunaikinimas, sugadinimas, pašalinimas ar pakeitimas, taip pat duomenų banko, kompiuterinių tinklų pakeitimas padarant didelės žalos yra baudžiamas. Įstatymų leidėjas pasirinko nors ir gerokai abstraktesnę, tačiau labiau šių veikų specifiką ir jų atlikimo (padarymo) būdų sparčią kaitą atitinkantį reguliavimą, numatant atsakomybę už neteisėtą informacinės sistemos darbo nutraukimą padarant didelės žalos. Pastebėtina, kad už šią veiką numatytos alternatyvios sankcijos – laisvės atėmimo maksimali riba, taip pat buvo pakelta nuo trijų iki ketverių metų laisvės atėmimo.

Baudžiamojo kodekso 197 straipsnio 2 dalyje, panašiai kaip ir 196 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinta kvalifikuota neteisėto poveikio informacinei sistemai sudėtis, numatant griežtesnę atsakomybę jei ši veika padaroma prie informacinę sistemą kuri turi strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui arba didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai. Atvejais, kai tokia veika padaroma tik

nedidelė, mažareikšmė žala yra laikomi ne tokie pavojingi, todėl šio straipsnio pakeitimais, įstatymų leidėjas numatė, kad tokia veika bus laikoma baudžiamuoju nusižengimu.

Nuosekliai keičiant Baudžiamojo kodekso XXX skyriuje įtvirtintą reguliavimą, įstatymų leidėjas iš esmės pakeitė ir 198 straipsnį „Kompiuterinės informacijos pasisavinimas“, visų pakeičiant jo pavadinimą į „Neteisėtas elektroninių duomenų perėmimas ir panaudojimas“. 198 straipsnio 1 dalyje buvo atsakyta nuostatos dėl įstatymų saugomos kompiuterinės informacijos apie fizinį ar juridinį asmenį pasisavinimo baudžiamumo šią straipsnio dalį papildant naujomis nuostatomis. Naujojoje 198 straipsnio 1 dalies redakcijoje numatyta atsakomybė už neteisėtą neviešų elektroninių duomenų stebėjimą, fiksavimą, perėmimą, įgijimą, laikymą, pasisavinimą ar kitokį panaudojimą. Pastebėtina, kad išplėtus alternatyvių veiksmų sąrašą, panaikinta nuostata, kad tokie duomenis turi būti saugomi įstatymo, numatant, kad atsakomybė kyla už neviešų duomenų neteisėtą perėmimą ir panaudojimą. Be to, kaip ir Baudžiamojo kodekso 196 ir 197 straipsniuose, už šią veiką numatytos alternatyvios sankcijos – laisvės atėmimo maksimali riba, irgi buvo pakelta nuo trijų iki ketverių metų laisvės atėmimo.

Baudžiamojo kodekso 198 straipsnio 2 dalyje taip pat numatyta kvalifikuota veikos sudėtis. Neteisėtas stebėjimas, fiksavimas, perėmimas, įgijimas, laikymas, pasisavinimas ar paskleidimas neviešų elektroninių duomenų, kurie turi strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui arba didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai, baudžiamas laisvės atėmimu iki šešerių metų.

Baudžiamojo kodekso pakeitimai taip pat palietė ir 198¹ ir 198² straipsnius. 198¹ straipsnis „Neteisėtas prisijungimas prie kompiuterio ar kompiuterio tinklo“ buvo pakeistas į „Neteisėtas prisijungimas prie informacinės sistemos“. Toks pavadinimo keitimas, autorius nuomone, yra logiškas ir teisingas, visų pirma vertinant XXX skyriaus pakeitimų sistemiškumą. Akivaizdu, kad įstatymų leidėjui kriminalizavus neteisėtą poveikį informacinei sistemai, 198¹ straipsnio redakcija numatydama atsakomybę tik už neteisėtą prisijungimą prie kompiuterio ar kompiuterio tinklo pažeidžiant informacinės sistemos apsaugos priemones, pernelyg siaurai apibrėžė neteisėtą prisijungimą, kadangi buvo apsiribota tik kompiuteriu ar jo tinklu. Atsižvelgiant į tai, 198¹ straipsnio 1 dalyje sąvoka „kompiuteris ar kompiuterio tinklas“ buvo pakeista į „informacinė sistema“. Toks pakeitimas labiau atitinka šiuolaikinių technologijų raidą, yra tikslesnis. Kaip ir keičiant kitus XXX skyriaus straipsnius, įstatymų leidėjas numatė ir kvalifikuotą šios veikos sudėtį, kuomet neteisėtai prisijungiama prie tokios informacinės sistemos, kuri turi strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui arba didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai.

Baudžiamojo kodekso 198² straipsnis 2007 m. birželio 28 d. įstatymu Nr. X-1233 taip pat buvo iš esmės pakeistas, *inter alia* jo pavadinimas iš „Neteisėtas disponavimas įrenginiais, kompiuterinėmis programomis, slaptažodžiais, prisijungimo kodais“ į „Neteisėtą disponavimą įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis“.

Straipsnio pakeitimais įstatymų leidėjas numatė atsakomybę už neteisėtą programinės įrangos, slaptažodžių, prisijungimo kodų ar kitokių panašių duomenų tiesiogiai skirtų daryti nusikalstamas veikas gaminimą, gabenimą, pardavimą ar kitokią platinimą arba jų įgijimą ar laikymą turint tikslą daryti nusikalstamas veikas. Taigi, kaip galime matyti iš straipsnio pakeitimų, įstatymų leidėjas, apibūdindamas šią veiką atsisakė sąvokos „kompiuterinė programa“ pasirinkdamas technologiškai tikslesnę „programine įranga“. Dar svarbesnis pokytis yra tas, kad buvo atsisakyta nuorodų į Baudžiamojo kodekso 166, 198 ir 198¹ straipsnius. Taigi, jeigu pagal 2004 m. vasario 14 d. 198² straipsnio redakciją, neteisėtas gaminimas, gabenimas, pardavimas ar kitoks platinimas kompiuterinių programų, taip pat slaptažodžių, prisijungimo kodų ar kitokių panašių duomenų arba turint tikslą daryti tuos nusikaltimus jų įgijimas ar laikymas buvo išimtinai siejamas tu tikslu daryti kitas nusikalstamas veikas jau numatytas baudžiamajame įstatyme, 2007 m. liepos 21 d. straipsnio redakcijoje šių nuostatų atsisakyta. Kartu pastebėtina, kad 2007 m. liepos 21 d. straipsnio redakcijoje nebeliko 198¹ straipsnio 2 dalies, kurioje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą gaminimą, gabenimą, pardavimą ar kitokią platinimą šio Baudžiamojo kodekso 196 ar 197 straipsniuose numatytiems nusikaltimams daryti tiesiogiai skirtus ar pritaikytus įrenginius ar kompiuterines programas, taip pat slaptažodžius, prisijungimo kodus ar kitokius panašius duomenis arba turint tikslą daryti tuos nusikaltimus jų įgijimas ar laikymas.

Siekiant tinkamai atsakyti į pagrindinį šio darbo klausimą, t.y. nustatyti kokią įtaką šiems baudžiamojo įstatymo pakeitimams turėjo ES teisės reikalavimai, būtina išanalizuoti ne tik pačius pakeitimus, tačiau ir kitą su teisėkūros procesu susijusią informaciją. Vienas iš svarbiausių šaltinių, kurio pagalba galima pagrįstai teigti dėl vieno ar kito teisės akto (šiuo atveju įstatymo) iniciavimą lėmusių veiksnių yra teisės akto *travox preparatoires* - (pran. – parengiamoji medžiaga) tai teisės akto aiškinamieji raštai, o įstatymų nagrinėjimo atveju ir Lietuvos Respublikos Seimo komitetų išvados¹³². Išvadose atitinkami Seimo komitetai analizuoja ir balsuoja dėl ekspertų, konsultantų, specialistų, piliečių, visuomeninių organizacijų, politinių partijų bei politinių organizacijų, kitų suinteresuotų asmenų pasiūlymų ir pastabų dėl tam tikro teisės akto projekto. Todėl analizuojant 2007 m. birželio 28 d. įstatymą Nr. X-1233, kuriuo *inter alia* buvo pakeisti ir papildyti Baudžiamojo kodekso 196, 197, 198, 198¹, 198² straipsniai ir siekiant nustatyti kas lėmė šias pataisas, būtina analizuoti ir įstatymų parengiamąją medžiagą.

Išnagrinėjus Lietuvos Respublikos 2007 m. birželio 28 d. įstatymo Nr. X-1233 aiškinamąjį raštą¹³³, Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2005 m. gruodžio 12 d. išvadą¹³⁴,

¹³² Žr. Lietuvos Respublikos Seimo statuto X skirsnį.

¹³³ Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198⁽¹⁾, 198⁽²⁾, 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 257¹ straipsniu bei Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio pakeitimo įstatymų projektų“ <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.267165?positionInSearchResults=14&searchModelUUID=992c5083-42aa-4d16-ba5a-ec2081034b20> <interaktyvus> <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.267986?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=992c5083-42aa-4d16-ba5a-ec2081034b20>.

Europos Teisės departamento 2006 m. sausio 20 d. išvadą¹³⁵, Lietuvos Respublikos Seimo Informacinės visuomenės plėtros komiteto 2006 m. kovo 1 d. išvadą¹³⁶, Lietuvos Respublikos Žmogaus teisių komiteto 2006 m. kovo 2 d. išvadą¹³⁷, Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2006 m. kovo 15 d. išvadą¹³⁸, Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto 2006 m. kovo 22 d. išvadą¹³⁹, Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2007 m. balandžio 18 d. išvadą¹⁴⁰ galima pagrįstai teigti, kad pagrindinis Baudžiamojo kodekso XXX skyriaus pakeitimų pagrindinis tikslas buvo suderinti Baudžiamąjį kodeksą su Europos Sąjungos teise. Štai pvz., Baudžiamojo kodekso pakeitimų iniciatoriai teigia, kad projektų tikslas – „užpildyti esamas teisinio reglamentavimo spragas, griežtinti atsakomybę už nusikaltimus, vykdomus elektroninėje erdvėje, sudaryti sąlygas efektyvesniam šių nusikaltimų atskleidimui ir ištyrimui“¹⁴¹. Kaip pagrindinius projekto uždavinius įstatymo iniciatoriai įvardina kelias priežastis iš kurių pirmiausiai pabrėžia siekį „suderinti Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodekso nuostatas su Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų, 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas nuostatomis bei vartojamomis sąvokomis.“¹⁴² Kaip kitus uždavinius iniciatoriai nurodo siekį „numatyti griežtesnę atsakomybę už poveikį strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios įmonės ir įrenginio, nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės informacinei sistemai ar kitokiai valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai didelę reikšmę turinčiai informacinei sistemai ar šiose sistemose esantiems elektroniniams duomenims; išplėsti galimybes ikiteisminio tyrimo pareigūnams, tiriantiems elektroninius nusikaltimus, taikyti telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolę“. Be to, akcentuojama, kad „pagrindiniai nusikaltimai, vykdomi elektroninėje erdvėje, kriminalizuoti Baudžiamojo kodekso XXX skyriuje, tačiau tiek skyriaus pavadinimas, tiek nusikaltimų sudėčių apibrėžimai vertintini kaip netikslūs ir neatitinkantys tarptautinių dokumentų nuostatų“.¹⁴³ Taigi, kaip galima matyti iš paminėtų dokumentų, juose *expressis verbis* (lot. – aiškiais žodžiais, tiesiogiai) daromos nuorodos į Europos Sąjungos teisinį reguliavimą, t.y. į Tarybos pamatinį sprendimą 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas. Tai leidžia padaryti išvadą, kad Baudžiamojo kodekso XXX skyriaus „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų

¹³⁴ Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 257(1) straipsniu įstatymo projektui. <interaktyvus>

¹³⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.270056?jfwid=cxhrnxky4>

¹³⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.271201?jfwid=cxhrnxky4>

¹³⁷ „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198¹, 198², 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 257¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-977“.

¹³⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.272013?jfwid=cxhrnxky4>

¹³⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.272622?jfwid=cxhrnxky4>

¹⁴⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.296052?jfwid=cxhrnxky4>

¹⁴¹ Žr. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198⁽¹⁾, 198⁽²⁾, 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 257¹ straipsniu bei Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio pakeitimo įstatymų projektų“

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Ibidem.

saugumui“ pakeitimus tiesiogiai įtakojo Lietuvos įsipareigojimas suderinti nacionalinę baudžiamąją teisę su Europos Sąjungos teisės reikalavimais.

Europos Komisija atsižvelgdama į 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį, pateikė Tarybai ataskaitą dėl šio sprendimo įgyvendinimo¹⁴⁴. Komisija ataskaitoje pabrėžė, kad <...> „pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnio 2 dalies b punktą pamatiniai sprendimai valstybėms narėms privalomi siektinų rezultatų atžvilgiu, bet nacionalinėms valdžios institucijoms paliekama galimybė pasirinkti jų įgyvendinimo formą ir būdus“ <...>. Tai svarbu siekiant įvertinti ar Lietuva tinkamai įgyvendino Tarybos pamatinį sprendimą 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas. Komisija *inter alia* įvertinusi Lietuvos pateiktus duomenis, padarė išvadą, kad į Baudžiamąjį kodeksą minėtas Tarybos pagrindų sprendimas yra perkeltas tinkamai t.y. sprendimo nuostatos dėl bendrų apibrėžimų nustatymo, neteisėtos prieigos prie informacinių sistemų, neteisėto įsikišimo į sistemą ar duomenis kriminalizavimo, bei kurstymo, bendrininkavimo ir pasikėsinimo daryti tokias veikas baudžiamumo ir atsakomybės nustatymo juridiniams asmenims, įgyvendintos. Vis dėl to, pastebėtina, kad pagal Tarybos pagrindų sprendimo 9 straipsnį „Juridiniams asmenims taikomos sankcijos“ siūloma juridiniams asmenims nustatyti ir tokios pobūdžio sankcijas kaip teisės į valstybės teikiamas lengvatas ar pagalbą atėmimas ar teisminės priežiūros paskyrimas, tačiau Lietuvos Baudžiamajame kodekse tokių sankcijų nebuvo numatyta nei iki Tarybos pagrindų sprendimo priėmimo, nei Lietuvai jį įgyvendinus ir pakeitus baudžiamąjį įstatymą.

3.2.2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje iki Lisabonos sutarties

Europos Komisija ataskaitoje dėl Tarybos pagrindų sprendimo 2005/222/TVR įgyvendinimo, atkreipė dėmesį, kad „po to, kai priimtas Sprendimas, visoje Europoje įvykdytos atakos parodė, kad kyla naujų pavojų: vienu metu įvykdytos itin didelio masto atakos prieš informacines sistemas ir padidėjo vadinamųjų „zombių“ tinklų (terminas „zombių“ tinklas“ (angl. „botnet“) žymi užkrėstų kompiuterių, vykdančių programas pagal bendrą komandą, grupę) naudojimas nusikalstamiems tikslams. Tuo metu, kai Sprendimas priimtas, šioms atakoms nebuvo skiriama daugiausia dėmesio. Atsižvelgdama į minėtuosius įvykius, Komisija apsvarstys veiksmus, kuriais būtų galima geriau reaguoti į „zombių“ tinklų keliamą grėsmę. Gali būti, kad bus numatyta konkrečiai laikyti nusikaltimu tam tikrus veiksmus, kurie palengvina nusikalstamą „zombių“ tinklų naudojimą, taip

¹⁴⁴ Žr. Komisijos ataskaita Tarybai parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį. KOM (2008) 0448 galutinis*/. <interaktyvus> <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0448&from=LT>

pat bus numatytos griežtesnės minimalios sankcijos už nusikalstamas stambaus masto ir itin pavojingas atakas prieš informacines sistemas“.¹⁴⁵

Įgyvendindama ataskaitoje užsibrėžtą tikslą tobulinti kovą su atakomis prieš informacines sistemas, Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo¹⁴⁶. Pasiūlyme dėl direktyvos Komisija akcentavo, kad priimant Tarybos pagrindų sprendimą 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas nebuvo įvertinta, kad nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje įgauna vis naujų formų, todėl kyla įvairių naujų pavojų – vienu metu vykdomos didžiulės atakos iš kelių skirtingų valstybių, kurios nukreiptos prieš vieną konkrečią informacinę sistemą, taip pat konstatuota, kad nebuvo įvertinta padidėjusi „vadinamųjų „zombių“ tinklų naudojimas nusikalstamiems tikslams“, o dėl informacinių technologijų raidos tokių problemų dar padaugėjo, nes vis lengviau kuriama ir platinama kenksminga programinė įranga (priemonės), kaltininkai gali išlikti anonimiški, o atsakomybė spręsti klausimus priklauso skirtingoms jurisdikcijoms“.¹⁴⁷ Konstatuota, kad pagrindinė elektroninių nusikaltimų priežastis yra pažeidžiamumas, kurį lemia įvairūs veiksniai *inter alia* nauji elektroninių nusikaltimų metodai. Kaip ryškiausia to pavyzdį Komisija akcentavo *botnetų* – kompiuterių kuriuose įdiegta kenkimo programinė įranga (kompiuterio virusai) tinklų panaudojimą, bei didelio masto atakas.¹⁴⁸ Taigi, Komisija įvertinusi, kad Tarybos pagrindų sprendimas 2005/222/TVR suderina tik ribotą skaičių nusikalstamų veikų ir nėra sprendžiamos problemos dėl didelio masto atakų, remdamasi SESV 83 straipsnio 1 dalimi, pateikė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatų sprendimas 2005/222/TVR.

2010 m. lapkričio 20 Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas¹⁴⁹, o Informacinės visuomenės plėtros komitetas 2010 m. lapkričio 24 d.¹⁵⁰, vadovaujantis SESV 1-ojo protokolo 2 straipsniu, Seimo statuto 180¹, 180⁵, 180⁶ straipsniais, apsvarstė pasiūlymą dėl direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas.

Seimas vertindamas Komisijos pasiūlymą, akcentavo tai, kad pasiūlymu „nėra sukuriama iš esmės naujos teisės normos. Pasiūlymu siekiama atnaujinti Tarybos pamatinį sprendimą

¹⁴⁵ Komisijos ataskaita Tarybai parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį. KOM (2008) 0448 galutinis*/. <interaktyvus> <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0448&from=LT>

¹⁴⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo. KOM (2010) 517 galutinis. <interaktyvus> [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0517_/com_com\(2010\)0517_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0517_/com_com(2010)0517_lt.pdf)

¹⁴⁷ Ibidem, p. 2, 3.

¹⁴⁸ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo. KOM (2010) 517 galutinis. <interaktyvus> [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0517_/com_com\(2010\)0517_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0517_/com_com(2010)0517_lt.pdf) p. 4, 6.

¹⁴⁹ <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.385523?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=0aaa9e3e-b7ef-4e2c-b0e0-591323b82ac8>

¹⁵⁰ <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.386925?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0aaa9e3e-b7ef-4e2c-b0e0-591323b82ac8>

2005/222/TVR, papildomai kriminalizuojant kai kurias veikas, pavyzdžiui, neteisėtą duomenų perėmimą. Pasiūlyme taip pat atsižvelgiama į naujų elektroninių nusikaltimų metodų (visų pirma – botneto) atsiradimą ir panaudojimą, įtraukiant į Pasiūlymą naujas sunkinančias aplinkybes (kai atitinkami nusikaltimai padaromi, naudojant botnetą ar kitas panašias priemones; kai nusikaltimai padaromi, slepiant tikrąją nusikaltėlio tapatybę ir tuo padaroma žala teisėtam tapatybės turėtojui) Be to, Pasiūlyme, lyginant su galiojančiu Pamatiniu sprendimu, įtvirtinamos detalesnės nuostatos, susijusios su informacinių punktų darbu (nustatomas maksimalus reagavimo į skubius pranešimus laikas), o taip pat įtvirtinama valstybių narių pareiga parengti duomenų apie Pasiūlyme nurodytas nusikalstamas veikas registravimo, rengimo ir teikimo sistemą¹⁵¹. Be to, Seimas vertindamas pasiūlymo atitiktį būtinumo ir didesnės pridėtinės vertės kriterijui, pastebėjo, kad, kaip jau buvo minėta, pasiūlymu yra modifikuojamas ir praplečiamas šiuo metu galiojantis Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, todėl konstatavo, kad „gausėjant atakų prieš informacines sistemas skaičiui bei mastui bei atsižvelgiant į tai, kad informacinės sistemos, kurioms daromas poveikis, yra svarbios valstybių narių tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus funkcijoms, manytina, kad bendro Sąjungos požiūriu į tam tikrų sąvokų (informacinės sistemos, kompiuterinių duomenų ir kt.) apibrėžimus, nusikalstamos veikos sudėties požymius, sankcijas už padarytas nusikalstamas veikas, informacinius punktus bei į duomenų apie Pasiūlyme įvardintas nusikalstamas veikas rinkimo būdus nustatymas būtų veiksmingesnis, nei atskiri valstybių narių veiksmai“¹⁵². Atsižvelgęs į paminėtus argumentus Seimo specializuotas komitetas nusprendė, kad Komisijos pasiūlymas neprieštarauja subsidarumo principui.

Lietuvos Respublikos Seimas savo palankią poziciją dėl 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES išreiškė dar 2010, kuomet remdamasis SESV protokolu Nr. 1 „Dėl nacionalinių parlamentų vaidmens Europos Sąjungoje“, pateikė savo poziciją dėl direktyvos pasiūlymo atitikties subsidarumo principui. Praktinis šios direktyvos įgyvendinimas buvo pradėtas 2014 m. pabaigoje ir baigtas 2015 m. birželio 11 d. įstatymu Nr. XII-1777¹⁵³.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198¹, 198² straipsnių ir priedo pakeitimo bei Kodekso papildymo 270³ straipsniu įstatymo projekto aiškinamajame rašte *expressis verbis* nurodyta, kad projektas parengtas, siekiant į nacionalinę teisę perkelti 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR nuostatas. Įstatymo projektu siekiama patikslinti kai kurių nusikaltimų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui

¹⁵¹ Seimo teisės ir teisėtarkos komiteto 2010 m. lapkričio 20 d. išvada Nr. 280-P-29 „Dėl Europos Komisijos pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo“

¹⁵² Seimo teisės ir teisėtarkos komiteto 2010 m. lapkričio 20 d. išvada Nr. 280-P-29 „Dėl Europos Komisijos pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo“

¹⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198-1, 198-2 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 270-3 straipsniu įstatymas (TAR, 2015-06-18, Nr. 2015-09697).

sudėčių požymius ir sugriežtinti atsakomybę, kai tokiais nusikaltimais padaroma didelė žala arba jie padaromi daugelio informacinių sistemų elektroniniams duomenims, arba pasinaudojant svetimais asmens duomenimis, tokiu būdu visiškai suderinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir Direktyvos 2013/40/ES nuostatas¹⁵⁴. Pasak įstatymo pataisų iniciatorių, direktyvos tikslų įgyvendinimo siekiama sugriežtinant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą poveikį elektroniniams duomenims ir neteisėtą poveikį informacinei sistemai, kai tokia veika padaroma dešimties ar daugiau informacinių sistemų elektroniniams duomenims arba pasinaudojant svetimais asmens duomenimis, arba ja padaroma didelės žalos. Taip pat kriminalizuojant neteisėtą prisijungimą ne tik prie visos informacinės sistemos, bet ir jos dalies. Be to, tikslintina, neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis nusikaltimo sudėtis. Analogiška įstatymų leidėjo pozicija atsispindi ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2015 m. gegužės 13 d. Nr. 280-P-13¹⁵⁵ ir 2015 m. gegužės 27 d. Nr. 102-P-22¹⁵⁶ išvadose, kuriose akcentuojamas poreikis kuo tiksliau perkelti direktyvos nuostatas į Lietuvos baudžiamąją teisę.

Minėta, kad 2015 m. birželio 11 d. įstatymu Nr. XII-1777 *inter alia* buvo pakeisti Baudžiamojo kodekso 196, 197, 198¹, 198² straipsniai, o šių pakeitimų pagrindinis tikslas suderinti nacionalinę baudžiamąją teisę su 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR nuostatomis.

Šiuo atveju įgyvendinant direktyvos 2013/40/ES reikalavimus pasireiškė tam tikra problematika dėl žalos sąvokos. Seimo Teisės departamentas įvertinęs įstatymo projektą, kuriuo ketinama įgyvendinti direktyvos reikalavimus atkreipė dėmesį, kad „Baudžiamojo kodekso 196 ir 197 straipsniuose yra siūloma atsakomybę diferencijuoti (vienas iš požymių) pagal tai, kokią žalą sukelia veika: „nedidelę žalą“, „žalą“ ar „didelę žalą“. Direktyvos 2013/40/ES nuostatos reikalauja, kad baudžiamosios sankcijos būtų numatomos bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai, tai yra, vadovaujantis nacionaline teise ir praktika turėtų būti nustatyta, kokie atvejai laikytini mažareikšmiais ir nereikalauja baudžiamosios atsakomybės nustatymo. Taigi, realiai vertinant neteisėto poveikio elektroniniams duomenims ir informacinei sistemai sukeltamus padarinius turės būti sprendžiama kuriam iš keturių atvejų priskirti konkrečius padarinius. Atsižvelgiant į sukeltamų padarinių pobūdį (duomenų sugadinimas, naudojimosi apribojimas, informacinės sistemos darbo

¹⁵⁴<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d1fdf580805311e49386e711974443ff?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ab0fd78b-791d-4237-8ec8-f469a59b1098>.

¹⁵⁵<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d8b153a2f97411e4ab99c3ab3bbb5843?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=ab0fd78b-791d-4237-8ec8-f469a59b1098>.

¹⁵⁶<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7ac60ab005ef11e5b0d3e1beb7dd5516?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=ab0fd78b-791d-4237-8ec8-f469a59b1098>.

sutrikdymas ar pan.) manytina, kad praktikoje bus ypatingai sudėtinga apibrėžti žalos požymį ir tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką¹⁵⁷.

Vis dėl to, būtent tokio direktyvos įgyvendinimo būdo, kai nustatomas platus atsakomybės diferencijavimas pagal sukeltos žalos dydį - „nedidelė žala“, „žala“ ar „didelė žala“, buvo atsisakyta ir prieita prie išvados, kad tikslingiau vartoti sąvoką „daugelio“ apibrėžti mastui, kaip ji yra vartojama pvz. Baudžiamojo kodekso 250 straipsnyje.

Įgyvendinus direktyvos 2013/40/ES reikalavimus, Baudžiamojo kodekso 196 straipsnio 1 dalyje už nekvalifikuotą neteisėtą poveikį duomenims vienos iš alternatyvių sankcijoje numatytų bausmių, laisvės atėmimo, maksimalus dydis buvo sumažintas nuo ketverių iki dvejų metų. 196 straipsnio 2 dalyje, įstatymų leidėjas aprašydamas kvalifikuotą veikos sudėtį, ją papildė naujais kvalifikuojančiais požymiais – kai neteisėtas poveikis elektroniniams duomenims padarė poveikį daugelio informacinių sistemų elektroniniams duomenims, taip pat, kai tokia veika padaroma pasinaudojant svetimais asmens duomenimis arba padarant didelės žalos.

Baudžiamojo kodekso 197 straipsnis, siekiant įgyvendinti direktyvos 2013/40/ES reikalavimus taip pat buvo taisomas ir pildomas. Štai 197 straipsnio 1 dalyje taip pat buvo sušvelnintos sankcijos - vienos iš alternatyvių sankcijoje numatytų bausmių, laisvės atėmimo, maksimalus dydis buvo sumažintas nuo ketverių iki dvejų metų. Apibūdinant kvalifikuotą neteisėtą poveikį informacinei sistemai, įstatymų leidėjas įvedė keletą naujų požymių. Pirma, tai kuomet poveikis padaromas daugeliui informacinių sistemų. Antra, kai ši veika padaroma pasinaudojant svetimais asmens duomenimis, ir trečia, kai tokia veika padaro didelės žalos.

Baudžiamojo kodekso 198¹ straipsnio 1 dalis papildyta nuostata, kad baudžiama ne tik už neteisėtą prisijungimą prie sistemos pažeidžiant informacinės sistemos apsaugos priemones, tačiau ir prie tokios sistemos dalies. Kartu, vienos iš alternatyvių sankcijų – laisvės atėmimo riba buvo pakelta nuo vienerių metų iki dvejų. Kvalifikuota šios veikos sudėtis, numatyta straipsnio 2 dalyje, buvo papildyta numatant naują požymį - neteisėtą prisijungimą prie sistemos dalies, kuri turi strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui arba ar didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai.

Įgyvendinant 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES 7 straipsnį „Nusikalstamoms veikoms vykdyti naudojamos priemonės“, Baudžiamojo kodekso 198² straipsnis taip pat buvo iš esmės pakeistas, jame numatant baudžiamąją atsakomybę tam, kas nusikalstamais tikslais ar kitaip neteisėtai gamino, gabenò, importavo, pardavė, suteikė prieigą ar kitaip platino, įgijo ar laikė įrenginius ar programinę įrangą, tiesiogiai skirtus ar pritaikytus daryti nusikalstamas veikas, taip pat slaptažodžius, kodus ar kitokius panašius duomenis, skirtus prisijungti prie informacinės sistemos ar jos dalies.

¹⁵⁷ Žr. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2014-12-22 išvadą Nr. XIIP-2617. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0cb634d08a7211e4be90fee65c21bf37?positionInSearchResults=5&searchModelUID=ab0fd78b-791d-4237-8ec8-f469a59b109>.

Jeigu išanalizavus Baudžiamojo kodekso XXX skyriaus „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ teleologiniu t.y., įstatymų leidėjo tikrųjų ketinimų, metodu galima daryti vienareikšmę išvadą, kad šio skyriaus normas ir jų pakeitimus ir papildymus įtakojo Europos Sąjungos teisė, būtina apžvelgti ar ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais, perkelti tinkamai.

Prof. Gintaras Švedas yra nurodęs, kad „<...> baudžiamosios teisės doktrinoje nėra tiksliai apibrėžtas <...> ES baudžiamosios teisės <...> turinys. O analizuojant galiojančius ES teisės aktus matyti, kad tam tikrais atvejais vienu ES teisės aktu reglamentuojami santykiai susipina, todėl, bent jau praktiniu požiūriu, nėra svarbu, kuriai konkrečiai teisės šakai priskirtinas tam tikro pobūdžio teisės aktas.“¹⁵⁸ Manytina, kad tokia pozicija taikytina ir tokiam atvejui, kai nekyla klausimas ar Europos Sąjungos teisės aktas priskirtinas baudžiamosios teisės sričiai. Tam tikros nuostatos esančios akte, kuriuo pagrinde siekiama sureguliuoti baudžiamuosius teisinius santykius, gali būti valstybės narės įgyvendintos ir ne baudžiamuosiuose įstatymuose, o pvz., administracinius ar civilinius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose. Šios doktrininės nuostatos yra aktualios siekiant tinkamai baigti analizę, kuria siekiama nustatyti ES teisės įtaką Lietuvos Baudžiamojo kodekso XXX skyriuje reglamentuotoms veikoms.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas dalykas yra būtiniausių taisyklių, susijusių su nusikalstamų veikų apibrėžtimi, ir sankcijų atakų prieš informacines sistemas, srityje. Kita vertus, ja taip pat siekiama sudaryti palankias sąlygas tokių nusikalstamų veikų prevencijai ir pagerinti teisminių ir kitų institucijų bendradarbiavimą.

Direktyvos 2 straipsnis „Sąvokų apibrėžtis“ ir jame naudojamos sąvokos – „informacinė sistema“, „kompiuteriniai duomenys“, „juridinis asmuo“ bei „neturint tam teisės“, nėra tiesiogiai apibrėžtos Lietuvos baudžiamajame kodekse. Tačiau, įvertinus, kad šios sąvokos yra bendrinio pobūdžio ir yra aktualios ir kitoms teisės šakoms, jų apibrėžimai Lietuvos teisėje yra numatyti kituose teisės aktuose. Štai pvz., sąvokos „informacinė sistema“ apibūdinimą galime rasti Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo¹⁵⁹ 2 straipsnio 9 dalyje, o sąvokos „elektroniniai duomenys“ - Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo¹⁶⁰ 2 straipsnio 2 dalyje. Šis terminas yra iš esmės analogiškas (bent jau Baudžiamojo kodekso taikyme prasme) „kompiuterinių duomenų“ sąvokai. „Juridinio asmens“ sąvoka Lietuvos teisėje yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 straipsnyje. Kiek daugiau neaiškumų kelia sąvoka „neturint tam teisės“¹⁶¹. Lietuvos baudžiamajame kodekse pasirinkta kiek kitokia, labiau tradicinė ir

¹⁵⁸ ŠVEDAS G. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. Teisė, Vilnius 2010 74, p. 10.

¹⁵⁹ Žin., 2006, Nr. 65-2380.

¹⁶⁰ Žin., 2000, Nr. 61-1827.

¹⁶¹ Baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198(1), 198(2) straipsnių ir priedo pakeitimo bei Kodekso papildymo 270(3) straipsniu įstatymo projekto atitikties lentelė. <interaktyvus> <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/87d2e750805c11e49386e711974443ff?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=94c654d9-8dd7-48d9-94b6-5fe83e8b40b5>

atitinkanti kituose Lietuvos teisės aktuose vartojamas sąvokas – „neteisėtai“, o jos turinys taip pat atskleidžiamas ir teismų praktikoje.

Direktyvos 3 straipsnis „Neteisėta prieiga prie informacinių sistemų“ yra perkeltas į Baudžiamojo kodekso 198¹ straipsnį, 4 straipsnis „Neteisėtas įsikišimas į sistemą“ – Baudžiamojo kodekso 197 straipsnį, 5 straipsnis „Neteisėtas įsikišimas į duomenis“ – Baudžiamojo kodekso 196 straipsnyje, 6 straipsnis „Neteisėtas duomenų perėmimas“ – Baudžiamojo kodekso 198 straipsnyje ir 166 straipsnyje, 7 straipsnis „Nusikalstamosioms veikoms vykdyti naudojamos priemonės“ – Baudžiamojo kodekso 198² straipsnyje.

Direktyvos nuostatos dėl kurstymo, bendrininkavimo ir kėsinosi padaryti joje nurodytas veikas Lietuvos baudžiamajame kodekse įgyvendinama Bendrosios dalies normose – 22 straipsnyje „Pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką“, 24 straipsnyje „Bendrininkavimas ir bendrininkų rūšys“, 26 straipsnyje „Bendrininkų baudžiamoji atsakomybė“. Nuostatos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės ir jiems taikomų sankcijų (direktyvos 10 ir 11 straipsniai) yra įgyvendinami Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje, 43 straipsnyje ir atitinkamose 196, 197, 198¹, 198² straipsnių dalyse, kuriuose numatoma, kad už veikas aprašytas tame straipsnyje atsako ir juridinis asmuo. Tiesa, pastebėtina, kad ne visos direktyvoje numatytos bausmių rūšys yra taikomos Lietuvoje – teisės į valstybės teikiamas lengvatas arba pagalbą atėmimas ir teisminės priežiūros skyrimas, nėra numatytos galiojančiame baudžiamajame įstatyme. Jurisdikcijos taisyklės numatytos direktyvos 12 straipsnyje yra įgyvendintos Baudžiamojo kodekso 4,5 ir 8 straipsniuose. Pastebėtina, kad direktyvos 12 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė numatyti papildomą jurisdikciją, Lietuvos nepasinaudojo.

Apibendrinant šiame skyriuje atlikta analizę, galime daryti keletą išvadų. Pirmiausia, analizuojant Europos Sąjungos teisės įtaką BK XXX skyriaus normoms, teleologiniu aspektu, galime daryti vienareikšmę išvadą, kad visi pakeitimai baudžiamajame įstatyme buvo daromi siekiant suderinti nacionalinę teisę su Europos Sąjungos teise. Vertinant Europos sąjungos teisės nuostatų perkėlimą, pastebėtina, kad jos iš esmės perkeltos tinkamai ir įgyvendina pagrindines nuostatas dėl baudžiamosios atsakomybės atakų prieš informacines sistemas srityje. Vis dėl to, atsižvelgiant į tai, kad Baudžiamajame kodekse negalime rasti įtvirtintų „informacinė sistema“, „elektroniniai duomenys“, „neturint tam teisės“ sąvokų, galima kelti klausimą ar šiuo atveju nėra tam tikrų prieštaravimų vienam iš svarbiausių baudžiamosios teisės principų – legalumo principui, kurio vienas esminių reikalavimų yra nusikalstamos veikos požymių aprašymo tikslumas ir aiškumas. Kita vertus, kaip bus galima matyti iš tolimesnės analizės, Lietuvos teismai sprendami baudžiamąsias bylas dėl BK XXX skyriuje nurodytų veikų, šiuos baudžiamojo įstatymo trūkumus iš dalies ištaiso.

3.2.3. Europos Sąjungos teisės aktų įtaka teismams sprendžiant bylas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytų nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje

Kaip yra pastebėjęs profesorius G. Švedas, analizuodamas tarptautinės teisės reikšmę ir įgyvendinimą Lietuvos baudžiamajoje teisėje <...> *teisėkūros proceso kontekste* toks suderinimas gali būti vykdomas dviem būdais : a) įstatyminiu - <...> teikiant ratifikuoti tarptautinę sutartį kartu pateikiamas ir įstatymo projektas, kuriuo siūloma inkorporuoti būtinas tarptautines sutarties nuostatas į nacionalinį baudžiamąjį įstatymą – papildant, pakeičiant arba panaikinant tam tikras Lietuvos Respublikos BK normas; arba b) teisiniu – įsigaliojus Lietuvos Respublikos tarptautinei sutarčiai : koreguojant galiojančių BK normų interpretavimą teismų praktikoje.¹⁶² Kaip įdomų pavyzdį, profesorius G. Švedas, pateikė 1999 m. Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos¹⁶³ įgyvendinimą Lietuvoje. Seimas šiuo atveju pasirinko abu minėtus būdus – keitė ir papildė korupcinių nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos BK, sudėtis (įstatyminis būdas), o kyšio sąvokos turinio išplėtimą paliko teismų praktikai (teisminis būdas).¹⁶⁴ Vis dėl to, kaip parodė praktika, įstatymų leidėjas gali persvarstyti tokią poziciją ir baudžiamajame įstatyme įtvirtinti tam tikras sąvokas pakankamai detalai.

Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas nusikaltimus elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui, autoriaus nuomone, paliko „erdvės“ ir teisiniams būdai. Baudžiamajo kodekso XXX skyriaus normose, konstruojant nusikalstamų veikų sudėčių aprašymus, galime rasti nemažai vertinamųjų požymių veikų sudėčių objekto elementuose kaip antai „didelė žala“ „didelę reikšmę“, „daugeliui“. Be to, šiame kontekste svarbi aplinkybė, kad Baudžiamajame kodekse nėra pateikta sąvokų – „elektroniniai duomenys“, „informacinė sistema“, „informacinės sistemos dalis“ apibrėžimai. Todėl teismai nagrinėdami baudžiamąsias bylas, kuriuose asmenys kaltinami padarę nusikaltimus elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui, susiduria ne tik su vertinamųjų požymių aiškinimu, tačiau ir tinkamų baudžiamajame įstatyme vartojamų sąvokų aiškinimu ir taikymu.

Šiame kontekste paminėtina, kad tokios nusikalstamos veikos Lietuvoje nėra pakankamai dažnos, vis dėl to, matoma jų skaičiaus didėjimo tendencija. Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2004 m., teismai, pirmąją instanciją, pagal Baudžiamajo kodekso XXX skyriuje numatyta veikas, išnagrino 1 bylą; 2005 m. – 16 bylą; 2006 m. – 4 bylas; 2007 m. – 2 bylas; 2008 m. – 4 bylas; 2009 m. – 14 bylą; 2010 m. – 11 bylą; 2011 m. – 11 bylą; 2012 m. – 22 bylas; 2013 m. – 76 bylos; 2014 m. – 160 bylą.¹⁶⁵

¹⁶² ŠVEDAS G. Tarptautinės teisės reikšmė ir įgyvendinimas Lietuvos baudžiamajoje teisėje. In Nepriklausomos Lietuvos teisė : praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius, 2012, p. 108.

¹⁶³ Žin., 2002, Nr. 23-851, 853.

¹⁶⁴ ŠVEDAS G. Tarptautinės teisės reikšmė ir įgyvendinimas Lietuvos baudžiamajoje teisėje. In Nepriklausomos Lietuvos teisė : praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius, 2012, p. 108.

¹⁶⁵ <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106..>

Atsižvelgiant į didėjantį tokių nusikalstamų veikų skaičių, tikslinga paanalizuoti, ar teismai nagrinėdami tokias baudžiamąsias bylas, atsižvelgia į Europos Sąjungos teisės reikalavimus (aiškindami baudžiamąjį įstatymą). Šiame darbe jau analizuota ir pasisakyta dėl nacionalinių teismų pareigos aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgiant į direktyvų nuostatas, kuri yra pagrįsta tuo, kad valstybės narės įpareigtos pasiekti direktyvoje numatytą tikslą¹⁶⁶. Šių pareigų vykdymą privalo užtikrinti visos šių valstybių narių valdžios institucijos, įskaitant ir teismus, jei tai priklauso jų jurisdikcijai¹⁶⁷. Nacionalinis teismas, taikydamas nacionalinę teisę, nesvarbu, ar nuostatos priimtos prieš įsigaliojant direktyvai, ar po to, turi ją aiškinti kuo labiau atsižvelgdamas į direktyvos tekstą ir tikslą, kad būtų pasiektas direktyvoje numatytas rezultatas.¹⁶⁸

Analizuotuose baudžiamosiose bylose teismai Europos Sąjungos teise rėmėsi aiškindami ir taikydami Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXX skyriaus normas.

Kauno apylinkės teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 1-20-917/2015¹⁶⁹, kurioje M.D., S.D. ir I.D. buvo kaltinami padarę nusikalstamas veikas numatytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 214 straipsnio 1 dalyje, 215 straipsnio 1 dalyje, 182 straipsnio 1 dalyje, 198¹ straipsnio 1 dalyje. Teismas analizuodamas ar kaltinamiesiems pagrįstai inkriminuojama Baudžiamojo kodekso 198¹ str. 1 d., nurodė, kad <...> Šia teisine norma į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą siekiama perkelti 2001 lapkričio 23 d. Europos Tarybos Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų, Europos Sąjungos teisės akto - 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES 2013 m. rugpjūčio 12 d. dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, nuostatas. Baudžiamajame kodekse nėra apibrėžta nei elektroninių duomenų, nei informacinių sistemų sąvokos, taip pat nėra pateikta paaiškinimų, kas patenka į šias sąvokas, t.y., kokie minimalūs reikalavimai gali būti keliami duomenims, kad pažeidus jų saugumą, būtų inkriminuojamas BK 198¹ straipsnis. Dėl to gali kilti nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemų, nes neišsiaiškinus elektroninių duomenų ar kitų sąvokų baudžiamajame kodekse, tenka šių sąvokų apibrėžties ieškoti kituose teisės aktuose. <...>. Tai konstatavęs teismas, ieškodamas atsakymo, tiesiogiai rėmėsi Europos Sąjungos teise. Teismas nurodė, kad <...> direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, 2 straipsnyje informacinė sistema apibrėžiama kaip prietaisas arba tarpusavyje sujungtų ar susijusių prietaisų grupė, iš kurių vienas arba daugiau pagal programą vykdo automatinį kompiuterinių duomenų tvarkymą, taip pat kompiuteriniai duomenys, saugomi, tvarkomi, išrenkami arba perduodami to prietaiso ar grupės prietaisų jo ar jų eksploatacijos, naudojimo, apsaugos ir priežiūros tikslais. Tos pačios Direktyvos 3 straipsnyje dėl neteisėtos

¹⁶⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 6 d. nutartis byloje Nr. N-444-2513-10 Administracinė jurisprudencija. 2010, 20

¹⁶⁷ Teisingumo Teismo 1984 m. balandžio 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *von Colson ir Kamann* (14/83).

¹⁶⁸ (Teisingumo Teismo 1990 m. lapkričio 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *Marleasing* (C 106/89).

¹⁶⁹ Kauno apylinkės teismo 2015 m. vasario 18 d. nuosprendis baudžiamosiose byloje Nr. 1-20-917/2015.

prieigos prie informacinių sistemų nurodoma, jog Valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad už prieigą prie visos informacinės sistemos arba bet kurios jos dalies neturint tam teisės, jei tai padaryta tyčia, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, kai tai padaroma pažeidžiant apsaugos priemonę, bent tais atvejais, kurie nėra mažareikšmiai <...>.

Kitoje analizuotoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis teismas, kasacinėje nutartyje Nr. 2-K-188-489/2015¹⁷⁰, be kita ko, sprendė kasatoriaus Lietuvos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokuroro kasacinį skundą. Šioje byloje *inter alia* A.V. pirmosios instancijos teismo buvo nuteistas už nusikalstamų veikų, numatytų BK 24 straipsnio 4 dalyje, 197 straipsnio 3 dalyje, 198² straipsnio 1 dalyje, padarymą. A. V. nuteistas iš esmės už tai, kad siekdamas sutrikdyti tinklalapio www.s.lt darbą, organizavo elektroninės paslaugos trikdymo atakas ir vadovavo jų vykdymui. Parinkęs nusikaltimo vykdytoją nurodė jam pasinaudojant kompiuterine technika, internetu vykdyti elektroninės paslaugos trikdymo atakas, t. y. tyčia vienu metu išsiųsti didelį užklausų kiekį į tinklalapį www.s.lt bei taip apkrauti informacinės sistemos naudojamus resursus ir pateikė šiai atakai vykdyti išorinius mobiliojo ryšio USB modemus ir kitą kompiuterinę techniką ir programinę įrangą. Tęsdamas nusikalstamą veiką, A. V. nurodė P. P. pasinaudojant interneto ryšiu iš Lietuvos Respublikos teritorijoje esančių kompiuterių, bei iš užsienio šalyse esančio ir kenkėjišku programiniu kodu užkrėsto kompiuterinio tinklo (naudojančio užkrėstus kompiuterius kaip tarpines tarnybinės stotis, siekiant nuslėpti realų naudotojo kompiuteriui priskirtą IP adresą) kompiuteriams priskirtų IP adresų tęsti elektroninės paslaugos trikdymo atakas, t. y. tyčia vienu metu išsiųsti didelį užklausų kiekį į tinklalapį www.s.lt. ir pateikė jam šiai atakai vykdyti išorinius mobiliojo ryšio USB modemus bei kitą tyrimo metu nenustatytą kompiuterinę techniką ir programinę įrangą. Apeliacinės instancijos teismas, nuosprendžiu panaikino nuosprendžio dalis, kuria A. V. nuteistas pagal BK 198² straipsnio 1 dalį, ir priimtas naujas nuosprendis – A. V. pagal BK 198² straipsnio 1 dalį (dėl programinės įrangos DDos atakoms vykdyti įgijimo bei laikymo ir dėl programinės įrangos interneto tarnybinėms stotims skenuoti įsigijimo ir laikymo) išteisintas, neįrodžius, kad jis dalyvavo padarant šias nusikalstamas veikas. Kita nuosprendžio dalimi A. V. veika iš Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 4 dalies ir 197 straipsnio 1 dalies buvo perkvalifikuota į Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 4 dalį ir 197 straipsnio 3 dalį.

Kasaciniu skundu Generalinės prokuratūros prokuroras prašė panaikinti tą nuosprendžio dalį, pagal kurią – A. V. pagal BK 198² straipsnio 1 dalį buvo išteisintas ir jo veika perkvalifikuota į Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 4 dalį ir 197 straipsnio 3 dalį.

Kasacinis teismas šioje byloje, panaikindamas apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, dalyje dėl A.V. veikos, pasisakė tiek dėl Baudžiamojo kodekso 198² straipsnio 1 dalies taikymo, tiek dėl 197 straipsnyje numatytų požymių – žalos ir neteisėtumo – aiškinimo, be to, dėl baudžiamosios jurisdikcijos įgyvendinimo.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-489/2015.

Teismas, pritardamas prokuroro skundai, nurodė, kad <...> „BK 198² straipsnio 1 dalyje nurodytos priemonės, tinkamos nusikalstamoms veikoms daryti, gali būti pagamintos ir teisėtu tikslu. Tačiau siekiant išvengti nepagrįsto baudžiamosios atsakomybės taikymo, kai tokios priemonės yra pagamintos ir pateiktos vartotojams teisėtiems tikslams (pavyzdžiui, skirtos informacinių technologijų produktų patikimumo, saugumo testavimui), būtina nustatyti tiesioginį ketinimą panaudoti tokias priemones nusikalstamai veikai daryti. Toks aiškinimas atitiktų ir būtinos įgyvendinti 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, preambulės 16 punktą. Taigi, pagal nustatytas aplinkybes teisėjų kolegija sprendžia, kad BK 198² straipsnio 1 dalyje nurodyto dalyko požymius šioje byloje atitinka ir dvigubo naudojimo priemonės (angl. *dual-use*), kurios gali būti panaudotos tiek teisėtiems, tiek ir nusikalstamiems tikslams.“ <...>. O štai aiškindamas neteisėtumo požymį, teismas tiesiogiai rėmėsi ES teise, nurodydamas, kad „neteisėtumo požymio aiškinimui nagrinėjamoje byloje yra aktualus 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas 1 straipsnio d punktas ir Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio d punktas.

Kitoje analizuotoje byloje kasacinis teismas aiškindamas neteisėtumo prisijungiant prie informacinės sistemos požymį, taip pat tiesiogiai rėmėsi ES teise savo išaiškinimuose. 2015 m. sausio 6 d. nutartyje byloje Nr. 2K-138/2015 teismas vertino ar kasatoriaus teigimu, jo neteisėti veiksmai prisijungiant prie naudojamos elektroninio pašto paskyros turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 198¹ straipsnio 1 dalį, nes šioje dalyje esanti norma laikytina norma visuma BK 198¹ straipsnio 1 dalies atžvilgiu. Teismas tokius argumentus atmetė, kaip nepagrįstus ir išaiškino, kad neteisėtas prisijungimas prie informacinės sistemos BK 198¹ straipsnyje numatytas atsižvelgiant į 2001 m. lapkričio 23 d. Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų 2 straipsnį ir 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas (OL 2005 L 69, p. 67) 2 straipsnį. Įgyvendinant šiuos teisės aktus neteisėtas prisijungimas BK 198¹ straipsnyje kriminalizuotas kaip savarankiška nusikalstama veika, t. y. be tiesioginio ryšio su kitomis jau sistemoje padaromomis veikomis. Be to, BK 198¹ straipsnyje numatytos veikos inkriminavimui būtina nustatyti, kad prie IS buvo prisijungta pažeidžiant šios sistemos apsaugos priemones. Nagrinėjamos bylos kontekste aktualu tai, kad vartotoją elektroninio pašto sistemoje leidžianti nustatyti autentiškumo patvirtinimo procedūra gali būti laikoma viena iš šios sistemos saugumo (taip pat ir konfidencialumo) užtikrinimo priemonių. O teisėto vartotojo tapatybę patvirtinančių duomenų neteisėtas įvedimas, suklaidinant sistemą, laikytinas šios sistemos apsaugos priemonių pažeidimu ir atitinka tik neteisėto prisijungimo prie IS veikos padarymo būdą. Taigi, byloje nustatyto neteisėto prisijungimo prie elektroninio pašto paskyros j@yahoo.de vertinimui taikant tik BK 198¹ straipsnį, iš baudžiamosios teisės pozicijų liktų neįvertintas pats neteisėto prisijungimo prie paskyros veiksmas. Todėl, priešingai nei teigiama kasaciniame skunde, BK 198¹ straipsnio 1 dalies,

o ne BK 198 straipsnio 1 dalies norma pripažintina norma visuma ir taikytina kvalifikuojant neteisėtą prisijungimą prie informacinės sistemos, šiuo atveju - prie elektroninio pašto paskyros.

Galima daryti išvadą, kad teismai priimdami nuosprendžius dėl veikų numatytų BK XXX skyriuje, vadovaujasi ES teisės aktais perkeltais į šį skyrių ir tinkamai juos taiko ir aiškina. Teismai, savo procesiniuose sprendimuose nevengia tiesioginių nuorodų į Europos Sąjungos teisės aktus, tokiu būdu, iš dalies ištaisydami teisėkūros netobulumus (kai ginčai kyla dėl sąvokų) nacionaliniai teismai įgyvendina pareigą atsižvelgti į supranacionalinį teisinį reguliavimą ir tai iš esmės, autoriaus nuomone, daro tinkamai.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikai atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus kurti savarankišką bei naują teisinę sistemą, tarptautinė aplinka ir integracijos į Vakarų Europos demokratijos tradiciją siekis, buvo vienas esminių veiksnių įtakojušių šiandieninę nacionalinę teisę. Didžiausią įtaką iš minėtų veiksnių Lietuvos nacionalinei teisei padarė Europos Sąjungos teisės reikalavimų įgyvendinimas (perkėlimas) į nacionalinį teisės aktą.
2. Europos Sąjungos teisė grindžiama dviem pamatiniais principais – suteiktų galių principu – Lietuvos Respublika savo nacionalinėje teisėje *inter alia* baudžiamojoje teisėje, kompetenciją priimti tam tikrus teisės aktus perdavė ES. Taip pat Europos Sąjungos teisės viršenybės principu, kuris *inter alia* įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir yra aktų kolizijos sprendimo pagrindas.
3. Europos Sąjungos kompetencija priimti teisės aktus baudžiamosios teisės sferoje vystėsi pakankamai lėtai ir fragmentiškai, nes teisės aktais pirmiausiai buvo siekiama reguliuoti teismų ir policijos bendradarbiavimą tam tikrų nusikalstamų veikų atžvilgiu, o leidžiami teisės aktai paliesdavo tik labai siaurą nusikalstamų veikų ratą. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, kuria buvo pakeista ir teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais priėmimo procedūra, buvo nustatytas nebaigtinis nusikalstamų veikų sąrašas, kai ES gali imti veiksmų siekiant vienodinti šalių narių baudžiamąją teisę.
4. Europos Sąjungos teisė Lietuvos baudžiamąją teisę veikia dviem pagrindiniais būdais – teisėkūros ir teisminiu. Vyraujantis (pagrindinis) įtakos būdas yra teisėkūros. ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais nėra tiesioginio taikymo ir jie visada yra perkeliama į Lietuvos baudžiamąjį įstatymą, šiuo atveju pagrindinis derintojo vaidmuo tenka įstatymų leidėjui. Teisminis būdas Lietuvos baudžiamosios teisės tiesiogiai praktiškai neįtakoja. Vienintelis tiesioginės įtakos baudžiamajam įstatymui pavyzdys yra 2008 m. liepos 11 d. Europos Teisingumo Teismo nutartis byloje Nr. C-207/08. Vis dėl to, Lietuvos teismai nagrinėdami kai kurių kategorijų baudžiamąsias bylas atsižvelgia ir į Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, jai remiasi savo argumentacijoje. Tai ypač ryšku, kuomet nacionalinis baudžiamasis įstatymas nepateikia tam tikrų sąvokų sampratos arba aprašant nusikalstamos veikos sudėtį įstatymų leidėjas vartoja vertinamuosius požymius.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuojant nusikalstamas veikas susijusias su elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumu, pilnai įgyvendinti ir perkelti 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR dėl atakų prieš informacines sistemas ir 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis

sprendimas 2005/222/TVR, reikalavimai. Lietuvos Respublikos teismai, nagrinėjant šio pobūdžio bylas, nevengia tiesiogiai remtis minėtais ES teisės aktais.

6. Įstatymų leidėjo valia Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse neapibrėžti sąvokų „informacinė sistema“, „elektroniniai duomenys“, „neturint tam teisės“ viena vertus, kelia klausimą dėl tokio reguliavimo atitikimo legalumo principui, kita vertus paliko erdvės nacionaliniams teismams plačiau taikyti Europos Sąjungos teisės aktus.
7. Europos Sąjungos teisė Lietuvos baudžiamąją teisę veikia pakankamai smarkiai. Viena vertus, sritys kuriose ES turi kompetenciją leisti teisės aktus baudžiamosios teisės klausimais yra pakankamai apribotos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 83 straipsniu. Kita vertus, tose srityse kur ES turi kompetenciją leisti teisės aktus baudžiamosios teisės klausimais, įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei yra gan akivaizdi. Į nacionalinį baudžiamąjį įstatymą pakankamai detalai ir tiksliai yra perkeliama ES teisės aktų nuostatos. Tačiau pastebėtina, kad kartais toks perkėlimo (teisėkūros) būdas primena metodą – *copy/paste* (angl. – nukopijuoti/įklijuoti). Įstatymų parengiamosios medžiagos analizė parodė, kad dažnai ES teisės aktai yra perkeliama pažodžiui, nesvarstant kokią tai įtaką turės Baudžiamajam kodeksui ir jo sistemiškumui, nuoseklumui ir jame įtvirtintų saugotinių teisinių gėrių apsaugos pusiausvyrai.

ŠALTINIŲ SARAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos Aidas*, 1992, nr. 33-1014;
2. 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 111-4123;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu "Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje" ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 111-4123;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, nr. 89-2741;
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341;
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3084;
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-147, *nebegaliojantis*;
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymu. *Valstybės žinios*. 2003, nr. 38-1733;
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 250-1 straipsnio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, nr. 171-6318;
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250-1, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249-1, 250-2, 250-3, 250-4, 250-5, 252-1 straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, nr. 75-3768.
11. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 110-5564;
12. 2004 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 21 „Dėl Europos Sąjungos reikalų koordinavimo“.
13. Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinis direktorius 2002 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. 106K „Dėl nuorodų į Europos

- Sąjungos teisės aktus pateikimo įstatymuose ir kituose teisės aktuose rekomendacijų patvirtinimo“ (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios.*, 2002, nr. 125-5720;
14. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 64-1502; 1998, Nr. 96-2658; 2002, Nr. 33-1255; 2003, Nr. 117-5318; 2008, Nr. 10-335;
 15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymas (*Žin.*, 2004, Nr. 25-760).
 16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo (*Žin.*, 2004, Nr. 36-1178);
 17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 292 „Dėl Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos (Nacionalinė acquis priėmimo programa) teisės derinimo priemonių ir acquis įgyvendinimo priemonių 2003 metų planų patvirtinimo“ (*Žin.*, 2003, Nr. 25-1019).
 18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256-1, 257-1 straipsniais įstatymas (*Žin.*, 2007, Nr. 81-3309).
 19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198-1, 198-2 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 270-3 straipsniu įstatymas;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrina.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Europos Sąjungos teisės aktai.

1. 1951 m. balandžio 18 d. Europos anglies ir plieno bendrijos sutartis;
2. 1957 m. kovo 25 d. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis;
3. 1986 m. vasario 17 d. Suvestinis Europos aktas;
4. 1992 m. vasario 7 d. Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartis;
5. 1997 m. spalio 2 d. Amsterdamo sutartis;
6. 2001 m. vasario 26 d. Nicos sutartis;
7. 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutartis;
8. Europos Sąjungos Sutarties suvestinė redakcija (2010 m. kovo 30 d. Oficialusis leidinys C 83);
9. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2010 m. kovo 30 d. Oficialusis leidinys C 83);
10. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos bendrieji veiksmai 98/428/TVR dėl Europos teismo tinklo, tiriančio teroristinius nusikaltimus, sukūrimo (Oficialusis leidinys, L 191, 1998);
11. 1998 m. gruodžio 21 d. Tarybos bendrieji veiksmai 98/733/TVR dėl dalyvavimo nusikalstamoje organizacijoje laikymo kriminaliniu nusikaltimu Europos Sąjungos valstybėse narėse (Oficialusis leidinys L 351, 1998 12 29);
12. 1998 m. gruodžio 3 d. Tarybos sprendimas, duodantį nurodymus Europolui tirti teroristinės veiklos metu padarytus nusikaltimus žmogaus gyvybei, sveikatai, Sąjungos valstybėse narėse (Oficialusis leidinys L 351, 1998 12 29, p. 1.);
13. 1999 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl bendradarbiavimo kovojant su teroristinių grupių finansavimu (Oficialusis leidinys C 373, 1999 12 23);
14. 2006 m. gruodžio 23 d. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pilietinės visuomenės dalyvavimo kovoje su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu. Oficialusis leidinys, 2006 m. gruodžio 23 d., 318/26;
15. 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinio sprendimas 2008/919/TVR iš dalies keičiantis Pamatinį sprendimą 2002/475/TVR;
16. 2010 m. liepos 20 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai ES kovos su terorizmu politika. Svarbiausi laimėjimai ir ateities uždaviniai. [interaktyvus]. Nr. KOM(2010) 386 galutinis. Nepublikuotas Oficialiajame Leidinyje. < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0386:FIN:LT:HTML>>;
17. Europos Sąjungos kovos su terorizmu strategija, 2005 m. lapkričio 30 d., Nr. 14469/05 RVE4, LIMITE. Interaktyvus. www.policija.lt/get.php?f.22082;
18. 2010 m. liepos 20 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai ES kovos su terorizmu politika. Svarbiausi laimėjimai ir ateities uždaviniai. [interaktyvus]. Nr.

- KOM(2010) 386 galutinis. Nepublikuotas Oficialiajame Leidinyje. < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0386:FIN:LT:HTML>>;
19. Komisijos ataskaita Tarybai parengta pagal 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl atakų prieš informacines sistemas 12 straipsnį. KOM (2008) 0448 galutinis*/.
20. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl Tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo. KOM (2010) 517 galutinis;
21. 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/841/TVR, dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu (Oficialusis leidinys, L 300/42);

Specialioji literatūra.

1. ABRAMAČIUS A., MICKEVIČIUS D., ŠVEDAS G., Europos Sąjungos teisės aktu įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojame teiseje, Teisinės informacijos centras;
2. ABRAMAVIČIUS A., PRAPIESTIS J., Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams, Iš Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai, Vilnius, 2014;
3. ABRAMAVIČIUS, A. Europos Sąjungos teisės standartai Lietuvos baudžiamojame teiseje. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris: mokslo straipsnių rinkinys. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojame kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai), Registrų centras, 2010.
5. BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. In Baudžiamoji politika Lietuvoje : tendencijos ir lyginamieji aspektai, ats. red. Gintautas Sakalauskas. Vilnius : Teisės institutas, 2012;
6. Bieliūnas E., Švedas G. Baudžiamojame kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. Teisė, Vilnius 2013;
7. FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojame kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinsius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Registrų centras 2014;
8. FEDOSIUKAS, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio). Teorija ir realybė. Jurisprudencija 2012, 19 (2);
9. GUTAUSKAS, A., KALESNYKAS, R., PERTORŠIUS, D. Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problematika. Jurisprudencija , 2004, t. 63(55);

10. JARAŠIŪNAS, E. Kelio mintys apie Lietuvos dalyvavimo tarptautiniuose santykiuose konstitucinius pagrindus. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris:mokslo straipsnių rinkinys. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008;
11. JARUKAITIS, I. Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika : konstituciniai narytės pagrindai. Justitia, Vilnius 2011;
12. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos teisės inkorporavimo ir taikymo konstituciniai pagrindai, Justitia, Vilnius 2006 Nr. 4 (62);
13. KARALYTĖ, G. Europos Sąjungos teisės įtaka nacionalinei baudžiamajai teisei. Iš Teisės mokslo pavasaris, 2013. Vilniaus universitetas;
14. KATUOKA, Saulius. Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės santykio klausimu. Jurisprudencija. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2013, 20(3).
15. KATUOKA, Saulius. Sutarties dėl Konstitucijos Europai ypatybės. Jurisprudencija. Vilnius. 2005, Nr. 72(64);
16. KŪRIS, Egidijus. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje : sambūvio algoritmo paieškos. Iš KATUOKA, S. (ats. red.). Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris: mokslo straipsnių rinkinys. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
17. NAMAVIČIUS, Zenonas. Suverenitetas ir Europos Sąjungos teisė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-03]. <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/07.pdf>.
18. PRAPIESTYTĖ D., Lietuvos teismų bendradarbiavimo su Europos Sąjungos Teisingumo Teismu patirtis. Iš Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius: 2014;
19. PRAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos teisingumo teismo procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. In Nepriklausomos Lietuvos teisė : praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys, Vilnius.
20. RAVLUŠEVIČIUS, P. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise. Jurisprudencija, 2007 2(92);
21. ŠVEDAS G., Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutams, Iš Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai, Vilnius, 2014;
22. ŠVEDAS G., PRAPIESTIS J., Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui - 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai rinkinys. Registrų centras, 2011;

23. ŠVEDAS, G., Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose : baudžiamojo persekiojimo perdavimas ir kitos savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos, VĮ Registrų centras, Vilnius 2008;
24. ŠVEDAS, Gintaras. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. Teisė. 2010, Nr. 74;
25. ŠVEDAS G. Tarptautinės teisės reikšmė ir įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. In Nepriklausomos Lietuvos teisė : praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius, 2012;
- 26.
27. VASILIAUSKIENĖ, V. Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014 m. interaktyvus. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa0001:E.02~2014~D_20140303_135346-45660/DS.005.0.01.ETD;
28. VITKUS, G. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Trečiasis pataisytas ir atnaujintas leidimas, Vilnius, 2008;
29. ŽALTAUSKAITĖ - ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos taikymas ir aiškinimas. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai, Vilnius, 2014;
30. BRITTAN, S. The relationship between European Community law and national law: The cases, Cambridge university press, 1994;
31. CHALMERS D., DAVIES G., MONTI G. European union law . Cambridge university press, 2011;
32. KARNELL E. H., 'Recent Developments in the Area of European Criminal Law' Maastricht Journal of European and Comparative Law 14 (2007);
33. KARNELL E. H., The Lisbon Treaty and the Area of Criminal Law and Justice, Interaktyvus <http://www.sieps.se/sites/default/files/421-20083epa.pdf>;
34. Europos Sąjungos teisės šaltiniai ir jų taikymo sritis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-03] <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.2.1.pdf>;
35. GUTTERIDGE, H. C., Compatavite Law - an Introduction to the Comparative Method of Legal Study and Research. Cambridge, 1949;
36. HAKOPIAN, G. Criminalisation of EU Competition Law Enforcement - A possibility after Lisbon? THE COMPETITION LAW REVIEW. Volume 7 Issue 1 pp 157-173, <http://www.clasf.org/CompLRev/Issues/Vol7Issue1Art6Hakopian.pdf>;
37. KLIP, Andre: European Criminal Policy. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 20, (2012);
38. KLIP. A., European criminal law. An Integrative approach. Intersentia. Intersentia publishing : 2012 (2nd edition);

39. MIETTINEN, S. Criminal law and policy in the European Union. Routledge : 2013;
40. MIGLIETTI, M. The new European Union criminal law competence in action : The proposal for a Directive on Criminal sanctions for Insider dealing and market;
41. MOISE A. C., Analysis of Directive 2013/40/EU on attacks of information systems in the context of approximation of law at European level, Journal of Law and Administrative sciences, 2015/special issue.
42. ROZMUS, M., TOPA, I., WALCZAK M., Harmonisation of criminal law in the EU legislation - the current status and the impact of the treaty of Lisbon. Interaktyvus. <http://www.ejtn.eu/Documents/Themis/THEMIS%20written%20paper%20-%20Poland%201.pdf>;
43. SPENCER, J. R. EU criminal law - the present and the future ? <http://www.eucriminallaw.com/publications>;
44. WIAK, K. Terrorism and criminal law. Lublin;

Teismų sprendimai.

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1963 m. vasario mėn. 5 d. sprendimas byloje *N. V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming Van Gend & Loos v Nederlandse administratie der belastingen*, Nr. C- 26-62;
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1964 m. liepos 15 d. sprendimas byloje *Costa prieš E.N.E.L*, Nr. C-6/64;
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1964 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje, *Commission v. Luxembourg and Belgium*, Nr. C - 90-63, C- 91-63;
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1970 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Franz Grad prieš Finanzamt Traunstein*, Nr. C-9/70;
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Internationale Handelsgesellschaft mbH/Einfuhrund Vorratstelle für Getreide*, Nr. C- 11/70;
6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1973 m. vasario 7 d. sprendimas byloje *Commission v. Italy*, Nr. C-39-72;
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1974 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Van Duyn prie Home Office*, Nr. C-41/74;
8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1978 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simenthal Spa*, Nr. C-106/77;
9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1989 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Fratelli Costanzo SpA prieš Comune di Milano*, Nr. C-103/88;

10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas byloje *Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v. Italian Republic* Nr. C-6/90 ir C-9/90;
11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1994 m. liepos 14 d. sprendimas byloje *Paola Faccini Dori v. Recreb Srl*. Nr. C-91/92;
12. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Pfeiffer v Deutsches Rotes Kreuz*, Nr. C-397/01-403/01;
13. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005 m. birželio 5 d. sprendimas byloje *Pupino*, Nr. C-105/03;
14. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Adeneler*, C-212/04;
15. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Commission v. Council*, Nr. C-440/05;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis Nr. 3K-3-690/2006;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2008 m. sausio 7 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-91/2008;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija. 2013 m. birželio 4 d. nutartyje Nr. 2K-308/2013;
19. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. R-525-8/2014;
20. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija. 2007 m. gegužės 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A6-238/2007;
21. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 9 d. nutartis byloje Nr. 2T-125/2009;
22. Kauno apylinkės teismo 2015 m. vasario 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-917/2015.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-489/2015.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2015 m. sausio 6 d. nutartis byloje Nr. 2K-1382015;

Parengiamoji medžiaga. (*travaux préparatoires*).

1. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004 m. lapkričio 8 d. išvada ir aiškinamasis raštas, dėl BK papildymo 250¹ straipsniu.
2. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2009-07-28 išvada Nr. XIP-925 dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250 ir 250(1) straipsnių pakeitimo, 60 straipsnio papildymo bei Kodekso papildymo 60(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4) ir 250(5) straipsniais įstatymo projekto“;
3. 2010 m. gruodžio 23 d. Baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 27, 97, 196, 197, 217, 218, 250, 250(1), 251, 252, 253, 254, 256, 257(1), 267, 267(1), 270, 270(1), 271, 277(1), 288, 295, 310 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 224(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) ir 270(2) straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas;
4. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2011-01-05 išvada Nr. XIP-892(2) dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 27, 97, 196, 197, 217, 218, 250, 250(1), 251, 252, 253, 254, 256, 257(1), 267, 267(1), 270, 270(1), 271, 277(1), 288, 295, 310 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 224(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) ir 270(2) straipsniais įstatymo projekto“;
5. Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2011 m. kovo 30 d. papildomos išvadomis dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 27, 97, 196, 197, 217, 218, 250, 250(1), 251, 252, 253, 254, 256, 257(1), 267, 267(1), 270, 270(1), 271, 277(1), 288, 295, 310 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 224(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) ir 270(2) straipsniais įstatymo projekto“;
6. Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2011 m. kovo 30 d. išvadą dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250 ir 250(1) straipsnių pakeitimo, 60 straipsnio papildymo bei Kodekso papildymo 60(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4) ir 250(5) straipsniais įstatymo projekto“ ;
7. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2011 m. gruodžio 21 d. išvadą dėl „ Baudžiamojo kodekso 7, 256, 270, 270(1), 271, 277(1) straipsnių pakeitimo, Kodekso priedo papildymo ir Kodekso papildymo 270(2) straipsniu įstatymo projekto“;
8. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2013 m. birželio 19 d. pagrindinio komiteto išvadomis dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250(1), 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) straipsniais įstatymo projekto“;
9. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2013-07-01 išvada Nr. XIP-925(2) dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250(1), 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) straipsniais įstatymo projekto“;

10. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2013 m. liepos 2 d. komiteto posėdžio protokolas dėl „Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250(1), 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) straipsniais įstatymo projekto“;
11. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004 m. sausio 12 d. išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymo;
12. Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo“, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Žin., 2000, 89-2741) 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 str. pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 198¹ ir 198² str. įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (Žin., 2002, 37-1341) 154 str. papildymo įstatymo projektų.
13. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo““;
14. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004 m. sausio 12 d. išvadą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198-1 ir 198-2 straipsniais įstatymo.
15. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198⁽¹⁾, 198⁽²⁾, 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 257¹ straipsniu bei Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio pakeitimo įstatymų projektų“;
16. Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 257(1) straipsniu įstatymo projektas;
17. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 162, 166, 167, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 214, 215, 262, 309 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 257(1) straipsniu bei Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio pakeitimo įstatymų projektų“;
18. Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto 2010 m. lapkričio 20 d. išvada Nr. 280-P-29 „Dėl Europos Komisijos pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atakų prieš informacines sistemas ir dėl tarybos pamatinio sprendimo 2005/222/TVR panaikinimo“;
19. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento 2014-12-22 išvada Nr. XIIP–2617;
20. Baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198(1), 198(2) straipsnių ir priedo pakeitimo bei Kodekso papildymo 270(3) straipsniu įstatymo projekto atitikties lentelė.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe autorius nagrinėja Europos Sąjungos teisės įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei. Autorius, remdamasis istoriniu, lyginamuoju, sisteminiu, teleologiniu metodais, siekia atskleisti nagrinėjamą temą analizuojant įtaką reglamentuojant nusikalstamas veikas susijusias su elektroninių duomenų ir informacijos saugumu.

Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjami bendri Europos Sąjungos, kaip savarankiškos teisinės sistemos bruožai. Analizuojami pagrindiniai Europos Sąjungos veikimo principai, kompetencija ir jos ribos, apžvelgiama svarbiausia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija šiuo klausimu. Taip pat aptariamas Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės sąveikos klausimas, bei jos vertinimas Lietuvos konstitucinėje teisėje.

Antroje darbo dalyje autorius nagrinėja Europos Sąjungos kompetenciją baudžiamosios teisės srityje. Glaustai, tiek kiek tai susiję su pagrindine darbo užduotimi, atskleidžiamos pagrindinės ES kompetencijos baudžiamosios teisės srityje prielaidos ir susiformavimo priežastys. Įvertinus, kad didžiausią įtaką ES kompetencijai baudžiamosios teisės srityje padarė Lisabonos sutartimi padaryti pakeitimai, analizuojamas jų turinys ir reikšmė nacionaliniam teisiniui reguliavimui baudžiamajoje teisėje. Šioje dalyje taip pat aptariami Europos Sąjungos teisės įtakos Lietuvos baudžiamajai teisei būdai, jų vertinimas Lietuvos bei užsienio jurisprudencijoje ir doktrinoje.

Trečioje darbo dalyje analizuojamas Europos Sąjungos teisinis reguliavimas reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje, teisinio reguliavimo kaita ir jį lėmusios priežastys. Toliau analizuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos reglamentuojant nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje, reguliavimo pokyčiai, jį lėmusios priežastys. Trečiosios dalies pabaigoje bandoma išsiaiškinti, kaip Lietuvos Respublikos teismai taiko Europos Sąjungos teisinį reguliavimą sprendžiant bylas dėl veikų susijusių su nusikalstamais elektroninėje erdvėje.

Atliktos analizės pagrindu yra formuluojamos išvados dėl Europos Sąjungos teisės įtakos Lietuvos baudžiamajai teisei.

SUMMARY

The aim of this master's thesis is to examine European Union law impact on Lithuanian criminal law. Author seeks disclosure of the topic by analyzing some of the public safety offenses regulation in Lithuanian criminal law on the basis of historical, comparative, contextual, teleological methods.

The first part examines the general features of the European Union as an independent legal system, analyzes the basic operating principles of the European Union, competence and its limits, and reviews most important European Court of Justice Jurisprudence on this issue. European Union law and national law forms of interactions and its assessment of Lithuanian constitutional law are also discussed.

The second part analyzes the European Union competence in criminal law. Thesis concisely, to the extent of the main task, explores the fundamental premises and formation of causes of EU competence in the field of criminal law. Given that the Lisbon Treaty changes made greatest impact on EU competence in the area of criminal law, their content and significance to the national criminal law legal regulation are examined. This part also discusses European Union law methods of influence on Lithuanian criminal law, their evaluation in Lithuanian and foreign jurisprudence and doctrine.

The third part addresses the Lithuanian Criminal Code amendments and additions which are associated with membership in the European Union. Further this part analyzes the influence of European Union law on the Lithuanian criminal law offenses related to electronic crimes (cyber crimes). The Lithuanian Criminal Code offenses related to electronic crimes and the regulation of their compliance with EU law are analyzed according to the EU legislative requirements to national criminal law. This part also reviews most important national case law and jurisprudence on this issue.

As based on the aforementioned analysis, conclusions are formulated on European Union law impact on Lithuanian criminal law.